

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SKOLEFORHOLD

I LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

GENNEM TIDERNE

VED

VALD. FRAAS.

UDGIVET AF HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

1928.

F O R O R D.

Naar jeg i denne lille Afhandling har søgt at samle nogle Træk til Belysning af Folkeskolens og dens Læreres Kaar gennem Tiderne i Lyngby-Taarbæk Kommune, maa det bemærkes, at Kilderne, hvorefter den dertil fornødne Viden skulde søges, kun rinder sparsomt i Tiden fra Reformationen til Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Jeg har derfor for dette lange Tidsrum i det væsentlige maattet indskrænke mig til at bygge Fremstillingen paa de til de forskellige Tider givne Lovbestemmelser for Skolevæsenet paa Landet. Men derved er Billedet, ret naturligt, blevet ufuldstændigt, muligt tillige delvis misvisende, eftersom det aldeles ikke er givet, at nævnte Bestemmelser er overholdte. Først 1808 er der anskaffet Embedsbøger for Skolerne, Protokoller for Skolekommissionens Forhandlinger o. s. v., hvorefter de fleste er i Behold, og først fra den Tid kan man bevæge sig paa historisk Grund, hvad Folkeskolens Forhold angaar.

Jeg er klar over, at man mulig kan mene, at jeg ved Arbejdet har medtaget et og andet, der er saa vel kendt, at det passende kunde være udeladt, og paa den anden Side, at noget, der savnes, burde være medtaget. Begrænsning af Stoffet maa jo i Tilfælde som det foreliggende altid blive en Skønssag, og det maa vel erindres, at ønskelig Sammenhæng i Fremstillingen nødvendig har krævet, at en Del kendt Stof blev medtaget.

— Hr. Kredslæge Lemche og Frue har meddelt mig den væsentlige Del af det i Afhandlingen anførte topografiske Stof, ligesom jeg fra forskellig Side har modtaget andre Oplysninger, Arbejdet vedrørende. Hr. Sekretær Kn. Capozzi Bentzen, Lyngby, har ydet fotografisk Hjælp ved Fremskaffelse af de i Teksten indføjede Billeder. For al derved udvist Interesse og Velvillie bringer jeg herved min bedste Tak.

Oktober 1928.

VALD. FRAAS.

ANVENDTE ORDFORKORTELSER:

Reform. = Reformationen. — Aarh. = Aarhundrede. — Underv. = Undervisning. — Skoleh. = Skoleholder. — Slutn. = Slutning. — Skoledir. = Skoledirektionen. — Skolek. = Skolekommissionen. — Skrv. = Skrivelse. — Reglem. = Reglement. — Resol. = Resolution. — En Rigsdaler (Rdl.) = 6 Mark (Mk.); en Mark = 16 Skilling (Sk.).

Værdien af en Rigsdaler i 1721 kan skønsmæssigt anslaaes = c. 13 $\frac{3}{4}$ Kr. i vore Dage.

Undervisningsforhold.

Før Reformationen var der ikke Tale om Almueoplysning. Den katolske Kirke havde ingen Interesse i at fremme denne. Ganske vist havde Chr. II befalet, „at Bønderne sætter deres Børn i Skole hos deres Sognepræst, Sognedegn eller nogen anden der i Byen, som er kyndig at undervise, og de skulle først lære Pater noster, Ave Marie og Credo paa Dansk, saa de godt kan læse og forstaa dem. Siden skulle de lære at læse og skrive Dansk“. Men han blev jo fordrevet 1523 og hans Forordninger brændte.

Reformationen medførte imidlertid Forstaaelse af, at Børn skulde lære noget, og denne Lærdom skulde bibringes dem dels i Hjemmene, hvor Forældre og Husbonde skulde lære Børn og Tyende, „hvad de selv havde lært“, dels ved Degnene.

Degnen var en Slags kirkelig Bestillingsmand, men ikke ordineret. Biskop Balle kalder ham en edsvoren Kirkebetjent. Hans Gerning bestod i at gaa Præsten til Haande ved Guds-tjenesten, lede Sangen i Kirken, ringe Kirkeklokkerne, besørge Præstens Embedsbreve bragt til næste Degn paa Ruten samt undervise Børn og unge Mennesker i Kristendom. Peter Palladius, den første sjællandske Biskop efter Reformationen, siger i sin Visitatsbog: „Bønderne skulle flittigen lade de unge høre paa Degnen“. Han haaber, „at de gamle kunne deres Børnelærdom, saa at de kunne lære de unge, ellers maa de jo skamme sig for Gud og alle hans Engle“. Han fortsætter: „Naar det om Søndagen har ringet første Gang, da skal Degnen

klemte 15 eller 16 Klemt, og da skal Menigheden vide, at det klemter til Børnelærdom. Ungdommen skal da komme til Kirke og sætte sig i de øverste Stole, og Degnen skal staa imellem dem og lære Børnelærdom med Lyst og Lempe“, eftersom den Degnebog, Bispen havde ladet prente, udviser, samt lære dem Salmer. Til dem, der ikke bor i Kirkebyen, skal Degnen komme mindst een Gang om Maaneden, „en Søgnedags Eftermiddag, naar det er en dejlig Solskin, og naar Børn kunne komme fra Huse“.

Nu var der to Slags Degne: Sædedegne eller Sognedegne, som de almindelig benævntes, og Løbedegne. Sognedegnene var fast boende i Sognet, havde i Regelen Embedsbolig, ofte Jordlod og fik Tiende, den saakaldte Degnetrave, $\frac{1}{3}$ af hvad Præsten fik, dertil Offer og Accidenser ved kirkelige Handlinger, endelig Ydelse af Fødemidler fra Gaardene. Men mange Steder var Degnenes økonomiske Kaar kun ringe, saa ringe, at de ikke skulde friste dygtige Kræfter til at søge Stillingen. Udgifterne, der hvilede paa Degneembederne, var heller ikke ringe. Der skulde svares „Degnepension“, d. v. s. Afgift til de lærde Skoler — i Lyngby saaledes 10 Rdl. 4 Mk. om Aaret til Vor Frue Skole i Kbhvn. — foruden andre Skatter, ofte Pension til Formanden eller dennes Enke. Degnen skulde selv vedligeholde Boligen, og brændte den, som Tilfældet var her 1749, betød det i Reglen økonomisk Ruin. Intet Under derfor, at mange Degne — som senere mange Skoleholdere — søgte at skaffe sig Biindtægt paa forskellig Maade, ofte til Skade for deres egentlige Gerning og for deres Anseelse blandt Befolkningen. Dette gælder mange flere end Degnen i Benløse, over hvem Forvalteren ved Ringsted Kloster klager til Biskoppen: „Han arbejder i Skolen med Buldren og Banken som Rokkedrejler og Skoflikker i Børnenes Nærværelse. Han har en Høvlebænk der“.

Der var stor Forskel paa Degnene som Lærere og Vejledere for Ungdommen. Nogle var i Besiddelse af Kundskab og Dannelse, hæderlige Mennesker, der trolig varetog deres Gerning og nød almindelig Agtelse. Andre manglede Evne

eller Lyst til at undervise, og deres moralske Vandel var langt-
fra uangribelig. Nogle ejede for ringe Kundskab og for megen
Indbildskhed, der gav sig Udtryk i udfordrende, vigtig Optræden,
den Type, der, naturligt nok, fristede en Holberg saa stærkt.
De Lyngby Degne var alle Studenter, og undtager vi den ene
og sætter et lille Spørgsmaalstegn ved en anden, kan der næppe
anføres noget, der kan komme dem til Skade paa gode Navn
og Rygte. De sidste af dem sad vist ogsaa ganske godt i det,
økonomisk set. Befolkningens Tilvækst gav forøgede Indtægter
i Offer og Accidenser.

Det skal endnu blot tilføjes, at naar en Degn ikke kunde
bestride Embedsgerningen, f. E. paa Grund af Sygdom, eller
han skønnedes at være uduelig eller uværdig dertil, kunde der
paa hans egen Regning beskikkes ham en Hjælper, som kaldtes
„Substitut“, hvilket Navn i Folkemunde blev afkortet til „Tut“.

Løbdegne var fattige og værdige Disciple i Latinskolenes
ældste Klasser, der af Rektor og Bisp skønnedes at være skik-
kede til at overtage Degnegerningen, og Hensigten hermed var,
at man saa kunde inddrage Degnekaldenes Indtægter til Fordel
for den lærde Skoles Bestaaen, delvis ogsaa til at yde Løbe-
degne Understøttelse til fortsat Studering. De maatte fare
frem og tilbage mellem Skolen og Stedet, hvor de skulde gøre
Tjeneste, og deraf er Navnet „Løbdegn“ vel opstaaet.

„Lyngby Kirke har af Arilds Tid ingen Degnebolig haft,
hvilket erfaris dels af den gamle Stiftsbog, indrettet Aar 1567,
som ved Lyngby Kirke haver disse Ord: der er ingen Degne-
stavn, dels af Sochelunds Herreds Bog, forfattet Aar 1647, som
ligeledes melder: ingen Bolig er der til Degnen eller Avl i no-
gen Maade“. Sjællands Stifts Landebog udtaler yderligere:
„Degnen gaar af Kjøbenhavns Skole. Degne Rente 80 Tdr.
Korn og 5 Skæpper Mel af de 5 Møller“.

Heri er de ydre Forhold for de Lyngby Degne skitseret.

Der har aldrig været Jordlod til Embedet, og der hørte fra Begyndelsen heller ikke Bolig til det. Men „Degnen Villum Jensen lod selv med stor Møje og Besværlighed paa egen Bekostning udi et øde Morats paa Kgl. Majestæts Grund inde i Lyngby Byvang bygge en Bolig, der ogsaa beboedes af hans Svigersøn, Frands Pedersøn Schmidt“. Denne Bolig blev 1723 købt af Kirkens Midler for 120 Rdl., „hvorefter det fremdeles til et Degnebolig skal forblive og udi Krigs Jordebogen annoteres“. Den brændte 1749 og blev igen opført paa samme Sted af den daværende Degn, Brochmann, som dertil fik en Hjælp af $88\frac{1}{2}$ Rdl., ydet frivilligt af Stiftets Degne. Men dette Beløb slog ikke til, og da Brochmann var uformuende, blev Bygningen derefter, hvilket fremgaar deraf, at den ved en Vurdering 1774 blev anslaaet til en Værdi af 100 Rdl. Særlig den sidste Degn, P. N. Møller, forbedrede den, og da den efter hans Afgang blev solgt ved Auktion 1804, indkom 460 Rdl., hvoraf 173 Rdl. 2 Mk. tilfaldt Lyngby Skolevæsen. — Ved Kirkegaardens sydøstlige Hjørne, altsaa skraas overfor den nuværende Østergade, og ved Landevejen fra Lundtofte laa den gamle, ret uanselige og forlængst nedrevne Degnebolig. (Bemeldte Landevej førte som nu ned over Smedebakken, forbi det nuværende Aastræde, som dengang kun var en Vandvej, langs med den lave Kirkegaardsmur og ud over „Dronningevadet“, d. e. det sumpige Parti omkring den nu beliggende Bro over Fæstningskanalen, hvorefter den udmundede paa Hovedgaden. Kirkegården skraanedes paa de Tider jævnt ned mod Grundene Syd og Øst for den, og det lille Stykke Lundtoftevej, som nu fører fra Hovedgaden til det nævnte Hjørne af Kirkegaardsmuren overfor Østergade, fandtes ikke).

*

Degnene i Lyngby:

Anders Pedersen, Substitut 1640.

Villum Jensen, Student fra Kallundborg 1671, Degn her 1685.
Blev efter Matriklen ikke tillagt Hartkorn. Var 1691 sat i Skat paa 7 Rdl. til Befæstningsanlæg. Død 1706.

Frands Pedersøn Schmidt, f. 1680, Student fra Slagelse, kaldet til Degn her 1706. Afstod Embedet 1735 mod 60 Rdl. aarlig Pension af Eftermanden, Brochmann. Disse to laa i stadig Strid med hinanden. Den sidste, der har været noget ufredelig, vilde — for at spare noget af Pensionen — absolut have, at Schmidt skulde lade sig indlægge paa Gjentofte Hospital, hvad han havde lovet, men var gaaet fra igen. Efter fortsat Strid klager Schmidt over Brochmann til Biskoppen, hvilket afføder en Modklage: „Han (Schmidt) har været kaldet 30 Aars Tid før mig, og i al den Tid, han har været kaldet, har han det liderligen oversat med Drikken og Doblen og med et forargeligt Levned og ond Ægteskab, hvorfor det kunde være ham bedst tjenlig, om han indkom i Gjentofte Hospital for hans Sjæls Salighed“. — Selv om Brochmann ikké udelukkende har tænkt paa Sjælefrelse for Schmidt, har Klagen næppe været grundløs. Det hedder nemlig fra anden Side om Schmidt: „Han lever i yderste Fattigdom, endskønt han ved ond Husholdning selv er Skyld i sin armelige Tilstand“.

Frederik Christian Brochmann var født 1703, gik 6 Aar i Helsingør Skole hos den skarpe Rektor Clod, blev Student 1731 og Degn i Lyngby 1735. Ogsaa med Niels Monrad — der i en Del af den Tid, da Lyngby i gejstlig Henseende hørte til Gjentofte, var Kapellan for begge Pastorer og boede i Lyngby Præstegaard — laa han i stadig Strid, der gik saa vidt, at han 1746 indstævnedes Kapellanen for en Provsteret. Men Sagen gik ham imod, og han maatte bede om Tilgivelse. Han klagede ogsaa til Biskoppen over den følgende Kapellan, Wahl, fordi denne tog mod Indtegning til Altergang og derved voldte Brochmann Tab i Indtægter. Og ifølge Kredslæge Lemches Optegnelser anlagde han 1752 Sag mod Snedker Henrich Lorentzen af Lyngby, fordi denne paa offentligt Sted havde udtalt sig fornærmende om ham. Denne Sag klarede han stolt, idet Snedkeren maatte underskrive følgende Erklæring: „- - tilstaar herved, at jeg har talt i Hastighed og Ubesindighed, uanstændige, ærerørige og usømmelige haarde Trudsels Ord, forøved imod ærværdige, hæderlige og velædle Seign. Brochmann, Sognedegn til Kongens Lyngbye Menighed“, hvorefter Br. tilgav ham. — I denne Erklærings Ordlyd, utvivlsomt forfattet af Brochmann, har vi Manden: megen Selvfølelse, mange og stærke Ord. — 1769 afstod han Embedet til

Eftermanden mod 150 Rdl. Udbetaling og 180 Rdl. i aarlig Pension samt Værelse i Degneboligen. Kort efter flyttede han til Fortunen, senere til Birkerød, hvorfra han skrev flere svulstige Breve til Biskoppen. Han døde 1788.

Peder Bygom, f. 1718, Student privat 1739, Cand. theol., var først Skoleholder i Lyngby 1755—69, derefter Degn sammesteds. Død 1773.

Peder Nicolai Møller, f. i Skelskør 1734. Student fra Roskilde 1754. Degn i Lyngby 1773. Biskop Balle skriver om ham ved Visitats 1785: „Han er en skikkelig Mand, der passer sit Embede“. 1799 faar han følgende Skudsmaal: „Degnen Møller synger taaleligt og katekiserer nogenlunde, men har ikke gjort sig Umage med Lærebogen“. Død 1803.

Efter ham blev der ikke ansat en Efterfølger, og selve Degneinstitutionen blev ophævet ved det provisoriske Skole-reglement af 1806. Indtægterne af Degneembederne blev saa anvendte til Gavn for Skolevæsenet, medens en Del lærde Skoler nedlagdes, og „Degnepensionen“ kom til at hvile paa Embederne paa Landet.

Kirkeordinansen af 1539 bestemmer, at „Landsogne, der ligger noget nær ved Købstæderne, skulle tage sig Sognedegn af Skolerne“, og ved Fr. II's aabne Brev af 1568 blev Afstanden nærmere bestemt til „to Mil nær Købstæderne“. Her ved skal erindres, at der saa godt som i hver af disse var en lærd Skole: „i hver Købstad skal aleneste være een Skole, nemlig den latinske“.

I Henhold til dette aabne Brev er Ungdommen i Lyngby Sogn altsaa i c. et Aarhundrede efter Reformationen undervist af Løbedegne. Man tænke sig nu en saadan, i Reglen et ganske ungt Menneske, undervise en Flok Ungdom en kort Tid om Søndagen i Kirken, f. E. medens Præsten holdt Skriftemaal eller under Prædiken eller efter Gudstjenesten, eller komme ud f. E. til Virum en Søgnedags Eftermiddag, naar det var „en dejlig

Solskin“, for at undervise en anden Flok! Der undervistes paa den Maade, at Budordene og Trosbekendelsen, dertil nogle Bønner og Salmevers, blev foresagt og gentaget saa ofte, at noget deraf blev hængende fast i Hukommelsen. Desuden skulde Præsten om Søndagen efter Prædiken udlægge Dele af Børnelærdommen for Ungdommen. Det paabydes ved given Lejlighed, at „Cathecismi Læsning fra Prædikestolen i Enden af Prædiken maa ikke forsømmes“.

Det siger sig selv, at den Undervisning, der saaledes bødes Ungdommen, ikke var meget værd, ogsaa fordi de fleste Løbedegne ikke kunde magte den betroede Opgave. Og flere af dem „skejede ud“. Den ugentlige Bylæsning endte som Regel med et Gilde, og ved disse Gilder raadede ikke god Tone. Ikke faa Løbedegne, der var til Stede som Gæster, fik efterhaanden Smag paa Gilderne og forsømte Læsningen. Sikkert er det, at mangan mislykket Degn kunde takke Virksomheden som Løbedegn for, at hans Fremtid fik en skæv Retning. Der fremkom ogsaa fra flere Steder, Lyngby ikke undtaget, Klager over „de forløbne Latinskoledrenge“. De var „dovne og uvidende“, og det ses, at nogle af dem har søgt at skaffe sig lidt personlig Indtægt ved at spekulere i Almuens Uvidenhed og Overtro: „de sælge Sværdbreve og andre løgnagtige Skrifter for Kolde-syge eller anden Syge“. Misfornøjelsen med Løbedegnene blev med Tiden saa stor, at det ved „Danske Lov“ 1683 blev fastsat, at alle Degne skulde være Studenter og overalt „være bosiddende hos Sognene“. De lærde Skoler skulde saa holdes skadesløse derved, at en Del af dem nedlagdes, og ved at det paalagdes Sognedegnene at udrede den omtalte Degnepension. Lyngby Sogn havde dog, længe før Danske Lov kom, faaet fast boende Degne; men det er slet ikke givet, at det derfor straks blev bedre med Underv. Man forestille sig saaledes Frands Pedersøn Schmidt som Lærer og Vejleder for Ungdommen! Det ses da ogsaa, at Beboere i Lyngby Sogn maa have taget Sagen i egen Haand, eftersom der foruden det senere omtalte Skolehus i Virum var et saadant i Lyngby og i Taarbæk i Aaret 1720 og rimeligvis en Del Aar tidligere. For det var

nemlig nødvendigt, at Ungdommen fik lært deres Kristendom; kunde man ikke denne, maatte man ikke komme til Alters, kunde ikke staa Fadder, ja, kunde ikke blive troløvet. (Troløvelse, der fandt Sted i Hjemmet, var en for Ægteskab bindende Handling, under lovbestemte Former indgaaet for Præsten i Vidners Overværelse). Man befandt sig i „Rettroenhedens“ Tid, hvor det gjaldt om at vise Lydighed overfor den nye Lære, og med de nævnte Fordringer som Baggrund forstaaer man Befolkningens Misfornøjelse med uduelige Løbe- og Sognedegne.

Spørges der om Hjemmenes Medvirkning ved Ungdommens Underv., da var den jo betinget af, om de ældre Medlemmer af Hjemmet selv havde lært noget. Og dernæst maa det vel erindres, at Svenskekrigen 1658—60 nødvendig maa have svækket, om ikke tilintetgjort Evne og Lyst dertil. Sognet havde lidt uhyre ved Belægning af fjendtlige Tropper med deraf følgende Udskrivninger og Arbejdsydelser af forskellig Art, og Befolkningen havde efter Krigens Ophør levet Livet videre i yderste Fattigdom. Det er saa forstaaeligt, at kun Sløvhed for alt andet end at skaffe dagligt Brød og udrede de knugende Skatter blev Følgen. Om Almuen anlagde den Betragtning, at til den Lod, der ventede deres Børn, naar de blev voksne, behøvedes ingen Lærdom, kan det ikke undre. Børnenes Hjælp i Hjemmet var absolut fornøden. Saa snart de blot nogenlunde kunde hænge paa en Hest eller gaa bag efter en Plov, blev deres Arbejds-kraft udnyttet fra tidligt Foraar til Vinterens Indtræden, og i al den Tid blev der i hvert Fald ikke Tale om Skolegang. Saa forarmet var Sognet blevet, at det i geistlig Henseende var Anneks til Gjentofte 1682—1758, fordi Beboerne ikke havde Raad til at lønne en egen Sognepræst. Hertil skal dog bemærkes, at Sognet længe før 1758 var kommet til Kræfter igen; men Myndighederne undlod at ansætte en særlig Sognepræst her af Hensyn til den daværende Gjentofte-Præst, hvis Indtægter derved vilde blive forringede. — Den nye Svenskekrig 1709—1720 bidrog ikke til at bedre den skildrede Tilstand.

Dersom vi nu ved Aaret 1721 vil kaste et Blik tilbage for at erfare, hvilke Fremskridt der i de forløbne snart to Hun-

dredaar efter Reform. var naaet for Almenunderv., kan man sige, at der hos Voksne og Børn efterhaanden var lagret et større eller mindre Kvantum udenadlært Kristendom, selvfølgelig uden Forstaaelse eller Tilegnelse af det lærte. At læse var vel ikke forbeholdt ret mange, at skrive og regne endnu færre. Underv. skulde ydes af Degnen om Søndagen i Kirken og een Gang om Ugen i de fra Lyngby længere bortliggende Dele af Sognet. Danske Lov bestemmer saaledes: „Degnene paa Landsbyerne skulle foruden den Underv., som sker om Søndagen, ogsaa en Gang om Ugen undervise Ungdommen i Børnelærdommen, saa at udi hver Uge udi Sognet det hele Sogns Ungdom een Gang bliver af Degnen undervist, og paa det sligt des bekvemmere ske kan, skal Ungdommen af Torper og smaa Byer forfølge sig til det Sted, som Degnen dem henstævner med Præstens Villie og Raad“. Men naar man tænker paa dette Paabud, kommer man atter til at tænke paa den gode Frands Pedersøn Schmidt og — ryster paa Hovedet. Hans Efterfølger, Brochmann, tog, som det kunde ventes, overlegent paa Situationen. Sognepræsten skriver om ham: „Her har i lang Tid ingen Bylæsning været, fordi Degnen ikke egner sig dertil“. Dette vil i fri Oversættelse sige, at Brochmann blæste det kedelige Paabud om Bylæsningen en lang March.

Var det smaat med Underv. i Lyngby — Præstens, Degnens og Kirkens Hjemsted, har det set værre ud i de andre Dele af Sognet. Dog kan det forudsættes, at forskellige Skoleholdere har øvet deres Virksomhed her til forskellig Tid. Man kan vel sige, at selv om Underv. indskrænkede sig til det nævnte Lavmaal, fik Budordene efterhaanden Betydning, saaledes at Livet levedes mere i Belysning af dem, skønt Tidens Skødesynder, Drikfældighed og letbenet Moral, hvortil særlig for Almuen kom en god Del Overtro fra den katolske Tid, havde godt Tag i Befolkningen, iøvrigt ikke alene i Almuen, men i alle Samfundslag, ingen undtagne.

En betydelig Bedring i Forholdene indtraadte for Lyngby Sogn derved, at Fr. IV og hans Søster, Sophie Hedevig, særlig hans Søn, Chr. VI, sluttede sig til Pietismen, der foruden sand og levende Tro ogsaa krævede Almenoplysning. Fr. IV lod paa Krongodserne (Rytterdistrikterne) rundt om i Landet opføre 241 Skoler, de saakaldte „Rytterskoler“, deriblandt Skolen i Bondebyen i Lyngby, og Prinsessen, der her i Nordsjælland ejede Frederiksdal — og Dronninggaard Godser, oprettede Skoler paa disse, de saakaldte „Prinsesseskoler“, deriblandt Skolen i Virum, hvorom nærmere under „Boligforhold“. Der blev 1721 fastsat Instruks for hver af disse Skoler, og de er nogenlunde af samme Indhold, idet der i dem begge findes Bestemmelser om Skoleorden, Underv., Kaldelse af Skoleholdere, Tilsyn, Løn o. s. v. — Børnene skulde indmeldes i Skolen, naar de var 5 Aar gamle, og søge den hver Dag, fra Paaske til Mikkelsdag 7—11 og 2—6, i den øvrige Aarstid 8—12 og 2—4. Paa Forældrenes Begæring kunde de saa slippe med Halvdagsunderv., naar de var 8 Aar gl. — Begge Skoler blev tarveligt forsynede med Materiel. Det hedder i Fundatsen for Prinsessesk., at der skulde findes „1 Brockmanns Postille, 2 Bibler, 12 nye Testamenter med tilføjede Salmebog, saa og 100 St. Catecheser og 100 St. A.B.C., hvilke Bøger forblive altid ved Skolen, uden saa er, at et Barn af Skole vorder demitteret og til Sacramentet befordret, da beholder det sin Catechismus samt det nye Testamente og Salmebog, desaaarsag og hvert Aar ved St. Hans Dags Tider ved Visitationen Antallet af Bøgerne igen completeres istedenfor de bortgivne og sønderrevne Bøger“. Børnene skulde lære Katekismen udenad, siden den i Stiftet brugelige Forklaring, og saaledes, at de skulde forstaa, hvad de lærte, „saasom det er bedre, at de kunne gøre Forrede for Meningen, end at de kunne læse Ordene op uden at forstaa dem“. I mærkelig Modstrid hermed staar en anden Bestemmelse for Rytterskolen, at „saa skal der og, førend Børnene gaar af Skole om Middagen, læses for dem af Lovbogen (Danske Lov) efter Tidens Beskaffenhed 2, 3 á 4 Artikler“. Denne Bestemmelse blev igen hævet under Chr. VI: „saasom Børnene ej kan forstaa,

hvad Loven byder“. Hvor kan vi ubetinget slutte os til Rigtigheden af denne Begrundelse! — Børnene skulde ogsaa lære at læse indenad i Bøger, tillige lære at skrive og regne, dog kun, hvis Forældrene begærede det. Yderligere skulde Skoleholderen undervise unge Mennesker, „gennemgaa deres Børnelærdom med dennem, paa det de ej skulle glemme, hvad de

Frederik IV.

tilforn have lært; begære og nogen af deslige at vorde derforuden mere underviste i at regne og skrive, maa han det ikke nægte“. — Der var i begge Instrukser fastsat Straffe for Børns Skoleforsømmelser. Modvillige Forældre skulde formanes af Præsten, og hjalp dette ikke, skulde Sagen, hvad Lyngby Skole angik, meldes for Amtmanden, som kunde diktere Pengebøde og i Gentagelsestilfælde Fængsel paa Vand og Brød eller „aab-

bare Skrifte“. For Skolen i Virum hedder det: „Vi vil formode, at Præsten lader sig være angelægen ved kristelige Forestillinger og Formaninger at formaa de gamle og unge til at benytte sig saadan Guds Velgerning til deres bedste og Salighed. Men skulde det dermed ikke blive bedre, vilde han ved vores Betjenter give os saadant tilkende, at vi denne deres Vanart

Prinsesse Sophie Hedevig.

og Modvillighed saaledes kan rette, at andre kan spejle sig i deres Exempel“. — Og det kan nok være, at Skoleholderen skulde holdes i Ørene. Præsten skulde een Gang om Ugen overhøre Ungdommen for at erfare, „hvorvidt den forfremmes“. Provsten og Amtmanden skulde to Gange om Aaret visitere Skolen „skarpt“, og Biskoppen skulde besøge Kirken hvert

3. Aar, og „da skal Skoleholderen møde med alle Børnene og have dem inddelt i 4 Klasser, 1) dem, der blot har lært enkelte Parter af Luthers Katekismus, 2) dem, der kan den hele, 3) dem, der ogsaa har lært Forklaring og Sentenserne og 4) dem, der tillige har lært de syv Davids Pønitense Salmer“. Biskoppen skulde lydelig tilspørge Provsten, Præsten, Degnen og Menigheden, om de havde noget paa Skoleholderen at klage, og fandt han Grund dertil, da „reprimanderer han Provsten og Præsten, fordi de have ladet sli­g uduelig Lærer hendside“.

Chr. VI ønskede intet hellere end at befæste og udvide Faderens og dennes Søskendes Arbejde for Skolen. Han forlangte Stiftsøvrighedens Indberetning om, hvor der efter dens Skøn manglede Skoler rundt om i Landet, og i en saadan fra 1735 hedder det: „Udi Lyngby Sogns Menighed kunne Børnene meget vel have deres Underv. og søge den tilforordnede Skole“ (foruden Rytterskolen). Man har altsaa anset Lyngby Sogn vel forsynet med de to Skoler i Lyngby og Virum. 1739 giver Kongen den første egentlig danske Skolelov, hvorved paabydes Opførelse af manglende Skoler og tillige gives en Instruks for Skolerne, der i det store slutter sig til Faderens, paa enkelte Punkter udvider denne, f. E. med Hensyn til Skoleholderens Løn. Men disse Bestemmelser vakte en Storm af Uvillie paa Grund af de dermed forbundne Udgifter, saa at Kongen allerede næste Aar maatte trække betydeligt i Land ved i en ny Lov at udtale, at den første var bleven misforstaaet. Og da Kongen var død, og den religiøse Iver, der havde fremkaldt de nævnte Love, ebbede ud, svandt samtidig Interessen for Folkeskolen, baade hos Regeringen og Befolkningen. Den fik saa nogenlunde Lov til at skøtte sig selv, og de givne Bestemmelser om Skolevæsenet blev efterhaanden lempede saa meget, at det var saare langt fra, at der blev naaet, hvad der var tilsigtet.

Et Udslag af Pietismen var Indførelse af Konfirmationen 1736, og til at bestaa denne fordredes ikke alene Luthers Katekismus, men ogsaa en til denne af E. Pontoppidan udgivet og i c. et halvt Aarh. benyttet, vidtløftig Forklaring lært udenad, dog med noget Afslag som Følge af manglende Evne. Med den ringe

Skolelærdom som Grundlag kunde denne skrappe Fordring heller ikke præsteres af Børn i nu almindelig Konfirmationsalder. Lyngby Kirkebog udviser da ogsaa, at Børn eller rettere unge Mennesker her — som vel andre Steder — kunde være ikke alene 15—20, men op til 24 Aar gl., før de blev antagne til Konfirmationsforberedelse. Sikkert nok har man i de Tider kunnet se mangen ung Karl eller ung Pige sidde med Sorg i Sind og læse i den nævnte Forklaring for at kunne klare Pynnten. Mulig er der trillet en Taare ned ad Pigens Kind. I saa Fald ikke saa sært. Bogen, der findes paa Skolemuseet, har følgende Titel: „Sandhed til Gudfrygtighed, udi en eenfoldig og efter Muelighed kort, dog tilstrækkelig Forklaring over Sal. Doct. Mort. Luthers liden Catechismo, indeholdende alt det, som den, der vil blive salig, har behov at vide og gjøre“. Det maa erkendes, at Titlen er lovende, og Indholdet af Bogen svarer dertil. Der var blot 208 Sider at lære. Men der var ingen Vej udenom. Konfirmationsattesten maatte være i Orden, ellers blev der ikke Tale om Bryllup. Intet Under, om Taaren randt!

Allerede tidligt og samtidig med Degnene optræder „Skoleholderne“. Ved Fattigforordn. af 1708 blev det for første Gang bestemt, at fattige Børn skulde have fri Underv., og hvor der ikke var Skoler, skulde man stræbe hen til at faa saadanne indrettet. „Kan Degnen ikke give fornøden Underv., da ved andre skikkelige og bekvemme Mænd“, — de saakaldte Skoleholdere. Det 18. Aarh. og en Del Aar før og efter er i det hele „Skoleholdernes“ Tid, som det 19. fra 1814 er „Skolelærernes“.

Der hørte, især fra Begyndelsen, ikke meget til for at blive Skoleholder. En Eksamination af Provst eller Præst for at erfare, hvorvidt Kandidaten kunde sin Katekismus og Salighedsorden rettelig, dertil, at han kunde læse i en Bog og nogenlunde gøre Rede for det læste, saa — om han bestod Prøven —

et Bevis derfor, og saa kunde han begynde at praktisere. Disse Skoleholdere udgjorde en broget Skare med tidligere højst forskellige Livsstillinger, var ofte aldeles uskikkede til at undervise, men saa i Stillingen et Middel til Livets nødtørftigste Ophold. I en Indberetning fra 1789 siger Biskop Balle, at det var nødvendigt at forbedre Skoleholdernes Løn, „da ellers ingen duelig Mand vil paatage sig at give Underv. i de offentlige Skoler, fordi han ej derved kan have sit nødtørftige Udkomme, men dette Arbejde maa overlades som hidtil til afdankede Underofficerer, Matroser, forarmede Haandværksfolk, slette Husmænd, forvildede Studenter og andre deslige, som af Mangel paa egen Oplysning og Sædelighed ikkun fordærver Ungdommen i Stedet for at gavne den“. Og Biskoppen kunde tale af Erfaring.

En Del af disse Skoleholdere vandrede om fra By til By med deres Kasse paa Ryggen (paa Skolemuseet findes en saadan Kasse, der blev baaret ved Læderremme over Skuldrene og foruden et Rum til nødvendige, mindre Klædningsstykker indeholdt brugeligt Skolemateriel: nogle A.B.C. og nogle Katekismer samt den uundgaelige Rebtamp), opholdt sig efter nærmere Aftale, i Reglen en Uge, i forskellige Gaarde og underviste Stedets og Nabolagets Børn, drog saa videre for mulig at komme igen ved Lejlighed, som bedst tilbød sig om Vinteren. Var der et Skolehus i Sognet og tilstrækkelig Interesse for Sagen, plejede de interesserede at henvende sig til Præsten eller Provsten, som saa skaffede en Skoleholder, og Forholdet kunde da blive af længere Varighed, i hvert Fald saa længe, som de gensidige Forpligtelser blev overholdte. Og var der ved Fundats tilsikret bestemte Indtægter, blev Skoleholdet af fast Karakter, og saa kunde der stilles større Fordringer til Skoleholderens Dygtighed, om end de synes ret beskedne. I Fundatsen for Virum Skole hedder det: „Er det voris naadigste Vilje og Befaling, at der skal til Skolemestre dygtige Subjecta udsøges, saasom dertil ikke nogen maa antages eller beskikkes uden de, hvilke selv vel er oplyst og funderet i deres Kristendom og kan med ren dansk Tungemaal undervise og læse i danske Bøger og derhos kan skrive nogenlunde god Skrift,

især at de ere gudfrygtige, ærlige og uberygtede Pøersoner“. I Fundatsen for Rytterskolen i Lyngby, hvorved bødes større Indtægt end ved Virum Skole, var Fordringerne til Skoleholderen ogsaa større; han skulde lære Børnene at skrive og regne, naar Forældrene begærede det. Chr. VI gaar ved Skoleloven af 1739 endnu et Skridt videre i Retning af Fordring til Skoleholderens Duelighed; men ved Tanken om, at det kunde blive vanskeligt nok at skaffe saa mange brugbare Kræfter, som denne Lov vilde kræve, slaar han forbavsende af paa Fordringerne: „men skulde en saadan Person slet ikke være at faa, kan dog en anden antages, men paa hans Vandel maa der i det mindste intet være at udsætte“.

I Lyngby Sogn var der, som omtalt, faste Skoleholdere ved Lyngby og Virum Skoler, og hertil kom senere de ved Fabrikskolerne paa Brede og Raadvad ansatte. Hermed var Virksomheden for løse Skoleholdere i det væsentlige udelukket, og Degnenes Bylæsning mindre paakrævet. I Taarbæk var der et Skolehus 1720, og dér har altsaa ogsaa virket Skoleholdere. Ved Lyngby Skole var to og ved Raadvad Skole een Skoleholder „studeret“ og havde altsaa nødvendige Kundskaber for at kunne lære Børnene noget; men de betragtede blot Skolehold som midlertidigt Erhverv og søgte hurtigst muligt bort derfra for at opnaa bedre Levevilkkaar. Men saa de øvrige Skoleholdere?

Ved Slutningen af det 18. Aarh. staar vi paa Tærskelen til en ny Tid, og det kan da være betimeligt at notere de Forhold, under hvilke Folkeskolen virkede paa det Tidspunkt, og i Forbindelse dermed omtale Undervisningens hele Standpunkt.

Først skal bemærkes, at Skolestuerne var grumme tarveligt udstyrede: nøgne Vægge, Skoleholderens Bord og Stol, en Bilæggerovn og et eller to lange, vandrette Borde med en lang Bænk paa hver Side, den ene for Drengene, den anden for Piger. Borde og Bænke hvilede paa Pæle, der var nedrammede i Gul-

vet. (Man fristes til Sammenligning mellem Datiden, hvor smaa Børn sad hele Skoledagen paa et Bræt og maaske daarligt kunde naa Gulvet med Fødderne, og saa Nutiden, hvor Skolebørn i Lyngby Sogn sidder ved hver sit Bord og paa et dermed fast sammenhængende, mageligt Sæde med bekvemt Ryglæn, det hele tilfredsstillende alle Underv.s- og Sundheds Krav).

Ved Underv. var der ikke Tale om at skille Børnene i Aldersklasser; baade støre og smaa Børn mødte samtidig. Til Trods derfor var de mødendes Antal kun ringe og bestod overvejende af smaa Udgifter. I Hjemmene herskede Sløvhed og Mangel paa Forstaaelse af Sagens Betydning, ja, ofte ligefrem Modvillie overfor Skolen. De strenge Straffebestemmelser, som Fr. IV og hans Søster havde givet for Skoleforsømmelser, var med Tiden stiltiende gledne ud af Kraft. Det var blevet Regel, at Børn begyndte at søge Skole, naar de var 5—6 Aar gl., og naar de var 8—9 Aar gl., betragtedes de paa enkelte Undtagelser nær som udlærte, for saa kunde Hjemmene begynde at benytte deres Arbejdskraft. Med 13—14 Aars Alder meldte Tanken om Konfirmation sig, og saa søgte de Skolen lidt igen. Allerede Degnen Broholm, der levede paa Chr. VI's Tid, skriver: „det maa stinge Læreren i Hjertet, naar Bønderne - - af Hjertets Ondskab for ikke at tale om Ugudelighed holde dem hjemme, der var modne til Skolen, og ligesom aftvinge Læreren et Klage-raab, saa han ikke uden Suk maa sige med Esaias, at der er ikke flere Børn i Skolen end Bær efter Høsten; her ses et, her to, her fire, her fem Bær“.

I Skolen lærte Børnene ABC, Katekismus med Forklaring og muligt tillige Birchs Bibelhistorie. Naar den første var inde, benyttedes de andre til Læseøvelse, først indenad, senere udenad. Egentlige Læsebøger fandtes ikke. Kun ganske enkelte Børn øvede sig i at skrive og regne. Der skulde i saa Fald betales særskilt til Skoleholderen for Skrive- og Regnematerialier, ja, en Tid var det endda ligefrem forbudt at undervise i disse Fag, med mindre Forældrene begærede det. Ordet Underv. er iøvrigt misvisende i denne Forbindelse, for der var ikke Tale om Vejledning eller Forklaring fra Skoleholderens Side. Han ud-

leverede en Skrivebog med Forskrift og Cramers Regnebog; Eleven maatte saa selv om, hvad han kunde faa ud deraf.

Skoleholderen var Hører, ikke Lærer. En Skoledag indledes med Bøn og Salmesang, og derefter begyndte Børnene i alle Tonearter at læse højt paa Lektien, der forrige Dag var fastsat. Raabte de for højt, lød det fra Skoleholderen: Stille! og stilnede Stormen af, raabte han: Læs! hvorefter den øredøvende Koncert begyndte igen. Under alt dette kom Børnene, en efter anden, op til ham for at høres. Enten fik de ny Lektie for eller maatte læse om igen. Naar alle Børnene var hørte, begyndte Skoleholderen forfra igen. Og saaledes gik Dagen.

Børnene blev behandlet haardhændet i Skolen, skønt Kongerne stadig indskærpede, at de „maatte ikke ilde medhandles med Hug og Slag“. Allerede Chr. II forbyder Brugen af Ferlen i de lærde Skoler: „Schulle thii oc icke here effther haffve Ferler wdi Schoelerne, som thii hertiil haffdt haffuer eller slaa Børnene saa wmaadelighe oc wskjellighe mett Riiss, som thii hertiil gjordt haffver“. (Ferlen var et Strafferedskab af Træ, et Skaft, endende i en Klump, hvormed der tildeltes Børnene Slag i Haandfladen. Den kan ses paa Skolemuseet. Trods gentagne Forbud var Brugen af den almindelig i de lærde Skoler i lange Tider og var efterhaanden optaget i enkelte Almueskoler). Maaden at straffe Børnene paa kunde være meget forskellig, undertiden original. I Klagen over den tidligere omtalte Degn i Benløse hedder det: „Og saa har han fundet paa en ny Straffemetode. De Børn, han ikke kan lide, spænder han fast i Bænken“. Mulig har han hørt nogle Børn i deres Lektier, medens Synderen var i Spænding. Efter Fr. IV's Instruks kunde Børn straffes med Ris, naar Advarsler og Formaninger ikke frugtede, og som Udtryk for Datidens Syn herpaa kan anføres, hvad en Forfatter skriver: „Gud haver skabt det tykke Kød bag paa Laarene paa Mennisken, og paa den Sted er det for godt anset af de gamle Forfædre, at Børn og Ungdommen uden al Synd eller Skam skal dér have Straf og Ris. For Ris er intet Sværd, kan og ikke paa den Sted gøre nogen Skade eller bryde nogen Ben. Og naar de vokser noget op, saa

taaler de og en passelig Bast paa Kindbenet eller Kinden, for det tykke Kød maa ikke heller sidde dér forgæves“. (Knælestraffen, der anvendtes i Indbyrdes-Underv.s-Perioden, bestod deri, at Barnet maatte hvile med Knæene paa Gulvet og — paa Grund af den indskrænkede Plads — med tilbagebøjet Hoved for at kunne se, hvad der stod paa de paa Væggen op-hængte Tabeller). Rebtampen blev ogsaa flittigt benyttet, endda et godt Skub ind i næste Aarh.

— Man kan nu spørge, om disse her nævnte Skoleforhold ogsaa gælder for Lyngby, og Svaret maa blive, at der er ikke nogen Grund til at antage andet. Bispernes Visitatsberetninger vidner om, at det ogsaa her stod smaat til med Udbyttet af Underv. Biskop Hersleb skriver efter en Visitats 1749: „Ungdom og Børn kunde kun maadelig gøre Rede for sig“. Men denne Dom er dog nok vel summarisk og bygget alene paa Udfaldet af en Kateksation i Kirken, hvortil Ungdom og Børn skulde møde. Fyldigere Oplysninger faar vi af Biskop Balle. Han var Sjællands Biskop i 25 Aar til 1808 og var i dette Tidsrum — selv udgaaet fra et Degnehjem — Skolens forstaaende og nidkære Tilsynsmand. Han „overfør“ i sin Embedstid Sjællands Stift, Bornholm iberegnet, fem Gange, et Kæmpearbejde, naar man tager Datidens Færdselsforhold i Betragtning. Landevejene var skrækkelige at befare, særlig naar det var fugtigt Vejr. (Om en bekendt Kro, der laa ved Landevejen fra København til Korsør, hedder det: „Maden er delicat, Betjeningen accurat, men Vejen til Kroen desperat“. Det sidste gjaldt Sjællands Hovedvej; hvorledes gik det saa med Bivejene.) Og her skumplede Biskoppen frem og tilbage, Aar efter Aar. Man maa beundre, at han, som dog efterhaanden blev en ældre Mand, havde Kræfter til at taale Anstrengelserne. Men han virkede ufortrøden, undersøgte Tilstanden i Kirker og Skoler, arbejdede saavel for kristelig som almenyttig Oplysning, stillede ikke store Fordringer og dømte retfærdigt ud fra de givne Arbejdsvilkaar. Han skriver efter Visitats i Skolerne 1785: „Efter-som denne Menighed er udsat for megen Adspredelse og blandes ideligen med mange fremmede, maa jeg tilstaa at have fundet

en bedre Kundskab i Almindelighed end forventet. Nogle forsømmelige trængte meget til Paamindelse og fik den“. 1787 visiterede han paany og udtaler sig da om de enkelte Skoler: „Paa Raadvad var alle Børnene underviste(!). Skoleholder Klou fortjener at fremhæves. Han er studeret. Han vilde forlade Skolen, men jeg overtalede ham til at blive i Haab om bedre Vilkaar“. (Disse bedre Vilkaar har ikke vist sig, eftersom han kort efter opgav Embedet). Ved de andre Skoler var Forholdene ikke saa gode. Lyngby: „Skoleh. Mohr er ikke uskikket til at undervise og katekisere“. Virum: „Der var ny Anledning forhaanden til at klage over Forsømmelser. Bønderne er aldrig mere trevne til at holde sine Børn i sin Skole, end hvor han indbilder sig, at han kan raade sig selv. Skoleh. Meldahl læser tro og flittig, men til Katekisation er han ikke synderlig begavet“. Brede: „Børnene læste vel i en Bog, men deri bestod og næsten deres hele Visdom. Af forstaa deres Børnelærdom var dem endnu for højt. Skoleh. Munk er en skikkelig og flittig Mand. Med Tiden opnaar han bedre Gaver til at undervise.“ (Man lægge Mærke til, at der ikke for nogle af Skolerne er anført, at enkelte Børn kunde skrive og regne, hvad Biskoppen ikke undlod at notere, naar der var Anledning dertil).

Dette er en erfaren Skolemands Dom. Den er velvilligt overbærende, men som Helhed langt fra rosende. Og med dette magre Resultat kunde Folkeskolen i Lyngby Sogn holde 250 Aars Jubilæum.

Men som Slutningen af 18. Aarh. var de store Landbo-reformers Tid, saaledes var det ogsaa den gryende Tid for en Oplomstring af Skolevæsenet. Man var nu inde i en ny Tid, den saakaldte „Oplysningens Tidsalder“, der kom til os søndenfra, og den fandt egentlig her en gunstig Jordbund for dens Krav, eftersom man i betydende Kredse var klar over, at det var bydende nødvendigt, at der blev taget alvorligt fat paa at højne Almuen gennem Oplysning, om den skulde kunne

føre sig de nævnte Reformere til virkelig Nytte. Kun var der meget forskellig Mening om, baade hvor højt Maalet i saa Henseende skulde sættes, og hvilke Midler der dertil skulde anvendes. Nogle saa i Oplysning et Universalmiddel mod al Tidens Brøst; de ivrigste gik endog saa vidt, at de vilde have Kristendommen fjernet, fordi den efter deres Mening var en Hindring for Oplysning. Andre vilde Skolen det bedst mulige, men kunde ikke følge de yderliggaaende i deres Syn paa Opgavens Løsning. Til disse moderate Oplysningsvenner hørte Biskop Balle, som ved Prædiken, Skrifter og ved Visitatserne ivrigt modarbejdede den Fornuftkristendom (Rationalisme), der havde bredt og fremdeles bredte sig saa stærkt. Enkelte nærrede Betænkelighed ved at give Bondestanden mere Oplysning, blandt disse den tidligere Statsminister Guldberg: „mere Kundskab gør Bonden og hans Stand ufordragelig og udbreder kun Lede og Kedsomhed for det haarde og ensdanne Arbejde. Det hele menneskelige Køn taaler kun et vist Maal af Kundskaber, og enhver Stand maa derfor have sin visse Andel; det mere gør drukken“. Han mente, at det var tilstrækkeligt, at Lærerne fik bedre Løn, at der blev oprettet flere Skoler, og at der til Underv. føjedes praktiske Fag: Haandgerning og Havedyrkning. Han fik som Statsminister oprettet Spindeskoler, der blev sat i Forbindelse med Læseskolen, og hvor Pigerne blev oplærte i at spinde, sy og strikke. Han ventede, at Skoleholdernes Koner vilde lade sig oplære som „Spindemesterinder“ mod Præmie, der skulde gives paa Sognets Bekostning. — Paa Brede var der saaledes en Skoleholder, hvis Kone var Spindemesterinde, almindelig kaldet „Spindemor“, og Præmien bestod deri, at der i Lyngby Kirke paa Søn- og Helligdage skulde ombæres en Tavle til Fordel for hende. Af det indsamlede skulde hun have 30 Rdl. aarlig; det overskydende skulde anvendes til Fordel for Sognets fattige. Senere oprettedes en Spindeskole i Lyngby.

Da Kronprinsen, senere Fr. VI, overtog Statsstyrelsen 1784, kom Spørgsmaalet om Almuens Oplysning ind i det rette Spor. Efter forskellige Forberedelser nedsattes 1789 „Kommissionen for de danske Skolers bedre Indretning“, der talte mange op-

lyste og rettænkende Mænd, hvem den betroede Opgave laa alvorligt paa Sinde. Vi bør nævne Greverne Ludv. og Chr. Reventlow, Grev Schimmelmänn og Biskop Balle. Men Brydningerne mellem de forskellige Anskuelser om Maal og Midler voldte, at Arbejdet tog mange Aar; Kommissionen sad med Afbrydelser i 25 Aar. Ret hurtigt enedes man om, at det var nødvendigt at have Lærere, der var uddannede særligt for Gerningen. Der blev saa oprettet Lærerskoler, de saakaldte „Seminarier“, det første 1791 paa det tidligere Lyststed „Blaagaard“ paa Nørrebro i Kbhvn., 1809 flyttet til Jonstrup, hvor en tidligere Klædefabrik var købt og indrettet til Seminarium; tillige — for at blive ved Sjællands Stift — Seminariet i Brøndbyvester, oprettet 1802 og ledet af Sognepræsten dersteds, Ejler Hammond. Hertil kom før og efter dette Aar Seminarier andre Steder i Landet, og fra dem alle udgik i Aarenes Løb mange dygtige Lærere. Men det tog ganske naturligt lang Tid, før et tilstrækkeligt Antal seminarieuddannede kunde afløse de gamle Skoleholdere.

Gik det forholdsvis let med at enes om Oprettelse af særlige Lærerskoler, voldte Spørgsmaalet om Løn til de derfra udgaaede Lærere des mere Bryderi, for selvfølgelig kunde man ikke byde dem en Skoleholders ringe Løn. Men hvorfra skulde man tage de fornødne Midler?

Da kom Biskop Balle frem med en længe næret Tanke: Degneembederne skulde nedlægges, og Indtægterne af dem anvendes til Skolevæsenets Fremme, deri indbefattet Forbedring af Lærernes Løn; disse skulde saa samtidig overtage Degnens kirkelige Forpligtelser. I Forbindelse med Stiftamtmanden indgiver han saa 1789 et hertil svarende Forslag til Kancelliet. Først havde han været saa forsigtig at indhente Erklæringer om Forslaget fra flere Biskopper, Provster og Præster. De fleste sluttede sig til det; nogle rejste Indvendinger. Disse fortiede han ikke, men tog dem op i det indsendte Forslag en efter en og imødegik dem — ikke uden Ironi. Overfor en Paastand, at Skoleholderne ikke kunde udføre Kirketjenesten forsvarligt, siger han, at det fra betydende Side er indrømmet, at „mange

Degne synge jammerligen og katekisere, saa Gud maa sig forbarne“. Overfor Paastanden, at Skoleholderen maatte forsømme Skolen, hvis han tillige skulde være Degn, spørger han, hvorledes det da har kunnet og kan lade sig gøre, at saa mange Degne baade har været og er Skoleholdere tillige. Biskop Koch i Ribe havde indvendt, at „hvis Degnene forsvandt, mistede Præsten derved saa at sige den eneste Person, han nu ved alle Lejligheder har nærmest om sig, hvis Tænkemaade han kan danne og forædle, hvis Indsigter han kan udvide, hvis Gavn han kan opelske, hvis Raad og Beretninger han i Sognets Sager ofte kan nytte“. Hertil svarer Biskop Balle, at Præsten aldeles ikke mister nogen saadan Lærling, da Skoleholderen i Kirkebyen bliver til Stede hos ham og vil uden Tvivl vise sig mere lærvillig. Og hvor Sognet i Anledning af Degnekaldets Nedlæggelse bekommer to Skoleholdere, faar Præsten to deslige Lærlinge i Stedet for een. „Erfaring bekræfter ellers ikke, at Degnene have været villige til at lade deres Tænkemaade forædle eller deres Indsigter udvide eller deres Gaver opelske af Præsterne“. — Forslaget blev taget til Følge og traadte delvis i Kraft nogle Aar, før det 1806 blev endelig lovfæstet. Saaledes i Lyngby.

Dermed var Vejen banet for videre Lovgivning, og efter mange og lange Forhandlinger kom endelig 1806 „det provisoriske Skolereglement“, der foreløbig kun skulde gælde for Øerne. Da det var prøvet i seks Aar, gik det op i Skoleloven af 29. Juli 1814, der gjaldt for hele Landet og Aarhundredet ud var det bærende Grundlag for hele Landets Skolevæsen.

Det traf sig saa heldigt, at Skolen i Lyngby Sogn 1806 havde to fortrinlige Tilsynsmænd, Amtsprovst Hammond i Brøndbyvester og Sognepræsten i Lyngby, Bone Falk Rønne, begge arbejdsdygtige og arbejdsivrige. Pastor Rønne havde, som saa mange andre, utaalmodig ventet paa et Resultat af den store

Skolek.s Arbejde, og da dette trak i Langdrag, indgav han 1804, da Degneinstitutionen var ophørt i Lyngby, et udførligt og vel underbygget Forslag til Kancelliet, sigtende til at skabe en fast

Bone Falk Ronne,
Sognepræst i Lyngby 1802—1833.

Ordning for Skolevæsenet i Sognet. Næste Aar minder han i en Skrv. til Skoledir. om dette Forslag og siger med et Suk: „her er nu een ordentlig beskikket Skolelærer i dette store Sogn, hvor Planen (den af ham foreslaaede) gaar ud paa fem“. Det

vil forstås, at da Reglementet endelig skabte fast Grund at bygge paa, kastede de gærende Kræfter sig med Iver ud i Arbejdet for, at den følgende Tid for Lyngby Sogn kunde blive, hvad den ogsaa blev: en virkelig Oplysningstid. Det er nærmest forbavsende, hvad de nævnte to Tilsynsmænd i Forbindelse med Lærerne og gode Mænd i Sognet, f. E. Grev Schulin paa Frederiksdal og Justitsraad Manthey paa Brede, naaede i den anførte Retning, hvortil skal bemærkes, at Reglem. til Forældre og Husbonde stillede Krav, der ikke altid smagte lige godt. Og da det Fremskridt, der skete, var saa betydeligt, maa en nærmere Omtale deraf være paa rette Plads.

Der naaedes, at en Skoles Børn nu blev delt i to Klasser efter Alder og Dygtighed, og at Læreren ikke alene blev Hører men ogsaa virkelig Lærer. Børnene skulde møde i Skolen hver Dag, ældste Klasse Fmd., yngste Eftm., 4 Uger Sommerferie og en Uges Fritagelse for Skolegang i Pløjetiden Foraar og Efteraar for Gaardbrugerens egne Børn og Tyende over 10 Aar. Der skulde undervises i Religion, Skrivning („Smukskrivning“), Læsning og Regning. Heraf fremgaar, at skriftlig Dansk ikke har været noget paaagtet Fag hos Forfatterne af Reglem.; men Provst Hammond fordrer det senere optaget og giver udførlig Anvisning paa at undervise deri. Det var i det hele ikke Smaating, der i Reglem. forlangtes af Læreren, Præsten, Skolepatronen og Skoleforstanderne, (der efter Indstilling af Skolek. valgtes af Skoledir. „blandt de hæderligste Bønder i Sognet“). Læreren skulde saaledes foruden at undervise i Skolen

- 1) føre daglig Journal over Børnenes Skolegang med Angivelse af Grund til Forsømmelse samt Bemærkninger om deres Flid og Opførsel. Der skulde hver Uge forelægges Skolek. en Fortegnelse over Skoleforsømmelser.
- 2) affatte Timeplaner til Godkendelse, indeholdende nøjagtig Angivelse af, hvad der skulde læses hver Time i Vintertid, Sædetiderne Foraar og Efteraar samt Sommertid.
- 3) føre Kirkeforsømmelsesjournal. Hvert Barn over tolv Aar skulde nemlig møde til Gudstjeneste, og for 2. Gangs Udelblivelse mulkteredes som for Skoleforsømmelse. Der skulde

i Skolen anvendes 1 Time om Lørdagen til kateketisk Samtale med ældste Klasse om „den offentlige Gudstjenestes Indretning i alle sine Dele, om dens Hensigt, Nødvendighed og Hellighed, om Prædikens sædvanlige Indretning og Dele“, kateketisk gennemgaa og forklare Evangelier og Epistler, opøve Børnene i at oplede Salmer i Salmebogen o. s. v. Om Mandagen skulde anvendes $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Time til at prøve, hvor meget Børnene havde „fattet og beholdt af Prædiken“.

(Nævnte Journal skulde gennemgaaes af Skolek. i de maanedlige Møder og fremlægges ved Visitats).

- 4) indsende Eksamenslister, nøjagtig Udskrift af Protokollen.
- 5) føre Regnskab over Skolens Inventarium og aflægge samme to Gange aarlig for Skolek.
- 6) bekoste og føre Protokol med Liste over de Skolen normerede, forskelligartede Ydelser, fordelt paa Yderne i Distriktet.
- 7) undervise den konfirmerede Ungdom, „som ønsker det“, i Vintertiden to Gange ugentlig, en Time til Karlene om Aftenen og en Time til Pigerne om Dagen.
- 8) belønne og opmuntre de flittige og sædelige Børn ved Øvelse i Lege, undervise dem i at plante og pøde og — dersom han er musikalsk — spille paa et eller andet Instrument for dem, der findes skikkede til at modtage saadan Underv.
- 9) befæste og udvide sine Kundskaber, hvortil Ferierne fandtes egnede.

Var Læreren ansat i Kirkebyen, skulde han desuden føre Tillysningsbog, indeholdende Oplysning om Solens Op- og Nedgang, Aarets Tid, Gudstjenester, Katekisation, Skolegang, Kollekter, Visitatser, „Ekstraskats-Mandtaller med Af- og Tilgangslisternes Forfattelse“ o. s. v. Han skulde fremdeles besørge Kirkens Renholdelse, Klokkeringning, Altertøjets Vadsk og Kirkeurets Optrækning samt føre Børn til Kirke for at synge. Sidst, ikke mindst, skulde han som Degnens Arvtager besørge den saakaldte „Provstetaské“, indeholdende Præstens Embedsbreve, bragt til næste Kollega paa Ruten, naar der kom Bud til ham om

saadan, ofte hurtig Besørgelse. Tasken var tung at bære, og det formentes, at den ikke sjældent indeholdt et og andet, der ikke kunde falde ind under Begrebet „Embedssager“. Lærerne ansaa det — ikke med Urette — for nedværdigende at skulle udføre denne Tjeneste; det skulde heller ikke bidrage til deres Anseelse blandt Befolkningen, naar man saa dem traske af Sted med Tasken paa Ryggen. Læreren havde nok Lov til paa eget Ansvar at lade den besørge ved paalideligt Bud; men det betød en Udgift, som han mulig ikke havde Raad til at afholde. (Tidl. Overlærer H. Rasmussen fortæller om en Skarns-Knægt paa Lolland, der som lejet Bud fattede en ond Tanke og druknede Tasken i en Mergelgrav, hvorefter han hvile sig en passende Stund, gik tilbage og lod, som om alt var i Orden. Men Forbrydelsen blev opdaget; der blev stort Røre med Politiforhør, og Tasken blev fisket op. Et Forbud mod lejet Bud tonede frem, men det forsvandt igen). Først 1851 blev Lærerne fritagne for Landposttjenesten. Provstetasken er derefter kun et ubehageligt Minde.

Men det var heller ikke lidt, der, som tidligere bemærket, blev forlangt af Sognepræsten, Skolepatroner og Skoleforstandere i Retning af at føre Tilsyn med Skolens Undervisnings-, Bygnings-, Inventarie- og Indtægtsforhold. Særlig Sognepræsten havde nok at gøre udover hans egentlige Embedsgerning. Næstefter at bestyre det frivillige Fattigvæsen, hvortil Indtægterne kom i Form af Gaver, skulde han hver 8. eller 14. Dag overhøre Ungdommen i Skolerne, afholde halvaarlige Eksaminer i disse, være Formand for Skolek. og Leder af dennes maa nedlige Møder, skulde afgive Indberetninger og maatte føre en omfangsrig, tjenstlig Korrespondance, hvilket havde noget at sige paa den Tid, da Lovene af 1806 og 1814 skulde føres ud i Praksis.

Der var ogsaa fastsat Straffe for Pligtforsømmelse. For Lærere gentagne Advarsler, derefter Mulkt af to Rdl., sluttelig Embedsfortabelse. Lod Forældre eller Husbonde deres Børn eller Tyende forsømme Skolen uden lovlige Grund, hvortil kun henregnedes „Sygdom“ og „Kongerejser“, skulde de bøde to Sk.

pr. Dag, i Gentagelsestilfælde fire og otte Sk. Den, som ikke formaaede at betale disse Mulkter, skulde straffes paa Kroppen, 2. Gang med Fængsel paa Vand og Brød, senere med Tvangsarbejde. Mødte Børnene ikke rene i Skolen, skulde der bødes fire til otte Sk. for hver Gang, det skete. Det skal tilføjes, at alle disse Straffebestemmelser blev humant fortolkede i Lyngby Sogn.

Og nu maa man ikke tro, at det gik som tidligere, at Paa-bud var eet og Efterlevelse deraf noget andet. Provst Hammond og Pastor Rønne gjorde hver for sig deres Pligt fuldt ud, og de skulde nok holde dem til Ilden, der forsømte deres. Paa Stedet var det jo nærmest den sidste, der holdt Justits, hvad et Par Lærere fik at føle. Var Skoleforstanderne fraværende uden gyldig Grund ved Skolek.s Møder eller ved Eksaminerne i Skolerne, vankede der en Anmærkning i Protokollen: „Niels Nielsen fraværende“. „Saa savnedes ogsaa N. N.“, „N. N. atter fraværende“. „N. N. maa vel formodes atter at have haft Forfald, siden han aldeles ikke mødte ved Eksamen“. „Jens Madsen udeblev uden Anmeldelse for at køre i Skoven“ o. s. v. — Nu kan vi iøvrigt godt være bekendt at yde Niels Nielsen Medfølelse; for det ses, at ved Eksamen i Brede Skole 1808 overhørtes ældste Klasse i 7 Timer, hvorfor Overhøring af yngste Klasse maatte udsættes til en anden Dag, og ved Eksamen i Virum Skole 1809 eksamineredes der paa samme Dag fra 8—1 og fra 2—8. Har Niels Nielsen været med til nogle Eksaminer af den Længde, hvilket godt kan forudsættes, har han haft haardt Brug for Taalmodigheden.

Paa Grundlag af de i Reglem. af 1806 og Skoleloven af 1814 indeholdte Bestemmelser arbejdes der nu videre. Provst Hammond udsender fra Tid til anden omfangsrige Circulærer til Amtets Skolek. og Lærere, hvori han nærmere uddyber disse Bestemmelser, indskærper Overholdelse deraf og

giver gode Raad og Anvisninger for Arbejdet i Skolerne. Han udtaler deri uforbeholdne Domme over saavel Skolevæsenets Tilstand i Amtet i Almindelighed som ved de enkelte Skoler, og disse Domme bygger han dels paa indvundne Erfaringer ved hyppige Visitatser, dels paa de omtalte, udførlige Eksamenslister, som han gennemgik med Grundighed. Han siger om disse Lister, at „de kunne tjene til Sammenligning og maaske vække en Del Kappelyst blandt Lærerne, naar de publiceres“, og at „de skulle tjene som almindelig Maalestok for Skolernes indvortes Tilstand“. Derfor skulde Børnene ved Eksamen inddeles i Karaktergrupper, dels efter Kundskaber, dels efter Sædelighed. Det ser underligt ud for Nutidsøjne, at af 32 Børn i en yngste Klasse i Lyngby, altsaa forholdsvis smaa Børn, er 7 opførte i Protokollen som „meget sædelige“ og 22 som „sædelige“, medens 3 er „usædelige“. Men naar det ved given Lejlighed oplyses, at „komme for silde og Slagsmaal“ skulde medregnes ved Bedømmelse af Sædeligheden, forstaar man, at dette Begreb svarer til, hvad vi kalder „Opførsel“.

I et Circulære fra 1809 udtaler Provsten, at „paa Amtet mødte 585 Børn ikke ved sidst afholdte Eksamen. Dette er saa meget desto mere bedrøveligt, da det er at förmode, at disse fra Eksamen udeblevne Børn ogsaa er de i Almindelighed skoleforsømmende“, hvorfor indskærpes, at der skal betales en Mulkt af 8 Sk. for hver saadan Forsømmelse og „vedkommende sættes nederst i den Afdeling, hvortil de henhøre“. Listerne udviser ogsaa, at „der blandt Amtets gode og meget gode Skoler ogsaa findes en Del maadelige og slette“. Kommissionerne skal undersøge, om dette sidste bunder i de lokale Forhold eller i Lærernes Uduelighed og Efterladenhed. „Og da Rytget har forebragt, at nogle af Amtets Skolelærere gøre sig skyldige i Beruselsens, ja Drukkenskabens Last (temmelig sikkert med Adresse ogsaa til en Lærer i Lyngby Sogn), saa maa Dir. anmode Skolek. om uden Forbeholdenhed at indberette, om nogen Skolelærer skulde gøre sig skyldig i denne eller anden grov Usædelighed, da en saadan aldrig bør taales for

Skolelærere. Fortielse heraf kan blive lagt Kommissionerne til Ansvar“.

I et andet Circulære fastsættes Maalet for Underv. i de forskellige Fag, og det var — regnet efter Datidens Maalestok — ikke smaa Fordringer, der stillede. Det ses ogsaa, at der allerede 1812 er anskaffet Geografier, Globuskort og Naturhistorier til nogle af Skolerne i Lyngby Sogn. 1815 udsender Provsten to fyldige Circulærer. Det ene indeholder en Oversigt over, hvad der er naaet for Skolen i de forløbne syv Aar, og hvad der endnu mangler. Det andet giver Forslag til Time- og Læseplan saavel i Pløjetiderne som Tiderne mellem dem. Disse Forslag er rene Perler i deres Slags og vidner om Forfatterens pædagogiske Indsigt og praktiske Udformning deraf. Det er ganske interessant, at der i Forslaget om Timeplan anvendes forkortede Timer paa 45, ja, paa enkelte Punkter 30 Minutter, og at Sproglære, Skriftlæsning og Forstandsøvelser er optagne som Skolefag. Om disse sidste siges, at „de er højst vigtige, ikke alene for de større, men ogsaa for de mindre Børn“.

Blandt Skolefagene synes Sangen at have nydt særlig Bevaagenhed her, vel sagtens, fordi man i god Skolesang saa et Middel til at faa god Kirkesang. Til Eksamen skulde opgives et vist Antal indøvede Koraler, „f. E. 50“, men Skolek. synes mindre tilfreds med Børnenes Præstationer. Ved Eksamen i Virum Skole 1810 bedømmes de saaledes: „Vel var Sangen nogenlunde taalelig; men egentlig harmonisk Koralsang kan ej finde Sted, da Læreren mangler det naturlige Talent for Musik og Sang“. Og ved Eksamen i Lyngby nye Skole s. A.: „Børnene sang 17 Koraler og nogle Arier eenstemmigen, dog ikke nøjagtig rigtig efter Noderne eller i den rette Taktart“. — Nu er det nok muligt, at Grev Schulin og Justitsraad Manthey, der i Egenskab af Skolepatroner mødte ved Eksaminerne, har været noget strenge ved Bedømmelsen; paa den anden Side vidner det om Nidkærhed i Tjenesten, naar de, den mangelfulde Udførelse til Trods, kunde døje 17 Koraler og nogle Arier. Ja, i Lyngby kgl. Skole sang 23 Børn ved Eksamen nævnte Aar endda 24 Koraler og „adskillige“ Børnesange! — Det skyldes

sikkert de to Herrer, at der 1815 blev givet 10 Rdl. af Skolekassen som Hjælp til Anskaffelse af et Klavér til Raadvad Skole, og Justitsraaden gav af egen Lomme 50 Rdl. til Anskaffelse af et „Clavisin“ til Brede Skole (det blev senere „forandret“ til et „Fortepiano“). Antagelig har Lærerne ved disse Skoler været ivrige for Sangunderv.

I det omhandlede Tidsrum er der ogsaa lagt Vægt paa, at Pigerne blev vel øvede i Haandgerning. De tidligere omtalte Spindeskoler, hvori der undervistes i „Spind, Strikning og Skræddersyning“, og hvormed en Læseskole som Regel var forbundet, var efterhaanden gaaede over til at blive, hvad vi nu forstaar ved „Haandgerningsskoler“. De havde haft deres Betydning ved at modarbejde Tiggeri og vænne Børnene til stadig Skolegang. Dog har der, foruden Spindeskolen paa Brede, endnu 1804 været en saadan Spinde- og Læseskole i Lyngby, kaldet „Sognets Arbejdsskole og den dermed forbundne Læseskole“, hvori Pigerne udenfor den egentlige Skoletid undervistes af en Lærerinde, der foruden frit Husly i lejet Lokale havde i fast Løn 64 Sk. pr. Uge foruden 2 Sk. for hvert skolesøgende Barn. Læseskolen lededes en Tid af Lærer Hansen — uden Vederlag. Denne Arbejds- og Læseskole har været omfattet med Velvillie af Beboerne, idet der af disse blev ydet frivillige Gaver til den. Ifølge et opbevaret, af Pastor Rønne paa Skolek.s Vegne aflagt Regnskab for 1804 er der saaledes bl. a. skænket til den 4 Rdl. 85 Sk., „indkommen ved Auktion over en funden Handske, der forauktioneredes i et muntert Selskab“. 1829 oprettede Skolek. i Arbejdshuset (se under „Boligforhold“) en Arbejdsskole „efter den indbyrdes Underv.s Regler og Metode for Børn, som der lære at spinde, sy og strikke“, og forbandt dermed tillige et Spinderi for Sognets fattige. Syskoler, der lededes af Skolelærernes Hustruer og opretholdtes dels ved Betaling af Forældrene for deltagende Børn, dels ved Gaver, fandtes ved flere af Sognets Skoler. Ved Eksamen i Raadvad Skole 1809 anføres: „her fremvistes af alle Pigebørnene saa skønne Prøver paa deres Færdighed i Syning og

Navnesyning, at deres Lærerinde heri, Madam Westergaard, fortjener megen Ros og Tak“.

— Amtsprovst Hammond virkede som saadan til 1820, da Herredsprovsterne afløste Amtsprovsterne. Han blev da Domprovst i Roskilde, men døde et Par Aar efter. Hans og Pastor Rønnes Arbejde for Skolerne i Lyngby Sogn betegner, som tidligere nævnt, en Blomstringstid for disse. At denne Betegnelse som Helhed betragtet er berettiget, fremgaar af de ved Visitatserne afgivne Domme, der findes indførte i Skolernes gamle Embedsbøger. Disse blev anskaffede 1808 og er i Behold med Undtagelse af Virum Skoles gamle Embedsbog, der kan tænkes at være bleven ødelagt ved den Ildsvaade, der overgik Skolebygningen 1837. Her skal anføres nogle af disse Domme:

Lyngby kgl. Skole (saaledes kaldet i Modsætning til Lyngby nye Skole) 1813:

„Skolen hører til Amtets udmærkede Skoler“. 1817: „denne vedvarende udmærket gode Skole“. 1822: „— finder ingen paa Amtet uden een, der kan lignedes ved denne Skole“.

Lyngby nye Skole (paa de nævnte Tidspunkter en „Præliminærskole“, nærmest en Forskole):

1817: „en Fornøjelse at erfare den særdeles gode Fremgang i alle Dele“. 1819: „— den skønne Fremgang, som denne Skoles smaa Børn havde gjort“.

Nymølle Skole (den senere Brede Skole):

1810: „— et Mønster paa, hvor vidt en Almueskoles Ungdom kan bringes i Kundskab og Sædelighed“. 1814 lidt Tilbagegang: „denne Skole bør henregnes til Amtets meget gode Skoler“. 1817 Fremgang: „Skolen hører nu med fuld Ret blandt Amtets udmærkede gode Skoler“. 1827: „Skolen staar blandt Amtets meget faa udmærkede Skoler“.

Raadvad Skole kastede en Skygge paa det smukke Billede. Læreren fik Tilhold om at „forandre sit i flere Henseender urigtige Forhold“. Da dette ikke frugtede, blev han anmodet om at møde for Skolek.; men i Forudfølelse af, at han saa ikke vilde faa Behageligheder at høre, svarede han, at han beklagede ikke at kunne efterkomme Anmodningen, da han var

upasselig, nærmest rigtig syg. Ved næste Anmodning om at give Møde var der endnu ikke indtraadt Bedring i Sygdommen. Saa dikteredes der ham en Mulkt paa to Rigsdaler, at betale til Sognets Skolekasse. Kort efter søgte han og fik Afsked fra Embedet, og ved en ny Lærers Virksomhed blev Skolens „indvortes Tilstand“ højnet betydeligt.

Nu indledes en ny Periode i Skolernes Historie. Den har til Overskrift: „Indbyrdes Undervisning“.

Metoden kom til os fra England og bestod som bekendt deri, at Børnene underviste hverandre, de dygtigere hver to eller tre af de mindre dygtige, alt under Tilsyn af Læreren, der ved Stød i en Fløjte, normalt 38 Gange pr. Dag, gav Signal, naar der skulde begyndes og sluttes, skiftes Fag o. s. v., og den øvedes ved Hjælp af c. 400 Tabeller, der — eftersom de skulde benyttes — var ophængte paa Væggene og opstillede paa Skolebordene, og hvorpaa alt Læse- og Lærestof for de forskellige Fag var opført.

Ret beset havde Metoden ikke nogen heldig Start her i Landet. Forventningerne om dens Fortrinlighed var paa Forhaand overspændte, og dette maatte nødvendig give Bagslag. Det forlød saaledes, at naar Metoden benyttedes, kunde Børn paa 1 eller 1½ Aar bringes til den Fuldkommenhed i Læsning, Skrivning og Regning, „som Almuens Børn behøver“. Og saa kunde der ved dens Benyttelse undervises et meget stort Antal Børn, hvorved igen kunde spares paa Skolers og Læreres Antal, hvad der lød lifligt under de fortvivlede Pengeforhold, som Statsbankerotten af 1813 havde fremkaldt. Fr. VI blev begejstret for Metoden; dens hele militære Tilsnit tiltalte ham i høj Grad. Altsaa blev det ved kgl. Resol. af 1822 „tilladt“ at anvende den, foreløbigt i Skolernes yngste Klasser, og der blev lovet, at Børnene uden Hensyn til Alder maatte nøjes med to Dages Skolegang om Maaneden, „naar de efter Metoden havde de

befalede Kundskaber inde“. Paa Seminarierne blev Metoden ikke alene indført som tvungent Fag paa andre Fags Bekostning, men blev endda sat til Højboards, idet det blev bestemt at en Elev ved Afgangsprøven ikke maatte faa højere Hovedkarakter end den Karakter, han havde opnaaet for Færdighed i Indb.-Underv. Desuden viste det sig snart, at „Tilladelsen“ til at benytte Metoden saa noget nær var ensbetydende med en Befaling. Kongen havde jo i sin Magt paa forskellig Maade at give til Kende, at de, der ikke var Metodens Venner, heller ikke var hans Venner, og det skulde nok hjælpe i de Tider. Altsaa blev den efterhaanden indført i Landets Skoler. 1830 havde $\frac{4}{5}$ af disse optaget den, deriblandt Skolerne i Lyngby Sogn.

Her siges om en enkelt Lærer, Schjoldager paa Brede, at han fortjente Ros for Iver og Dygtighed ved Metodens Anvendelse. Mindre dygtige hunde blot komme til ham for at blive underviste deri; de behøvede ikke at søge Normalskolen i Kjøbenhavn eller et Seminarium af den Grund. Om Lærer J. Hansens og Pastor Rønnes Stilling til Sagen er der fuldstændig Tavshed; men denne kan jo ogsaa være veltalende. Det var klogest at tie stille, naar man ikke kunde bekvemme sig til at istemme Lovsangen; og Hansen var vel som flere andre tvungen til at gaa frivillig med. Om de andre Skoler gælder nok, hvad Provst Schack skriver 1827, at „Metoden, hvor den er indført, ikke altid drives rettelig“. Men saa længe Fr. VI levede, kunde der ikke blive Tale om at gaa bort fra den, selv om der i Slutningen af hans Regering rejste sig væg-
tig Kritik af den. Efter hans Død 1839 forsvandt den efterhaanden ganske stille. I en ny Undervisningsplan for Lyngby Skole af 1846 hedder det, at den skulde anvendes i yngste Klasse. Men i en Indberetning faa Aar efter udtales, at den benyttes ved Underv. i Skrivning, hvilket vil sige, at den i det hele er opgivet.

Og det er ikke saa underligt. Naar man erkender, at Metoden gav Børnene Sikkerhed i at stave og tillige bevirkede, at de fik lært deres Regnetabeller, begge Dele saaledes, at det

hele sad fast — hvad der dengang som nu er Vejen til Færdighed i Dansk og Regning —, saa er dermed sagt alt det gode, som kan siges om den. For den var mekanisk og aandløs og oplærte Børnene i maskinmæssig Efterplapren af Tabellernes Læse- og Lærestof, der, særligt fra Begyndelsen, var upædagogisk og ufordøjeligt for Børnene. Dernæst havde den saa omtrent ødelagt Hjemmeunderv. Der ræsonneredes som saa, at det kunde jo ikke nytte at lære Børnene noget; naar de kom i Skole, skulde de alligevel begynde med Tabel I, og var de selv flinke, skulde de kun gaa i Skole for at lære andre Børn noget. Man saa heller ikke mildt til de Udgifter, Metoden medførte. Kongen havde nok givet 4000 Rdl. til Oprettelse af „Tabelkasser“, en for hvert Provsti, hvortil et Sogns Skolekasse skulde svare 2 Rdl. om Aaret, og hvoraf Udgiften ved Anskaffelse af det første Sæt Tabeller kunde afholdes. Men disse blev snart slidte, og der blev ændret i deres Læse- og Lærestof, hvilket alt gjorde Reparation og Fornyelse nødvendig. I tre forskellige Aar brugte Lyngby Sogn hertil 83, 86 og c. 100 Rdl., og det var mange Penge i de Tider. Metoden medtog ogsaa ved Bortgangen en ikke uberettiget Beskyldning for at have forringet Lærerens Betydning som saadan. (I Sengeløse havde en Lærer afrettet en Hund til at være hans Stedfortræder som tilsynshavende og Ordenshaandhæver, naar han for at fodre Kreaturer eller i andet Ærinde fjernede sig, og det er vidnet, at den udførte Hvervet upaaklageligt. Blev der Uro, gav den først et Par advarende Bjæf, og naar det ikke hjalp, sprang den til og fastholdt en af Urostifterne, indtil Læreren kom ind igen. Han overtog saa anden Behandling af Sagen).

Hele den her omhandlede Periode betegner en Stilstand i Udviklingen, selv om Dommene ved Visitationerne lyder paa „gennemgaaende tilfredsstillende“ eller „meget tilfredsstillende“. Det lader sig ikke gøre at presse forskellige Undervisningsmetoder i Uniform; der sker altid Skade derved. For dem, der følte sig ilde til Mode i Uniformen, kunde det maaske være en lille Trøst, at saadan en Ting havde man ogsaa i andre Lande i Evropa, og at man i Tyskland gik saa vidt, at man

endogsaa delvis uniformerede Lærernes Klædedragt og Udseende. Et „Miscelle“, givet i Bajern, paabyder, „at Skolelærerne klæder sig simpelt og som det anstaar deres Stand, men ingenlunde viser sig med Kind- og Hageskæg, saaledes søm man har set Eksempler paa i Aar. Hvo som ikke aflægger slige afstikkende Tegn, vil uden videre være fra sit Embede at su-spenderé“.

Saa galt var det dog ikke i Kongeriget Danmark!

Loven af 1814 paabød, at der ved Skolerne skulde undervises i Gymnastik, „hvor det lod sig gøre“. Tilsynet synes ikke at have lagt sig dette Paabud stærkt paa Sinde; man har vel ment, at det ikke „lod sig gøre“, og deri kan man mulig ogsaa have haft Ret. Almuen stillede sig modvillig. „Gymnastik kan være godt nok for Skrivedrenge, Skræddere og Skomagere, men vore Drengé faar rørt sig nok her hjemme. De kan ogsaa godt brække Arme og Ben med al den Klavren og Springen, og det er da sikkert nok, at de flaar Tøjet itu til ingen Nytte“. Først omkring 1825 begynder der at vaagne nogen Interesse for Sagen i Lyngby Sogn. Begyndelsen blev gjort ved frivillige Gaver som Hjælp til Anskaffelse af Apparater. Derefter blev der oprettet en „Apparatkasse“ som særlig Afdeling af Skolekassen, og den maatte saa afholde de resterende Udgifter. Det ses, at der 1829 blev anskaffet „Klavremaskine“ til Raadvad Skole og 1831 Knudetov, Glattovej og Flydebro til Taarbæk Skole, hvor der altsaa blev undervist i Svømning. Træet til Broen blev endda udvist fra de kongelige Skove. Ja, 1832 andrager Patronatet for Raadvad Skole om Anskaffelse af en hængende Svømmesele. Underv. i Gymnastik var paa dette Tidspunkt i Gang ved alle Skolerne, men blev drevet uensartet og med forskelligt Udbytte. Lærerne ved Taarbæk, Brede og Raadvad Skoler roses for „Flid ved Gymnastiks Indøvelse“

(og Læreren ved sidstnævnte Skole benytter den gode Lejlighed til i Henhold til Loven af 1814 at søge om at faa 20 Rdl. Sølv som Belønning). Derimod har Lærerne i Lyngby været efterladende. Provsten skriver ved Visitats 1831: „Gymnastik for begge Lyngby Skoler maatte allerede nu indføres og drives med samme Nidkærhed og Orden som i Taarbæk, Raadvad og Brede“. Naa, den ældre og svagelige Lærer Hansen i Lyngby egnede sig saa vist heller ikke til at undervise i Faget.

Resultatet af Underv: var selvfølgelig vekslende gennem Aarene, afhængigt af de forskellige Læreres Iver derfor. Der skulde fra disses Side megen Pligtfølelse eller megen Interesse for Faget til at drive det med Lyst under de givne Forhold: en aaben, frit beliggende Plads, Nærværelse af stadige eller tilfældige Tilskuere, hvis Interesse kunde faa Udtryk i dadlende eller opmuntrende Bemærkninger, Afhængighed af Vejrlig, Børnenes Fodtøj, maaske mangelfulde Apparater, hvilket alt nok skulde lægge Hindringer i Vejen. I Lyngby benyttedes Gymnastikpladsen til Færdsel for gaaende og kørende, og det skete ved en Inspektion, at et Køretøj roligt passerede Pladsen midt under denne. Gymnastikinspektøren saa forbavset og indigneret paa Optøget, men udvirkede senere en Bedring af Forholdet. — En Lærer i Sognet, der ikke kunde beskyldes for at dyrke Faget til Stædighed, havde i Anledning af anmeldt Inspektion faaet anskaffet nogle simple Trægeværer og lært Drengene nogen Eksercits, der blev præsenteret, da Dagen kom. Den inspicerende, der aldrig før havde været ude for noget lignende, roste Læreren for hans Flid og Dydighed. En ældre Kone fra Byen, der havde overværet Opvisningen, hørte denne Ros, vilde gerne yde et Bidrag dertil og udbrød: „Ja, og alt det har — lært dem paa tre Dage“! Vel ment, men mindre vel anbragt!

Rigtig Fart i Tingene kom der først, da der langt fremefter blev indrettet lukkede Gymnastiksale, hvori undervises af Lærere og Lærerinder, der er særligt uddannede i Faget.

Undervisning af Børn, der arbejdede paa Fabrikker.

Lyngby Sogn har fra gammel Tid været Hjemsted for mange Fabrikker eller „Møller“, som de længe kaldtes. Mølleaaens Vand afgang naturlig Betingelse derfor.

I de fleste af disse Fabrikker benyttedes Børns Arbejds-kraft aldeles utilbørligt. Den almindelige Arbejdstid for dem var fra 6 Morgen til 8 Aften med Spisepavser, og derved levedes altsaa ikke Tid til at søge Skole. Hvorledes disse „Fabrikbørn“ er underviste før 1808, om de i det hele taget har faaet nogen Underv., kan næppe paavises. Men Brede - og Raadvad Fabrikker havde jo allerede tidligere, antagelig indenfor Tidsrummet 1770—1780, bygget Fabrikskoler, og det maa da antages, at nævnte Børn dog har modtaget en ringe Underv., alt eftersom det var Fabrikkerne formaalstjenligt. Pastor Rønne siger 1805 betegnende om disse Skoler: „De eksisterer. De andre Skoler i Sognet har Tradition“. Og det er egentlig først ham, der begynder at tale Fabrikbørnenes Sag, alt eftersom Skolereglem. af 1806 kunde berettigede dertil. Men han naaede ikke ret langt i sine Betræbelser derfor, hvilket frembyder saa meget større Modsætning, som andre Børn, der ikke havde Fabrikarbejde, netop i Perioden efter 1808 fik en efter Datiden særdeles god Skoleunderv. Skylden var Regeringens, der bevarede tidligere Tids Opfattelse, at det fremfor alt gjaldt om at støtte Fabrikkerne, der nok har ladet forstaa, at de ikke kunde undvære Børns billige Arbejds-kraft. Der foreligger forskellige Udtalelser fra Kancelliet, der bekræfter denne Formodning. Saaledes 1812: „der gælder samme Forpligtelse for Fabrikker som for Forældre og Husbonde med Hensyn til Børns Skolegang“. Det lyder jo, som det bør. Men saa aabnes Bagdøren: „Kan dette ikke bestaa med Fabrikkens Tarv og Gang, tillades det, at Børnene paa Fabrikkens egen Bekoslning undervises 2 à 3 Timer daglig paa en for Fabrikkens Tarv mere passende Tid og af en erkendt duelig Lærer“; og det er selvfølgelig, at det stemte bedst med Fabrikkens Tarv og Gang at undvære Børnenes Arbejde det mindst mulige. Det varede

heller ikke længe, inden „2—3 Timer daglig“ blev omsat til et Par Timer om Aftenen 2 à 3 Gange om Ugen, i hvilket Tilfælde Arbejdstiden paa Fabrikken maatte forkortes. De arme Børn, der havde arbejdet hele Dagen paa Fabrikken, skulde saa om Aftenen — trætte og søvnige, som de vel var — modtage belærende Underv. Og naar de efter Tilsigelse mødte til Overhøring ved Aarsprøver eller Visitatser, aflagde de gyldige Beviser paa deres Mangel paa Kundskaber. Ved Eksamen i Raadvad Skole 1810 hedder det: „tillige mødte 5 Læredrenge, som først i den voksne Alder have begyndt at søge Skolen“, og 1811 i Brede Skole: „Erfaring har lært, at Børn, som arbejde i Fabrikkerne og i Stedet for at nyde den anordnede Skole erholde nogen Underv. i extra Timer, ej oplæres, som de bør“. Denne tilsyneladende spagfærdige Dom, givet af Pastor Rønne, siger i Virkeligheden ikke saa lidt, naar det erindres, at Brede Fabriks Direktør, Justitsraad Manthey, der som Skolepatron var til Stede ved Eksamen, selv maatte underskrive den. Godt var det da, at Fordringerne til at blive antaget til Konfirmationsforberedelse ikke længere var saa skrappe som i Chr. VI's Tid. Ellers havde de arme Fabrikbørn som voksne været fordømte til at leve i ugift Stand hele deres Liv.

Nu skulde man tro, at der med Tiden maatte indtræde en Forandring til det bedre paa det omhandlede Omraade. Aldeles ikke. 1839 skriver Biskoppen i Brede Skoles Embedsbog: „Aftenskolen fandtes i en maadelig Forfatning“, og 1849 ligesom undskyldende: „disse Børn have saa ringe Skolegang“. Og det var ikke faa Børn, dette gjaldt. 1847 havde Brede Skole 119 Børn, hvoraf 36 arbejdede om Dagen paa Fabrikken, og noget lignende, mulig i mindre Maalestok, har været Tilfældet paa Raadvad; her fik Fabrikbørnene helt op til 1870 fri Kl. 6 to Gange om Ugen for derefter at undervises et Par Timer i Skolen, og paa Brede gik op til 1872 disse Børn i Skole Lørdag Eftm., dertil om Søndagen et Par Timer, før Læreren gik til Kirke, og et Par Timer, naar han var kommen hjem fra Kirke. Herfor fik han af Fabrikken særskilt 75 Rdl. om Aaret og desuden af Børnenes Forældre et Bidrag, der op

mod 1870 var steget til 4 Sk. pr. Barn om Ugen. Paa Brede var man altsaa naaet dertil, at Fabrikbørnene ikke engang havde Søndag fri.

Bedring indtraadte først, da Fabrikloven af 1873 fastsatte, at Børn ikke maatte beskæftiges i Fabrikker før deres 10. Aar og kun arbejde der højst 6 Timer daglig. — Man kan ikke frigøre sig for den Tanke, at i hvert Fald den daværende Skolek. har haft en Følelse af Ansvar, der ikke tilstrækkelig er bleven omsat i Handling. For straks efter, at nævnte Lov er givet, henvender Skolek. sig til Sogneraadet med Anmodning, at dette ved Henvendelse til den ifølge Loven udnævnte Fabrikinspektør vilde bevirke, „at de i Sognet værende Fabrikbørn bliver tildelt en bedre Skoleunderv. end den, der for Tiden ydes dem i de af Fabrikkerne etablerede Fabrikskoler“. Og næste Aar klager Skolek. paany gennem Sogneraadet til Fabrikinspektøren over den mangelfulde Underv., der bliver tildelt Fabrikbørnene ved Lyngby Glasværk. Bestemmelserne i nævnte Lov af 1873 blev 1901 udvidede dertil, at Aldersgrænsen sattes til 12 Aar og Arbejdstiden i Fabrikken til 5¹/₂ Time daglig. Endelig forbyder Fabrikloven af 1913 ganske Børns Arbejde i Fabrikker før deres Udskrivning af Skolen, og først da er alle Sognets skolepligtige Børn stillede paa lige Fod, hvad Undervisningstid angaar. Det skal dog samtidig tilføjes, at der længe før den Tid var sket store Fremskridt med Hensyn til Underv. af de paa Fabrikkerne arbejdende Børn.

Som det senere bliver berørt, har der i en Del Aar efter 1804 været en Fabrikskole i den nye Skole i Lyngby. Børnene undervistes fra Begyndelsen af Skolelærer Hansen og Pastor Rønne om Aftenen „med godt Resultat“. Men begge maatte opgive dette Arbejde, da deres Virksomhed i Skolens Tjeneste lagde Beslag paa Kræfterne. Senere omtales „de tilforn saa forsømte Fabrikbørn“, og Hansen maatte atter i en Aarrække paatage sig deres Underv. Derefter gaar det igen tilbage med denne. Men Antallet af Børn i Lyngby Fabrikskole kan ikke have været ret stort, og den maa ret tidlig være inddraget.

Det kan spores, at der var nogen Vanskelighed ved igen at faa knyttet det Samarbejde mellem Skole og Hjem, som „Indbyrdes Underv.“ havde bidraget til at løsne. Og begge Parter befandt sig efter Fr. VI's Død i en Overgangstid. Nye Tanker, Skolen vedrørende, var baaret frem, f. E. af Grundtvig, og havde sat Sind og Pen i Bevægelse hos en Del Lærere, der ønskede ved Underv. at være frigjort for Metoder og Formler, saaledes at deres personlige Indsats i Gerningen kunde gøre sig gældende til friere Aandsudvikling for Børnene, hvorved et mere samfundstjenligt Resultat af Underv. formentlig kunde naas. Og det gik efterhaanden op for Landbefolkningen, at selv om Skolernes „indvortes Tilstand“ kunde siges at være forholdsvis tilfredsstillende, lagde de nye Forhold indenfor Staten og indenfor Sognets Grænser Beslag paa flere Kundskaber og Færdigheder, end de allerfleste var i Besiddelse af. Fr. VI havde indført Stænderforsamlingerne, og hermed kom ganske naturligt Ønske om gennem Aviser og Skrifter, som de gode økonomiske Kaar tillod Anskaffelse af, at faa Kendskab til Forhandlingerne i disse Forsamlinger, og da særlig til de, der berørte deres Stands Interesser. Men hertil fordredes ikke alene Læsefærdighed, men ogsaa at kunne forstaa det læste. 1841 kom Loven om Sogneforstanderskaber, de senere Sogneraad, der gav Medstyre i Sognets Anliggender. Præsten var nok fra Begyndelsen født Formand for disse Raad, men de øvrige Medlemmer deraf hørte saa godt som alle hjemme i Landbostanden, og disse Medlemmer saavel som andre, der havde særlige Hverv i Sognets Anliggender, skulde nok mærke, at flere Kundskaber og Færdigheder var ønskelige for tilfredsstillende at kunne varetage Hvervene og derved hævde Adkomst til at udføre dem. Det er slet ikke utænkeligt, at det kan gælde for flere i Lyngby Sogn, naar en Lærer i Taastrup-Valby begrunder Udgivelse af et Skriftlæsningsapparat saaledes: „man ser, i hvilken Forlegenhed Sognefogder og Oldermænd er, naar de fra Amtsstuen erholde Ordre, der have Hænder, med hvilke de fra Skolen ikke ere blevne bekendte“. Den Tanke laa i hvert Fald ikke langt borte, at hvad man selv manglede i Kundskaber, skulde Børnene

ikke savne. Nok er det, det ene med det andet bevirkede, at Skole og Hjem begyndte at knytte et Samarbejde, der vel ikke altid var lige varmt, men dog stedse havde Værdi. Et Udtryk herfor er, at da Præliminærskolen i Lyngby ophørte 1846, og der samtidig blev ansat Andenlærer ved den gamle Skole, enedes alle Parter om en Undervisningsplan for denne, ifølge hvilken der skulde være tre Klasser: yngste for Børn fra 7—10 Aar, ældste Klasse A med Underv. efter Lov 1814 samt Retskrivning, Skriftlæsning, Historie og Geografi, og ældste Klasse B med udvidet Underv., „som er anordnet for Realklasser i Købstædernes Borgerskoler“. Der skulde betales for Underv. i denne Klasse: 64 Sk. for eet Barn, 2 Rdl. for to og 1 Rdl. 32 Sk. for tre Søskende, alt pr. Maaned. Det viste sig imidlertid, at der hermed var stilet vel højt. Pastor Ibsen skriver 1848, „at Bondestanden i Lyngby, der dog i flere Henseender antages at staa over den øvrige Landalmue, viser liden Interesse for højere Dannelse“. Ældste Klasse B har altsaa manglet Elever. Men Underv. i Skolen maa have været god, eftersom Biskoppen skriver derom 1853: „Iblandt Skolerne, ikke blot i dette Pastorat, men i en vid Omkreds, udmærker Lyngby Skole sig ganske fortrinligen. Den hører unægtelig til de bedste Almueskoler i Landet“. — Den udvidede Underv. ophørte nogle Aar derefter.

Det passede særdeles godt, at Pastor Peter Rørdam blev Sognepræst i Lyngby i denne Landbostandens aandelige Brydningstid. I sin Embedstid 1856—1883 øvede han et godt aandeligt Vækkelsesarbejde, ikke alene for denne Stand, men for alle Stænder i Sognet. Ogsaa for Skolerne fik han Betydning. Han var, som bekendt, en tro Discipel af Grundtvig, hyldede ogsaa dennes Skoletanker, bevarede dog i alt sin ejendommelige, tiltalende, helstøbte Personlighed. Han havde i sine yngre Aar været Lærer i København og derved vist, at han havde ypperlige Evner til at undervise saavel Børn som voksne. Han foragtede ikke Kundskaber, men mente, at det levende Ord, baaret frem gennem Lærerens Personlighed i Forbindelse med Samtale, gav mere Udbytte for Eleven end Lektie læsning.

Og ved at færdes ridende omkring i Sognet kom han ofte i Besøg i Skolerne, hvor hans Komme altid blev hilst med Glæde. Børnene vidste af Erfaring, at naar de havde sunget en Sang, vilde de faa noget at høre, der glædede dem, idet Præsten saa fremdrog en Beretning fra Bibelhistorien eller Fædrelandshistorien og — ud fra sit dybe, kristelige Livssyn og sin Kærlighed til alt, hvad der var dansk — talte saaledes, at Børnene ligesom saa det hele levende for sig. Saa fulgte Samtale med dem om den fremdragne Beretning, alt saaledes, at de stærkt interesserede var med. Man gør vist ikke Uret mod nogen ved at mene, at hans Fortællen og Samtale med Børnene om bibelske Emner kunde have større Betydning for deres senere religiøse Liv end længere Tids Lektielæren efter Balles Lærebog. Sikkert er det, at hans Besøg i Skolerne bragte et frisk Pust med sig og virkede oplivende og befrugtende for Underv. baade hos Lærere og Elever.

Og saa byggedes der videre paa det givne Grundlag. Togde i sidste Halvdel af 19. Aarh. fremkomne Skolelove end nærmest Sigte paa at forbedre Lærernes økonomiske Kaar, afgav dette Grundlag dog en solid Underbygning for videre Udvikling. Og flere af Sognets Lærerkræfter kunde nævnes med Hæder for trofast Medvirken hertil. Dette gælder ikke alene Lærere, men ogsaa Lærerinder, som i anførte Tidsrum rykkede frem paa Arbejdsmarken.

Man havde mange Steder lært at sætte Pris paa disses Virksomhed i private Pigeskoler og som Haandgerningslærerinder, og Kravet om, at der maatte gives Kvinder Adgang til at tage Eksamen med paafølgende Ret til fast Ansættelse i Folkeskolen, voksede. En kgl. Resol. af 1859 fastsatte saa, at der hvert Aar skulde holdes Lærerinde-Eksamen, og næste Aar dimitteredes de fire første Lærerinder fra Frk. Zahles Seminarium. 1867 gives Tilladelse til, at Andenlærere og Biskolelærere

maatte erstattes med Lærerinder, i saa Fald med de nævntes tarvelige Løn, „naar de for Skoledir. havde godtgjort deres Duelighed“. Herved aabnedes Adgang for ueksaminerede til Ansættelse. I Lyngby Sogn blev de første Lærerinder, begge ueksaminerede, ansatte 1882 og 1884 efter forudgaaende Konstitution ved Taarbæk og Lundtofte Skoler. — Ved samme Uddannelse og ved Ligeløn er Lærerinderne nu sidestillede med Lærerne i enhver Henseende.

Det er dog nærmest den sidste Snes Aar, der indebærer den store Udvikling af Skolevæsenet. Over „købstadlignende Forhold“ er Vejen gaaet til fuldstændig Købstadundervisning, ved Lyngby Skole fra 1918 og ved de andre Skoler fra 1923. Nu findes der ved Lyngby Skole 4aar. Realklasser med Præliminæreksamen som Slutmaal og med Eksamensret for Skolen. For Børn i de andre Skoler, der ønsker at tage denne Eksamen, er der ved disse oprettet frivillige Kursus, der forbereder til Optagelse i Lyngby Skoles 2. Realklasse. Ved alle Skolerne findes de saakaldte „Ungdomskoler“, naar fornøden Tilslutning er til Stede, hvilket kun ganske isoleret ikke har været Tilfældet. Det kan tilføjes, at der allerede 1916 blev oprettet 2aar. Præliminærklasser, hvorfra det første Hold dimitteredes 1918. — At Drengene i Lyngby Skoles 4. Klasser undervises i saadan Haandgøring, der senere i paakommende Tilfælde kan være dem til praktisk Nytte, noteres som noget ikke almindeligt.

Den 1. Januar d. A. undervistes i Sognets samtlige Folkeskoleklasser 1484 Børn af 48 faste Lærerkræfter.

Lyngby-Taarbæk Kommune er nu paa Skolevæsenets Omraade en værdig Nabo til Storkøbenhavn!

Boligforhold.

I Almindelighed.

Der har næppe været Skolehuse i Lyngby Sogn før 1700. Chr. IV havde nok henstillet, at de mest velstillede Bønder i de store Landsbyer skulde holde en Skolemester til Sognets Børn og skaffe et lille Skolehus; men denne Henstilling blev ikke fulgt ret mange Steder. Det almindelige var, at Børnene i Kirkebyen undervistes af Degnen om Søndagen i Kirken, og at de, der boede langt borte fra denne, undervistes af ham en Gang om Ugen paa et Sted, hvortil han havde henstævnet dem med Præstens Villie og Raad, almindelig i en Bondegaard eller paa et andet, tilfældigt Sted. Var der Skoleholder i Sognet, behøvede der ikke derfor at være et Skolehus, eftersom han godt kunde holde Omgangsskole skiftevis i Gaardene, i Reglen en Uge paa hvert Sted. Men ifølge en opbevaret Indberetning var der 1720, foruden det længere fremme udførligt omtalte Skolehus i Virum, to saadanne i Lyngby Sogn, et i Lyngby og et i Taarbæk. Hvor disse har ligget, og hvorledes de har været indrettede, lader sig næppe paavise. Det kan have været Gadehuse, der er benyttede til Skolebrug, og de kan have været opførte særligt til dette Brug. Tager man i Betragtning, hvorledes Almuens Huse var indrettede paa de Tider og dermed forbinder, hvorledes andre af Datidens Skolehuse beskrives, er det ikke uberettiget at gaa ud fra, at Skolestuerne her har været nogle lavloftede og halvmørke Rum, udstyrede som tid-

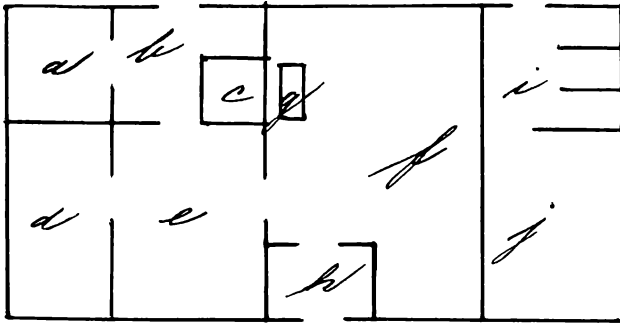
ligere omtalt; det hele i høj Grad tarveligt, set i Sammenligning med Nutidens Skolehuse. Det store Fremskridt skete, da Fr. IV lod Rytterskolen i Lyngby opføre.

Særligt for de enkelte Skoler.

Lyngby Skole

eller Lyngby kongelige Skole, som den en Tidlang kaldtes i Mod-sætning til „Lyngby nye Skole“, blev opført ifølge Fundats. 11./10. 1721. Bygmesteren var Murermester og Teglblænder Laurits Eriksen fra Nivaa, der med den i Gjentofte først byggede Skole som Mønster opførte alle de sjællandske Rytterskoler for 550 Rdl. Stykket. Naar Lyngby Skole blev bygget, kan formentlig ikke bestemt angives. Gjentofte Skole var færdig inden Udgangen af 1721, og det kan med Rimelighed antages, at Lyngby, som dengang var en ret anselig Landsby, har faaet den næste i 1722. Den blev bygget paa nuværende Høstvej i Bondebyen, som dengang — tilligemed Kirken og Præstegaarden — udgjorde det egentlige Lyngby, og den var som de andre Rytterskoler en Pragtbygning for den Tid; alle tjente de som et godt Eksempel for andre, der byggede Skoler. Selve Bygningen var inddelt i 9 Fag og opført af $1\frac{1}{2}$ Stens Grundmur med Gesims foroven, teglhængt og, hvad der synes at være betragtet som noget ganske særligt: udvendig var der ved Grunden en lige bred Brolægning rundt om hele Bygningen. Indvendig var der 4 Alen mellem Gulv og Loft; de 4 Fag til venstre udgjorde Skoleholderens Lejlighed; de andre Skolestue med Forstue samt Stald, saaledes som det ses paa nærværende Rids, der formenes at være en nogenlunde korrekt Gengivelse af Forholdene. Gulvene i Bygningen, Stalden undtagen, var af brændte Mursten. — Det er ejendommeligt, at man fra Gaden

maatte igennem Skolestuen for at komme ind i Skoleholderens Lejlighed; men det samme var Tilfældet ved de udmærkede gode Skoler, som Grev L. Reventlow byggede paa Fyn, og derom siges, at „Skoleholderen og hans Hustru burde være glade ved, at Forældre eller fremmede traf dem ved deres Gerning“.

Grundriss af en Rytterskole

(efter K. Ottosen: „Vor Folkeskoles Oprindelse og Udvikling“).

a) Spisekammer	f) Skolestue
b) Køkken	g) Skoleholderens Bord
c) Bagerovn	h) Forstue
d) Sovekammer	i) Kostald
e) Dagligstue	j) Faaresti

Degnen Broholm, der var Skoleholder i Valby v. Helsingør 1730, senere i Vraa v. Kolding, og som altsaa selv har boet i en sjællandsk Rytterskole, har 1737 udgivet en lille Bog, hvori disse Skoler beskrives: „Overalt rage de murede Huse op, tækket med Teglsten, saare skønt indrettede i Værelser; een Gang om Aaret sættes de i Stand paa kongelig Regning; derfor bevares de i bedste Tilstand og frembyde Skuet af altid at være nye. De have ialt 16 Vinduer, hvert med 24 Ruder. Den Stenbro, som omgiver hele Huset, har samme Bredde hele Vejen rundt. De, som bebo disse Huse og opholde Livet ved at undervise, kunde ikke faa et Sted, der var mere skikket til Undervisning elter hyggeligere. Thi intet kan være mere

passende, baade for Undervisning og Husholdning, og der kan ikke tænkes et hyggeligere Hjem, fjernet fra al Landets Arbejdsuro“. Broholm fortæller ogsaa, at der over de indvendige Døre fandtes følgende Vers, malede paa Kalken og derfor snart forsvundne:

Over Skoledøren:

„Forsøm ej Skolegang i dine Ungdomsdage,
tænk paa den Levetid, du har endnu tilbage,
hav ingenting saa kær, som Herrens sande Frygt,
tak dog din Konge, som har disse Skoler bygt“.

Over Stuedøren:

„Vilsigne det, o Gud, som jeg mig foretager,
gid jeg i Gerning og i Ord dig ej forsager,
gør mig mit Embede, gør mig det altid let,
forhjælp mig med din Kraft til at forrette det“.

Over Sovekammerdøren:

„Sødt og roligt kan vi sove,
Dagens Møje glemmes her,
Gud og Kongen maa vi love,
Nattero det bedste er“.

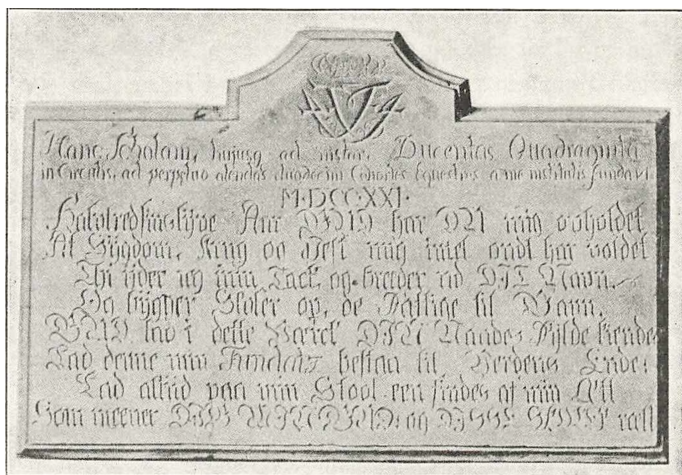
Over Køkkendøren:

„Brygge, bage, to og tvætte,
Maden koge og anrette,
vores Køkkenarbejd er.
Balle, Strippe, Rist og Pande,
Potte, Gryde, Spand og Kande
er vor Piges Haandgevær“.

Over Spisekammerdøren:

„Lyster Du Postej og Tærter,
udaf sligt vi intet har.
Landsbyretter, Kaal og Ærter
staa udi hverandet Kar“.

Over Indgangsdøren blev nogle Aar senere paa alle Rytterskolerne anbragt den kendte Sandstenstavle. Den bærer foroven Kongens Navnetræk og derefter nogle latinske Linier af følgende Indhold: „I Aaret 1721 har jeg grundlagt denne Skole og i Lighed med denne 240 i de Distrikter, som er oprettede af mig

Sandstenen paa Rytterskolerne.

til stadig at underholde 12 Ryttereskadroner“. Nederst læses følgende Vers, forfattet af F. Rostgaard:

„Halvtredstindstyve Aar, Gud, har du mig opholdet,
at Sygdom, Krig og Pest mig intet ondt har voldet;
thi yder jeg dig Tak og breder ud dit Navn
og bygger Skoler op, de fattige til Gavn,
Gud, lad i dette Værk din Naades Fylde kende,
lad denne min Fundats bestaa til Verdens Ende,
lad altid paa min Stol een findes af min Æt,
som mener dig, min Gud, og disse Skoler ret.“

Som anført blev Bygningen vedligeholdt for kongelig Regning. Skoleholderen fik Paalæg om at passe paa, at Taget ikke led Overlast, „som mand har eksempel paa, at Børnene ved deres

legen og spil kaste sten paa tagene for at have fornøjelse af samme stens nedrulning, hvilket foraarsager tagstenenes istøcker-slagelse“. Han skulde ogsaa „holde dend omkring skolehuset lagde stenbro alletider ren for vandsumpighed“. Det maa i det hele siges, at Laur. Eriksen havde Ære af Arbejdet. Skolerne var solidt byggede og trodsede Tidens Tand. De sidste Mure af den gamle Lyngby Skole faldt først 1904, da der blev opført en ny Embedsbolig for Førstelæreren. Men naturligvis undergik Bygningen forskellige Forandringer i Tidens Løb. Først forsvandt Stalden. Medens Jordfællesskabet bestod, fandtes ikke Udhuse ved Skolerne. Bønderne leverede Vinterfoder til Skoleholderens Kvæg, der om Sommeren græssede frit paa den fælles Bymark. Men ved Udskiftningen blev der tillagt Embederne Jordlod, hvilket gjorde Opførelse af Udhus nødvendig. Skolebygningens Staldrum blev saa lagt til Skolestuen, og fra denne blev igen taget et Fag, der blev benyttet til Pigekammer, til Udvidelse af Dagligstuen og til en Forstue, som derved blev fjernet fra Skolestuen.

Det er naturligt, at der i Løbet af Aarene viste sig Mangler, der krævede Afhjælpning, selv om Bygningen fra Begyndelsen var solidt opført. 1808 anker Lærer Jes Hansen ogsaa over, at der ikke var Retirade til Børnene, og at der ikke var Brønd ved Skolen. Vand maatte hentes hos Gaardmand Lars Jørgensen, som derfor forlangte to Rdl. om Aaret. Da denne Ordning har varet nogle Aar, andrager Skolek. hos Skoledir. om Gravning af en Brønd ved Lyngby Skole. Sagen maa imidlertid være stillet i Bero, for 1854 optages der Laan til Anlæggelse af en Brønd ved Skolen.

1846 ophører „Lyngby nye Skole“, og der ansættes Andenlærer (kaldet Hjælpelærer) ved den gamle, hvilket medførte Opførelse af en Tilbygning med nyt Klasseværelse ved Siden af det gamle og med „Communicationsdør“ imellem dem. — Efterhaanden som Børneantallet steg, blev disse Rum for trange. Der undervistes til Slut i Andenlærerens Lokale 65 Børn samtidigt, og til disse var der ikke tilstrækkelig Siddeplads. Naar de skulde skrive, maatte flere staaende benytte Vindueskarmene

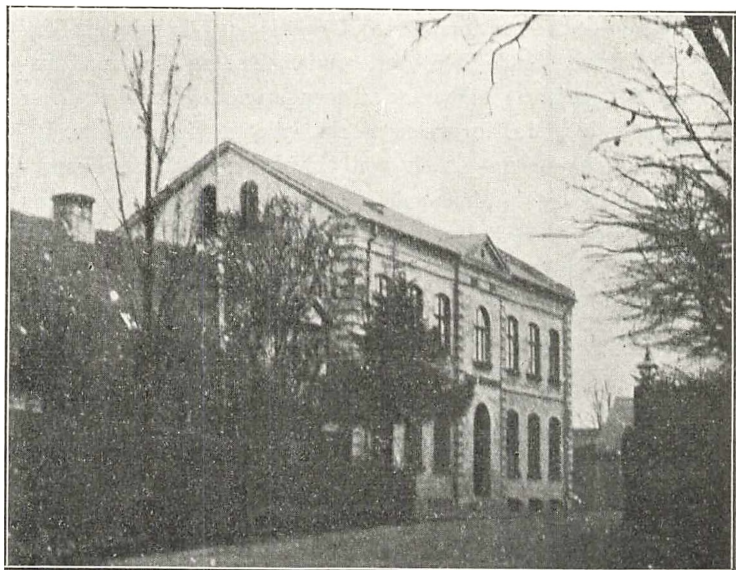
som Underlag. Luften i Lokalerne var til Tider stærkt mættet, ogsaa af den Grund, at Børnenes Overtøj maatte opbevares i dem. Ønsket om Afhjælpning af disse Ulemper og Hensyn til Kommunens Kasse forenedes ikke før 1882, da der blev bygget to nye, tidssvarende Lokaler til Afløsning af de gamle. Derved fik Andenlæreren, der hidtil havde maattet nøjes med et usselt Tagkammer paa Lærerboligens Loft, et godt Gavl-værelse paa Loftet i den nyopførte Bygning.

En halv Snes Aar derefter tog Udviklingen i Lyngby en Fart, der ikke forud kunde beregnes. Anlæggelse af de store Fabrikker, der medførte Tilflytning af mange yngre Arbejderfamilier og dermed følgende Forøgelse af skolepligtige Børns Antal, bewirkede, at der 1895 — dels ved Udvidelse, dels ved Paabygning — blev opført den gule 2-Etages Bygning, der endnu ligger uforandret ved den tidligere Fortunvej. Den rummede 4 Klasseværelser, adskilte forneden ved en Midtergang og foroven ved et Midterrum, begge Steder til Anbringelse af Børnenes Overtøj. Ved Opførelse af denne Bygning gik Udhuset i Løbet. Men det gjorde ikke noget, eftersom der fra 1841 var bortsolgt Grunde af Skoleloddet til Bebyggelse, og 1895 var den hele Lod bortarvefæstet. — Byens Udvikling fortsattes, og 1900 blev den røde Skolebygning, der vender ud mod Lundtoftevej og delvis er opført paa det fyldte Gadekærs Plads, taget i Brug. Den havde paa 1ste Sal 2 Lokaler og et Lærerværelse, forneden var der Gymnastiksal, som faa Aar efter maatte omdannes til atter 2 Skolelokaler, medens en særlig Bygning med Gymnastiksal maatte opføres.

Under al denne Udvidelse havde den Del af Fr. IV's gamle Skole, der rummede Førstelæreren's Lejlighed, staaet som en lav Udbygning ved Siden af og tæt op til den høje Skolebygning. Dens Ydre var siden en Udvidelse i 1826 ret uberørt gennem Tiderne; kun var Vinduerne med de smaa blyindfattede Ruder forlængst erstattede med andre, hvori fandtes store Ruder; Rundbuen over Indgangsdøren var forsvundet, og Sandstenen var flyttet ned ved Siden af denne. 1904 blev Bygningen

revet ned, og en ny, smuk og velindrettet Embedsbolig opført paa dens Grund.

Og saa maatte dog alle disse nye Bygninger forlades faa Aar efter. Yderligere Udvidelse blev nødvendig, men kunde ikke ret vel ske paa Stedet. Derfor modtog Sogneraadet et af Aktieselskabet „Engelsborg“ stillet Forslag, gaaende ud paa, at Sel-

Lyngby ældre Skole i Tiden 1895—1904.

skabet overtog den gamle Skoles Grund med paastaende Bygninger, mod at Kommunen af Selskabet købte en c. 2 Tdr. Land stor Grund, beliggende ved Bagsværdvej, begge Dele paa rimelige Vilkaar. Her blev saa den nye Skole bygget i Pavillonstil og indviet 30./1. 1909. Ved denne Lejlighed blev to af Fru Lemche forfattede Sange afsungne. — Sandstenen, der kendetegnede Fr. IV's Skole, blev indmuret i den østre Portstøtte, og i den vestre lod Sogneraadet indsætte en Tavle, der

*Et Parti af Lyngby nye Skole ved Bagsværdvej, set fra Skolepladsen.
Til højre og venstre Pavilloner,*

bærer Indskriften: „1908—09 opførte Lyngby Kommune disse Skolebygninger. Samtidig nedlagdes den gamle Skole i Bondebyen“.

Senere er der bygget to nye Pavillioner, saa at Skolen nu raader over 16 egentlige Klasseværelser. Der findes Særrum til Underv. i flere Fag, f. E. Sløjd og Køkkengerning, endvidere til Fremvisning af Lysbilleder og til Læsestue med Bibliotek for Børnene, det sidste at benytte udenfor Skoletiden.

Endnu skal noteres, at Skolen fra 3./12. 1912 til 12./4. 1913 maatte tjene som Sygehus i Anledning af den ikke alene i Lyngby, men i hele Lægekredsen herskende Skarlagensfeber-Epidemi. I denne lange, uhyggelige Tid var Undervisningen indstillet.

Lyngby nye Skole

blev oprettet i Henhold til et kongeligt Rescript af 13./9. 1803. Fra Begyndelsen omfattede den kun den tidligere nævnte Fabrikkskole, hvor Børn, der arbejdede paa Fabrikker, undervistes om Aftenen. Senere bestemtes, at den skulde være en selvstændig Skole med eget Skoledistrikt, med Indtægter omtrent som de, der var tillagde den gamle Skole, og med egen Skolebygning, hvilket alt faar Udtryk i Skoleplanen af 1811. Men dette Maal blev aldrig naaet. Den maatte bl. a. nøjes med lejede Lokaler. En fremsat Tanke om at benytte den gamle Degnebolig, som paa den Tid var ledig, blev opgivet paa Grund af denne Boligs indskrænkede Rum. Men da Fattigvæsenet, der raadede over et af Enken efter Assessor Drewsen paa Strandmøllen skænket Legat, stort 3059 Rdl. 13¹/₂ Sk., til „et Hospitals Indrettelse i Lyngby“, af D'hr. Schleisner og Knoph i nævnte Hensigt købte nogle Bygninger (den tidligere Silkefabrik, der efter henimod et halvt Aarhundredes Virksomhed nedlagdes 1797, samt det „Klopstockske Hus“), der paa det ældste Kort over Lyngby ses som een sammenhængende, tresidet Bygning med den længste Side ud mod nuværende Kirkestræde, men hvoraf i hvert Fald en Del, beliggende omtrent der, hvor „Drewsens Minde“ nu ligger, laa særskilt, saa lejedes

denne Bygning 1804 af Fattigvæsenet — for 50 Rdl., stigende til 150 Rdl. om Aaret — til Skolelokale og til Bolig for den ved Skolen ansatte Lærer. Dette Lejemaal varede, til Skolen blev ophævet 1846, og Bygningen blev derefter omdannet til Sygehus og benyttedes som saadant, indtil Amtssygehuset paa Jægersborgvej blev opført. Det tilføjes, at Resten af de købte Bygninger, saa nogenlunde beliggende, hvor de kommunale Kontorer nu findes, blev anvendt til „Arbejdshus for Sognets Fattigvæsen“, delvis ogsaa til Sygehus.

Men allerede 1814, da den første Lærer ved Skolen, Kierberg, blev forflyttet, indstillede Skolek. til Skoledir., „om det i Stedet for denne Skole ikke var mest nyttigt, at der for det første blev indrettet „Præliminærskole“ i Lyngby“. Indstillingen, der nok nærmest har været grundet i de meget vanskelige Tider, blev godkendt; der blev ansat en Lærerinde og efter hende to Lærere. Alle tre underviste de kun de mindre Børn fra — antagelig — begge Skolers Distrikter. De større Børn fik saa Underv. i den gamle Skole.

Virum Skole.

Den første Skole i Virum blev oprettet før 1711 og var beliggende midt inde i Byen, hvor Matr.-Nr. 1 a nu findes. Bygningen, der muligt oprindelig var et Prinsesse Sophie Hedevis tilhørende Fæstehus, blev skænket af hende til Skolebrug. Om denne Skolebygning hedder det i Skoleplanen af 1811: „Da den herværende, over 100 Aar gamle Skolehytte, skænket af Sophie Hedevis, er aldeles ubrugelig, og Pladsen, hvorpaa den staar, er meget indskrænket til en ny, reglements­mæssig Skolebygning, saa maa en saadan formodentlig ved Rentekammerets Foranstaltning opføres paa en anden og rummeligere Grund eller den nærværende Grund maa udvides ved tilkøbt Nabogrund“. — I Skolek.s Protokol skriver Pastor Rønne 1811: „denne mere end hundreedaarige Skole“. Og i en Indberetning fra 1740 om „tidligere funderede og senere i Henhold til Skoleloven af 1739 opførte Skoler“ hedder det om Lyngby Sogns Skoler:

„Lyngby Skole, begyndt 1721 (skal nok være 1722), og Virum Skole, begyndt for mange Aar siden“.

Ved Fundats af 1721 bestemte Prinsessen, at der skulde opføres en Skole i Virum (ligeledes en i Bagsværd og tre paa Dronninggaard Gods: i Søllerød, Nærum og Trøyerød). Den skulde lægges paa Byens Grund, „tre og tyve Alen bred og tredive og to Alen lang i den ene og tredive og fire Alen i den anden Side“. Om Bygningen fastsættes, at „den skal bestaa af 6 Fag, udentil med Eg og indvendig Fyrretømmer, med Straa-tag belagt, deraf de tvende Fag paa den venstre Side bliver indrettet til Skoleholderens Vaanstue og de tre sidste Fag paa den højre Side til Skolestue. Det sjette Fag, som er det tredie fra den venstre Side, bliver brugt til passagien eller Indgangen, saa at en Del deraf bliver tagen til Forstuen, derefter følger Skorstenen med en liden Bagerovn der bagved, og dersom der bliver saa megen Rum tilovers, indrettes det til et lidet Spisekammer, eller om det skulde være for knap, gøres en liden Udbygning for samme Spisekammer. Til Ildens Bevaring skal der gøres 2de Halvdøre, som kan tilsammen lukkes for Skorstens-Mundingen. Der bagved sættes nogle smaa Hylder og en Trappe til Opgang paa Loftet. Udi Dagligstuen skal en Kakkelovn af Sten opsættes, saa og et Sengested samt et Bord, 2de Bænke og tre Træstole; saa bliver ogsaa 2de Hylder opslagen samme-steds. Udi Vaanstuen bliver 2 Fag Vinduer indsat. Døren til Huset, Vaanstuen, Skolestuen samt op til Loftet bliver med behørig Laase og Nøgler forsvart. Omkring Huset bliver sat unge Æsker (Asketrær) for samme til vedtagende Vækst at beskærme Huset for Vind og Vejrlig“.

Hvorledes skal nu foranstaaende Beretninger kunne rimes sammen, da det er givet, at der ikke samtidig var to Skoler i Virum? Man kan gaa ud fra, at der i begge er Tale om den samme Skole; men dette modsiges dels af den forskellige Tidsangivelse, dels af Fundatsens Omtale af Nærum Skole. Her siges nemlig, at der allerede var et Skolehus i Nærum, men det skulde omdannes — —; noget lignende maatte under nævnte Forudsætning ogsaa være sagt om Virum ældre Skole-

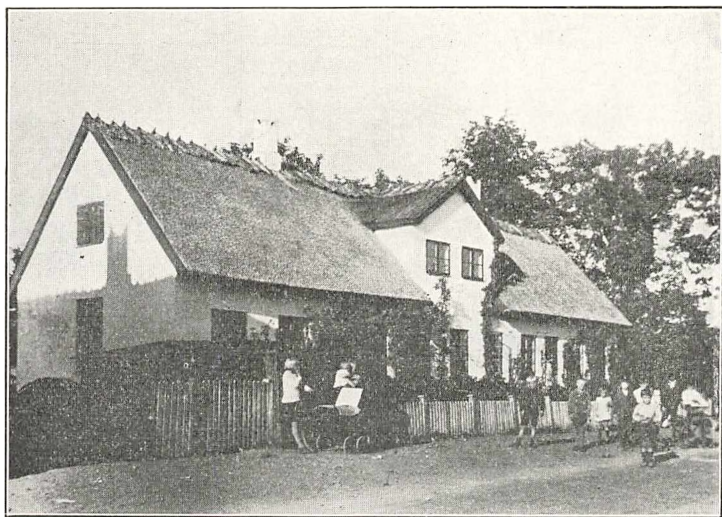
hus, men det savnes. Saa kan det antages, at Fundatsskolen er opført paa Frederiksdal, og denne Antagelse maa anses at være den rigtige. Selv om det ikke har været muligt at finde noget egenligt Bevl's derfor eller blot Antydning deraf, og selv om det ser mærkeligt ud, at der laa et, ganske vist ældre Skolehus i Virum og samtidig blev opført en Skole paa Frederiksdal, saa maa bestemte Vidnesbyrd derom af ældre, stedkendte Mænd, hvis Slægt har Rod paa Egnen, være Borgen for Rigtigheden. Den Interesse, Prinsessen synes at have næret for Frederiksdalegnen, kan muligt ogsaa have spillet ind her (efter hvad der fortælles, syntes hun endogsaa, at Fisk fra Furesø smagte bedre end Fisk fra andre Søer, og i længere Tid afgik hver Mandag en Vogn, hvorpaa en Kasse med Vand og Fisk fra Furesø, fra Frederiksdal til Vemmetofte, hvor Prinsessen boede. Det lille, uanselige Jagtslot paa Frederiksdal, det nuværende Slots Forgænger, afgav ikke passende Bolig for hende). Skolen paa Frederiksdal maa saa en Aarrække have været Hovedskolen, og den gamle Skole i Virum antagelig være benyttet til privat Skolehold for de smaa Skolebørn for at skaane disse for den efter Datidens Færdelsesforhold ret besværlige Skolevej. — Det hævdes endvidere, at da Hoveriet blev afløst, vilde den daværende Ejer af Frederiksdal, Grev Schulin, ikke længere have Skolen dér, og den blev da flyttet tilbage til Virum. Saa meget er sikkert, at 1811 og rimeligvis en Del Aar forud var den til Huse i den gamle Skolebygning i Virum. Paa Matrikelkontoret findes nemlig et Kort over Virum fra 1811, og paa dette er Skolen tydeligt angivet paa anførte Sted, ligesom J. A. Rerup, Skolens Lærer, er nævnet.

At denne gamle Skolebygning efterhaanden blev meget brøstfældig, er forstaaeligt. I Skoleplanen af 1811 kaldes den jo ogsaa, noget haanligt, for „Skolehytte“. Ellers taler Rerups Jammerklager et tydeligt Sprog. 1808 indberetter han, at Virum Skole „baade paa Taget og Gulvet som og i det hele taget var højt trængende til Reparation“, og næste Aar andrager han om at fritages for at holde Skole i Regnevjejr, hvilket kun kan forstaaes saaledes, at det regnede gennem Tag og Loft ned

i Skolelokalet. Tillige beder han om, at det maa forundes ham paa Skolekassens Regning „at leje et Hus til at gemme Skole-tørven i“. Det sidste bevilges med 20 Rdl. om Aaret; derimod er der Tavshed om, hvorvidt han blev fri for at holde Skole i Regnvejr. Som Bevis for, at Forholdene har været yderlig slette, kan fremdeles anføres, at Rentekammeret 1811 yder ham 40 Rdl. til i et Aar at leje fornødne Værelser for, og dette Beløb er sikkert betalt ham hvert Aar til 1818, da der sluttet Køb med Hr. Mariager af hans Sted i Virum til en Skole der, „eftersom det gamle Skolehus var meget forfaldent og næsten ubrugeligt“. Købesummen androg 4000 Rdl. N. V. (Navneværdi. Beløbet kunde betales efter Kurs i Sedler, som paa den Tid langt fra havde den paalydende Værdi i Sølv). Købet af Ejendommen forklarer, at der blev tillagt Embedet den store Have, c. 1 Td. Land. Her kan vedføjes, at der Okt. 1837 udbrød Ildebrand i Skolebygningen, hvorved der tilføjedes denne saa stor Skade, at Underv. i c. 3 Maaneder maatte henlægges til lejet Lokale i Bygningen paa nuværende Matr.-Nr. 40.

Det maa have været med en Følelse af dybtfølt Tilfredshed, at Lærer Rerup forlod Hytten og flyttede ind i den nye Skole. Men intet er fuldkomment i denne Verden, og Skolen var det heller ikke. Der manglede en Brønd. Beretningerne om Skolens Vandforsyning viser en lang Kæde af Genvordigheder, saaledes som det fremgaar af Skolek.s og Sogneforstanderskabets Forhandlingsprotokoller, og hvorom Kredslæge Lemche i Egen-skab af Formand for Sundhedskommissionen delvis har oplyst nærmere i en Avisartikel. Det begyndte med, at man 1826 efter Andragende besluttede at grave en Brønd ved Virum Skole. Foraar 1828 tilsiges Bønderne at køre Sten til Brønden. Og i Skolek.s Protokol staar noteret Juli 1836: „Den ved Virum Skole gravede Brønd blev af Kommissionen erkendt forsvarlig, og Brøndgraveren blev udbetalt det for sammes Gravning ac-corderede Beløb“. Altsaa: 1826 tages Beslutning om at lade Brønden grave, og 10 Aar efter bliver Arbejdet udført. — Denne første Brønd maa imidlertid være forulykket. For 1851 forhandler Sogneforstanderskabet om en offentlig Brønds An-

skaffelse i Virum, „ogsaa for at skaffe Vand til Virum Skole“. Den skal anlægges paa den sydøstlige Grænse af den til Skolen hørende Grund. Næste Aar noteres som et ikke uvæsentligt Punkt, at Gravning af Brønden var paabegyndt; Arbejdet skred rask fremad og — blev færdigt. Men 1854 meddeles i et Møde, at Brønden i Virum slet ikke gav Vand, hvorfor man besluttede at forskaffe Skolen Vand tilkøbt for billigste Betaling. Skolepatronen faar Lov at anvende 150 Rdl. til „efter stillet Forslag

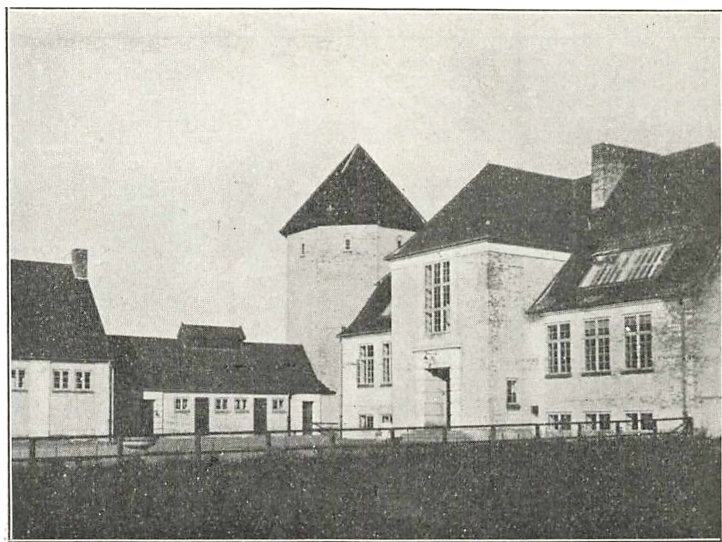

Virum ældre Skole.

at sikre sig en varig Vandbeholdning i Brønden ved Virum Skole“. 1856 faar han paany 150 Rdl., at anvende til at skaffe Vand i Brønden, „naar et heldigt Resultat derved sikres“. Han arbejder videre paa Løsning af Opgaven; men 1858 indløber den bedrøvelige Efterretning, at Brønden er styrtet sammen. Nu maatte der gøres noget alvorligt, hvorfor der dannes en „Comité for Brønden i Virum“. Denne kommer til det Resultat, at det efter nærmere Undersøgelse havde vist sig, at det ikke var tilraadeligt at istandsætte den gamle Brønd, hvorfor

man foreslog at grave en ny. Detté skete, og 1859 slutter Trænglernes sidste Akt. Der var Vand i Brønden.

I Aarenes Løb blev der foretaget forskellige Forbedringer ved Skolebygningen, saaledes 1851 en større „Istandsættelse“, hvorved muligt ogsaa en Udvidelse af Lærerens Lejlighed har fundet Sted. Samme Aar blev opført et nyt Udhus, og 1889 toges en nyopført Bygning, der ligger ved den ældre Skole og

Virum nye Skole.

indeholdt et Skolelokale foruden og Lejlighed for en Lærerinde foroven, i Brug. Asylet for smaa Børn, der havde bestaaet siden 1857, rykkede saa ind i det gamle Skolelokale; men da der 1905 blev ansat Lærerinde ved Skolen, maatte det rykke ud igen og ind i en Stue, der blev indrettet til det i Udhuset.

Ligesom ved de andre Skoler krævede vort Aarh. ogsaa i Virum flere Skolelokaler. Den nye Skole ved Parcelvej blev indviet 9./4. 1920. — Kommunen ejer fremdeles de gamle Skolebygninger.

— Naar der er Tale om Virum Skole, kan det muligt have Interesse at vide, at der 1779 i Nærheden af denne blev rejst et Majtræ, vistnok det eneste af den Slags i Sognet. Der blev redet „Sommer i By“ og holdt Sommergilde hver Søndag, og disse Gilder varede hele Natten og endte først Mandag Middag. Sognepræsten, Pastor Borck, der var forarget over det frie Liv, der udfoldedes ved disse Gilder, særlig da de fandt Sted i Skolens Nærhed, klagede for anden Gang til Birkedommeren i Ballerup og forlangte Majtræet fjernet. „Det bliver af alle retsindige Folk kaldet et Ugudeligheds Signal, at i Virum By kan offentlig Usædelighed, Drukkenskab, Slagsmaal med flere Ugudeligheder begaas uden Frygt for eller Straf af Øvrigheden“. Birkedommeren svarer, at han havde forbudt dem at begynde deres Sommergilde før 5 Søndag Eftm., og naar de ikke overtraadte dette Bud, kunde slige Gilder ikke forbydes. Derpaa klager Præsten over Birkedommeren til Biskoppen: „Det ses tydelig, at han holder med Bondestanden. Han har endog i disse Dage været i Virum, gaaet rundt omkring Majtræet og dog ej ladet det omhugge“. — Hvad Biskoppen har svaret paa Klagen, vides ikke; men det er vel sandsynligt, at Birkedommeren har haft den formelle Ret paa sin Side, og at Majtræet er forblevet staaende en Aarrække derefter.

Brede-Nymølle-Brede Skole.

Det er ikke lykkedes at skaffe paalidelig Oplysning, naar den gamle Brede Skole er bygget. Det sikre er, at den ikke fandtes 1740, og at den var der 1786. Men der er Grund til at formode, at den er taget i Brug c. et halvt Aarh. efter Rytterskolens Opførelse, altsaa i Tidsrummet 1770—80. Den blev bygget af Fabrikken, ejedes og ejes af denne. Den findes nemlig endnu, selvfølgelig i betydelig omformet Skikkelse. Indtil 1894 gjorde den Tjeneste som Skole. I den Omstændighed, at Opførelsen af den havde mere privat Karakter, kan man mulig se en Grund til, at det har været vanskeligt ad offentlig Vej at tidfæste denne.

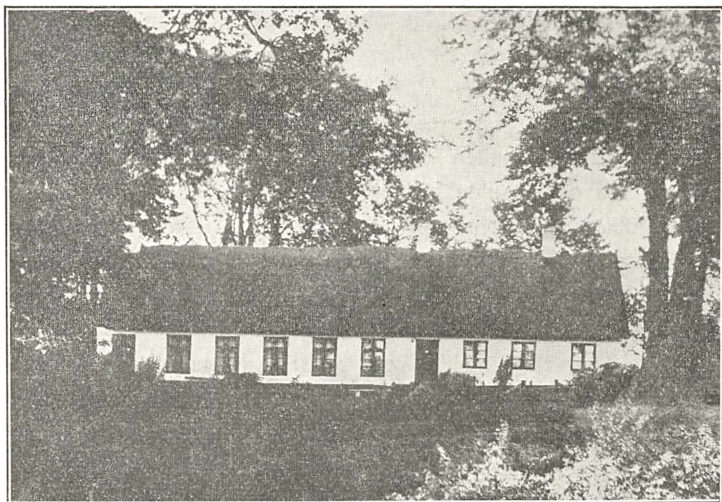
Skolen kaldes ofte en „Fabrikskole“, og ved dette Navn skulde vel egentlig forstaaes en Skole for de paa Fabrikken arbejdende Børn. Men Lundtofte, hvis Gaarde og Huse synes at have tilhørt Fabrikken eller Fabrikkerne, da Skolen byggedes, hørte ind under Skolens Omraade, og denne blev derved en Blanding af Fabrikskole og Distriktskole. Dette fik Udtryk i den approberede Skoleplan af 1811, hvori fastsættes, at „Skolelærerens Løn ydes dels af Værkerne, dels af Distriktet udenfor disse“.

Det findes anført, at der fra 1803—08 ikke var Skolehold paa Brede. Dette skal nok opfattes saaledes, at der en Tid ikke var nogen fast Skoleholder; Justitsraad Mantheys Huslærer underviste saa Skolebørnene lidt efter Fabrikkens nærmere Bestemmelse. Dette var i hvert Fald Tilfældet med Lærer Jetzmarck i 1806. Men allerede før dette Aar er Skolen flyttet fra Brede til Nymølle, og om Boligforholdene dér skriver bemeldte Jetzmarck i Embedsbogen: „her er en af det Ørholmske Interessentskab til Skole og Skolelærerens Bolig skænket meget rummelig og skøn Bygning med tilhørende skønne Hauge“. 1811 andrager imidlertid Interessentskabet om, at Skolen, „der tidligere har været paa Brede“, maa blive flyttet tilbage dertil, da man nødvendig maatte disponere over Skolebygningen til andet Brug. Foruden de under „Lønforhold“ nævnte Poster tilbyder man at lade den gamle Skole, der nok har været mindre „skøn“, forsvarligt istandsætte, og da Tilladelse til Flytningen blev givet, fandt den Sted 1812. — Det trak imidlertid i Langdrag med Istandsættelsen af den gamle Skole. 1817 nævnes et Møde om Sagen mellem Skolek. og Dir. for Fabrikkerne. Det endte uden Resultat, fordi det viste sig, at der endnu var flere Mangler at afhjælpe. Først næste Aar, altsaa 6 Aar efter Tilbageflytningen, erklæres Skolen med Udhus i forsvarlig Stand. To hæderlige og dygtige Haandværkere fra Lyngby havde da givet Attest for, at alt nu var i Orden.

Det var og blev dog en ældre Skolebygning. Den undergik i Tidens Løb flere Forandringer. Men herom kan intet ses i Protokollerne, da Værkerne og Distriktet selv afholdt Udgif-

terne derved. Det hedder et Sted, at Forholdene skulde „dels forandres, dels forbedres“, hvoraf kan sluttet, at man heller ikke i de Dage ansaa enhver Forandring for at være ensbetydende med en Forbedring. Men selv om dette forudsættes, blev Boligforholdene aldrig gode og selvfølgelig mere utilfredsstillende, som Aarene gik.

1872 blev den nye Skole i Lundtofte taget i Brug, og hele Brede Skoledistrikt blev efter en approberet Skoleplan henlagt

Brede gamle Skole.

under den. Denne Ordning varede 5 Aar, og i den Tid, mulig kun en Del deraf, fik Fabrikbørnene nogen Underv. af Lærer Ditlev Skjoldagers Søn, Hans Skjoldager, der var ansat paa Fabrikens Kontor. Om denne Underv. udtaler Skolek. sig anerkendende. Men baade Forældrene i Distriktet og Fabrikken fandt efterhaanden den nye Skoleordning utilfredsstillende, og sidstnævnte Part anmoder 1876 Sogneraad og Skolek. om en bedre. Der indledes saa Underhandlinger, ved hvilke det for den ene Part' gjaldt om at slippe saa billigt som muligt til det nye, for den anden om at benytte den givne Lejlighed til at

opnaa saa megen Fordel for Sognet som muligt. Fabrikloven af 1873 havde jo bevirket Ændring i tidligere Forhold. 1877 sluttes en Overenskomst, efter hvilken Brede Skole genaabnes paa følgende Betingelser: Andenlæreren ved Lundtofte Skole overflyttes til Brede Skole som Leder af Undervisningen dér, dog saaledes, at dette Embede regnes for og betegnes som „Lundtofte Skoles Andenlærerembede paa Brede“. Skolebygningerne skulde afleveres af Fabrikken i komplet Stand, udstyrede saaledes, som Skolelovene fordrede, forsynet med Brønd, Gymnastikapparater og øvrige Skolerekvisitter. Fabr. skulde vedligeholde Bygningerne, alt efter Sogneraadets aarlige Syn, betale eventuel fornøden Udvidelse, levere fornødent Brændsel til Skolelokalet og Lærers Brug samt betale Skatter og Afgifter. Paa den anden Side skulde Sognet lønne Læreren. Underv. i Skolen skulde ordnes med særligt Hensyn til nævnte Lov, skulde være uafhængig af Fabrikens Ejere, og Læreren skulde kun staa i Forhold til Skoleautoriteterne. Alle disse nævnte Forpligtelser skulde paahvile følgende Ejere af Brede Fabrik og læses som Servitut paa denne.

1886 blev N. A. Skjoldager ansat ved Skolen, og dermed indtraadte en Vanskelighed. Han var for høj, eller rettere, Skolelokalet var for lavt til ham. Naar han spillede Violin ved Sangunderv. og samtidig færdedes mellem Børnene, havde Buen Tilbøjelighed til at ryge op i Loftet, og naar han stod paa Katederet og benyttede Vægtavlen, strøg han Kalken af Loftet med Haaret. Lokalet maatte gøres højere, og Sogneraadet formente, at det i Henhold til den indgaaede Overenskomst maatte paahvile Fabr. at sørge for, at der var et forsvareligt Skolelokale. Skoledir. mente det samme, og Fabr. løste Vanskeligheden ved at lade Gulvet i Lokalet sænke, saa der blev nogle Trin fra Forstuen ned i det.

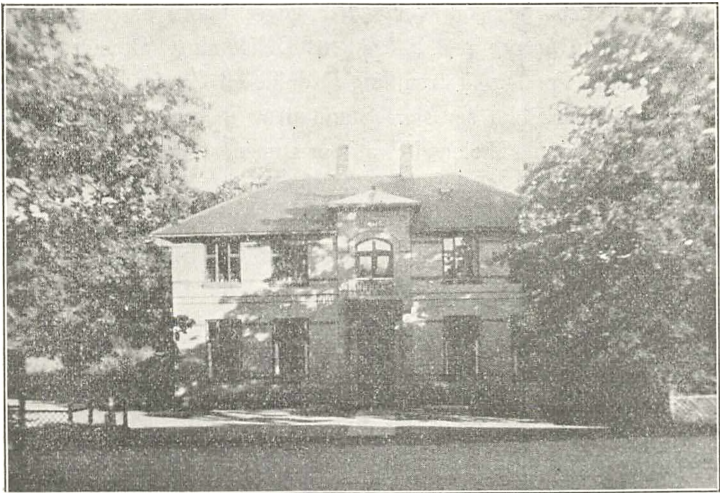
Da Sogneraadet 1891 vedtager, at der skal ansættes en Lærerinde ved Skolen, opstaar en bitter Strid. Spørgsmaal om et nyt Skolelokale og Bolig for Lærerinden melder sig, og Sogneraadet mener fremdeles, at det maa blive Fabrikens Sag at skaffe disse Rum til Afbenyttelse, hvilket aldeles ikke stem-

mer med dennes Opfattelse af Sagen. Sogneraadet vedtager Marts 1892, at Lærerinden skal ansættes, selv om Stridsspørgsmaalet ikke er ordnet. Man tænker sig en Deling af det ret store Skolelokale som foreløbig Ordning og tillige at sørge for foreløbig Bolig og Brændsel til Lærerinden, derpaa sagsøge Fabr. til Erstatning for derved afholdte Udgifter. Hun maa saa efter Sommerferien begynde at undervise i samme Lokale som Læreren, og Forhandlingerne med Fabr. fortsættes. 1893 forlanger Skoledir., at Skolelokalet paa Brede skal ombygges, og Sogner. forespørger, om Fabr. har noget imod, at man lader dette Arbejde udføre paa Fabrikkens Bekostning. Denne svarer, med at stille Forslag til fremtidig Ordning af Skolesagen, hvilke Forslag Sogner. ikke ser sig i Stand til at modtage, men sender Haandværkere til Skolen for at opsætte det omtalte Skillerum til Deling af Skolelokalet. Fabrikken, der er Ejer af Skolebygningen, hindrer „med Vold“, at Arbejdet udføres. — Paa dette kritiske Tidspunkt, da Sogneraadet drøfter Spørgsmaalet om Indsættelsesforretning og Sagsanlæg, og hvor Udsigten til mindelig Ordning af Stridsspørgsmaalet syntes saa fjern, bøjer Dir. for Fabr. sig og indleder nye Forhandlinger, der ender med Forlig: Ejeren af Brede Fabrik bygger en ny Skole med to monterede Lokaler, Bolig for en gift Lærer og en Lærerinde, med Haveplads og Gymnastikplads og stiller alt dette til Sogneraadets Disposition paa Grundlag af den gamle Deklaration af 1877, hvis Bestemmelser iøvrigt forbliver uforandrede, dog saaledes, at Kommunen yder Fabr. et aarligt Tilskud af 150 Kr. fra den Dag at regne, da den nye Skole indvies. Der skulde i denne kunne undervises 200 Børn, og den maatte tillige benyttes af Børn, hvis Forældre havde Bolig udenfor Brede Fabriks Territorium. De paa Brede boende Arbejderes Børn skulde dog altid have Fortrinsret til Skolens Benyttelse.

Saaledes endte Striden. Men i to Aar, indtil Septbr. 1894, da den nye Skole blev indviet, havde man ved Brede Skole det Særsyn, at Lærer og Lærerinde underviste ved hver sit Kateder i hver sin Ende af det samme Skolelokale. Det lod sig gøre, fordi begge var fredelige Naturer, der viste fornøden

gensidig Hensynsfuldhed. Det siges endog, at Lærerinden — for ikke at volde Forstyrrelse — først sang Morgensang med sine Børn om Middagen.

Den nye Skole blev opført ved Vejen mellem Brede og Fuglevad, og det erkendtes fra alle Sider, at den var tidssvarende, og at Fabr. fuldt ud havde opfyldt de indgaaede Forpligtelser. For Beboerne i den gamle Skole var det en Vinding at tage Ophold i den nye.

Brede nye Skole.

1894 udskiltes Brede Skole fra Lundtofte Distrikt som en selvstændig Skole med eget Skoledistrikt. Fra nævnte Aar til 1913, da Fabrikloven ganske forbød Børns Arbejde paa Fabrikker før Udskrivning af Skolen, undervistes Børnene i 4 Klasser, af hvilke de 2 ældste begge havde Elever i Alder 12 —14 Aar, der skiftevis Fmd. og Eftm. gik i Skole eller arbejdede paa Fabrikken. Uafhængig af Lærer og Skolek. bestemte denne, i hvilken af de 2 Klasser eller Arbejdshold hvert enkelt Barn skulde gaa.

1913 overgik Skolebygningen til Kommunen, der lejer den

af Fabr. til videre Skolebrug. Voksende Børneantal bevirkede, at der 1921 blev opført en ny Skolebygning, der ligger overfor den i 1894 opførte og indviedes Januar 1922. Den indeholder 3 Klasseværelser, Gymnastiksal, Bad, Skolekøkken og Sløjdlokale. Skolen har nu 7 Klasser, som undervises af 6 fast ansatte Lærerkæfter efter den for Lyngby Skole gældende Undervisningsplan.

Raadvad Skole.

Der er delte Meninger om Stednavnets Oprindelse. Dr. Rørdam fastholdt, at Stedet hed „Raavad“, Raaernes Vadested, i Lighed med „Folevad“ og „Ørevad“. En folkelig Forklaring gaar ud paa, at der paa Fabr. i sin Tid har været en Værkmester, der hed „Rodewad“ eller „Rodewald“, til hvem Beboerne skulde henvende sig i Fabrikantliggender; men de kunde ikke udtale Navnet rigtigt og kaldte ham „Raadevad“, hvoraf Stednavnet saa opkom. I ældre Tid var iøvrigt „Fileværket“ Betegnelse for Fabrikken blandt Beboerne paa Stedet og i Omegnen. I Skolek.s Protokol benævnes Skolen „Raadvaddams Skole“ første Gang ved afholdt Eksamen 1814.

Den ældste Skole er oprettet af Fabrikken som ren Fabrik-skole omtrent paa samme Tid, som Brede Skole blev bygget. Den har hverken været solidt opført eller afgivet tilstrækkeligt Rum til Skolelokale eller Beboelse for Læreren. 1827 søger Lærer Martens Embedet i Valby, og Provsten paategner hans Ansøgning saaledes: „Hvad der især bevæger ham til at søge er den usle og indskrænkede Skolestue, som er 13 Alen lang, $3\frac{3}{4}$ Al. bred og $3\frac{1}{2}$ Al. høj. Ved Bordene rummes 36 Børn, naar de sidder meget sammentrykket. I yngste Klasse er der 53 Børn, som i Bund og Grund maa ødelægge Læreren og allerede til Dels har ødelagt hans Sundhed. I Tillid til min gode Stiftamtmands Velvillie og Virksomhed for alt, hvad der er ret og billigt, har jeg lovet ham Direktionens kraftige Medvirkning til Skolens Udvidelse, og dermed er han vel tilfreds med at blive; hvor han er“.

Men allerede længe før den Tid var der Planer oppe om

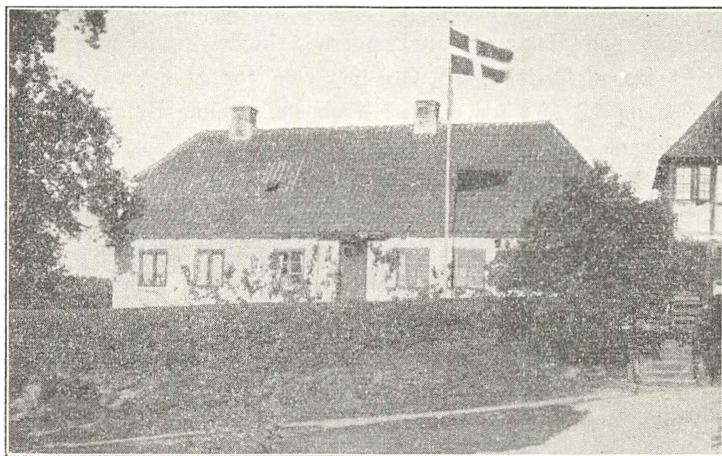
at bygge en ny Skole. Ved et Møde 1812 mellem Skolek. og Repræsentanter for Fabrikkerne, der fandtes i Skoledistriktet, enedes man om paa disses Bekostning at opføre en ny Skole af Pisee (stampet Ler) og at søge Tilladelse til at opføre den paa en Plads i Dyrehaven ved Karusedammen. Ved nyt Møde næste Aar meddelte Formanden for Skolek., at denne Tilladelse var givet. Men nu protesterede Dir. for Raadvad Fabrik mod at benytte denne Byggeplads, fordi Beboerne dér græssede deres Kreaturer. Dir. mente nu, at Skolen hellere maatte ligge paa den anden Side af Fabrikken, „hvor alle til Fabrikkens Skole henlagde Steder er beliggende, hvorved Børnene fik en kortere Vej at passere og altsaa formodentlig flittigere vilde besøge Skolen, og hvor Hs. Majestæt selv har Grund, som kan dertil henvises, og som er lige saa passende som den allerede udviste“. Skolek. gik med til dette Forslag, skønt modvilligt, fordi Tiden for Bedring af Skoleforholdene derved blev skudt ud.

Der blev ogsaa givet Tilladelse til at opføre Skolen paa sidstnævnte Plads, dog mod Betaling for Jorden. Men paa Grund af de ved Statsbankerotten 1813 fremkaldte vanskelige Pengeforhold var Fabr. ikke i Stand til at betale det forlangte Beløb, og Enden paa Forhandlingerne blev saa, at man enedes om at forbedre og udvide den gamle Skolebygning, som laa midt i Byen ved Kilden og — ligger der endnu i ændret Form. Dir. for Fabr. vedblev imidlertid at hale Sagen ud; som anført var der endnu 1827, da Martens søgte andet Embede, ikke gjort noget. Men saa satte Skoledir. Pres paa, og endelig Foraar 1829 paabegyndtes Arbejdet. Der blev opført en Tilbygning ved den ene Gavl af en Stens Grundmur, „115 □ Al. indvendig Maal, afpudset udvendig med brændte Fuger, een Etage høj og teglhængt“. Over Skoleloftet blev lagt et tykt Lag Ler, dels for at formindske Brandfare, dels for at holde paa Varmen i Skolestuen. Antagelig er saa den gamle Skolestue inddraget til Udvidelse af Lærerens Lejlighed. Dønn saaledes forbedrede Skolebygning blev indviet 14./10. 1829 „med en Tale af Pastor Rønne, og tvende Sange af Kateket T. C. Rønne blev af Skolens Børn afsjunget med 2de Stemmer“. Det tør vel siges, at

havde det varet længe, inden Forbedringen fandt Sted, blev Resultatet ogsaa adskilligt bedre, end man i 1813 havde paatænkt, og den nye Bygning var saa — med enkelte Forbedringer, saaledes en større Reparation 1842 — Rum for Skolen og Bolig for Lærerne indtil 1919. I en Indberetning fra 1859 betegner Læreren Boligen som en meget god Fribolig.

Der var dog et Par Afbrydelser. Den første, da hele Raadvad Skoledistrikt blev henlagt til den i 1872 nyopførte Skole i Lundtofte. Dette har vel nok betydet en Besparelse for Interessentskabet, eftersom der i længere Tid havde bestaaet den Ordning paa Raadvad, at Beboerne skulde betale noget for deres Børns Underv., 15 Øre pr. Uge for et Barn i ældste Klasse og 12 Øre for et Barn i yngste. Denne Betaling søgte Forældrene, rimeligt nok, efter bedste Evne at unddrage sig, hvoraf Følgen blev, at Fabrikkerne saa godt som ene maatte udrede Lønnen til Læreren. Ved Børnenes Overførelse til Lundtofte Skole bortfaldt den nævnte Udgift for Forældrene; men disse var alligevel misfornøjede med den nye Skoleordning, ogsaa fordi mange af Børnene havde en urimelig lang Skolevej at gaa, og Misfornøjelsen affødte en Henvendelse til Fabrikken om at faa Raadvad Skole aabnet igen. Efter given Tilladelse af Autoriteterne skete dette ogsaa Nytaar 1874, dog paa udtrykkelig Betingelse, at Forældrene fremtidig skulde erlægge den nævnte Betaling pr. Barn, og saaledes, at den nu skulde fradrages i Ugelønnen. I Aarenes Løb følte denne Udgift ganske naturligt som et økonomisk Tryk; der henvistes til Forholdene andre Steder, og efter stedfundne Forhandlinger androg Dir. for Raadvad Fabrik 1895 Sogneraadet om „Oprettelse af en kommunal Skole paa Raadvad“. Der blev mellem Parterne sluttet en Overenskomst, efter hvilken Fabrikken fremtidig skulde yde Skolelokale, Inventar, Rekvisitter, Gymnastikplads samt Bolig med Have for en gift Lærer, hvilket alt skulde stilles til Kommunens Raadighed, levere Brændsel til Skolens og Læreren Brug samt aarlig betale Kommunen 400 Kr. Endelig bekoste Udvidelse af Skolelokalet, om Børneantallet krævede det, alt, saa længe Fabrikken bestod. Paa den anden Side skulde Kom-

munen lønne Lærerne med 1200 Kr. om Aaret fra 1./1. 1896 at regne; og det var en Betingelse, at Lærer Outzen ved den tidligere private Skole skulde fast ansættes ved Raadvad Skole under de nye Forhold. Fra nævnte Tidspunkt er Skolen en Blanding af Fabrikkole og kommunal Skole. I Skole-distriktet fandtes ogsaa dengang bosiddende ikke faa Forældre, hvis Børns Underv. det var Sognets og ikke Fabrikens Sag at sørge for. Fra 1913, da Børns Arbejde paa Fabrikker blev

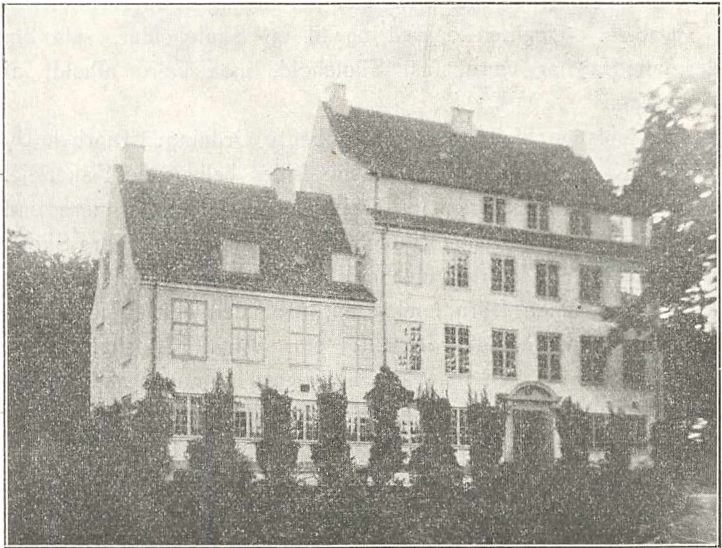
Raadvad gamle Skole i Tiden 1829—1919.

forbudt før deres Udskrivning af Skolen, er den en ren kommunal Skole. Det kan her tilføjes, at Fabrikens ovennævnte Forpligtelse til i givet Tilfælde at bekoste Udvidelse af Skole-lokalet fik Betydning, da Børneantallet i dette Aarh. krævede saadan Udvidelse. Forhandlinger om dette Punkt endte med, at Fabr. betalte 13000 Kr. til Kommunen, hvorefter dens Forpligtelse i nævnte Henseende bortfaldt for Fremtiden.

Den anden Afbrudelse fandt Sted, da en Dysenteri-Epidemi 1896 hjemsøgte Kommunen. Baade Skolelokalet og Lærerens Lejlighed blev da benyttet som Sygehus fra Sommerferiens Be-

gyndelse til 17. Novbr. Derefter blev alle Rummene rensede og istandsatte, saa at det hele fremtraadte i en ny og bedre Skikkelse.

Den nu benyttede Skolebygning, hvori ogsaa findes et Skolekøkken, blev indviet 21./8. 1919. Den ligger paa det Sted, hvor man 1812 bestemte, at den nye Skole skulde ligge. Hindringen for, at Planen dengang kom til Udførelse, var forsvundet

Raadvad nye Skole.

i Tidens Løb. Hvor Kreaturerne fordem græssede, var der vokset Træer op, og nu ligger den nye Skole hyggeligt og fredeligt i Jægersborg Dyrehave.

Taarbæk Skole.

Det oprindelige Navn paa Fiskerlejet er „Thorbek“ eller „Torbek“, den sidste Stavelse iøvrigt varieret paa forskellig Maade. Først ind i 19. Aarh. begynder Navnet „Taarbæk“ og senere det nu benyttede „Taarbæk“ at optræde.

Der har næppe i gamle Dage været Tale om ret megen Underv. for Børnene i det lille Fiskerleje. Degnens Bylæsning kan ikke antages at have strakt sig ned til Stedet, der laa saa afsides paa den anden Side Skoven. De større Børn har hjulpet til ved Fiskeriet og af og til, naar Lejlighed gaves, søgt Hvidøre Skole (1871 overflyttet til Skovshoved), hvortil de var henviste. Dog har der tidligt blandt Fiskerne været Interesse for, at de mindre Børn skulde forskaanes for den lange og besværlige Skolevej. Der var nemlig 1720 et Skolehus i Taarbæk. Udgiften derved og til en Skoleholder, selv om der langtfra har været fast Skolehold, maa være afholdt af Beboerne.

Skoleplanen af 1811 søger en bedre Ordning: „Taarbek By er et i Lyngby Sogn ved Stranden afsides beliggende Fiskerleje, der hidtil har været henlagt til Hvidøre i Gjentofte mere end $\frac{1}{4}$ Mil derfra beliggende Skole. Men da denne Hvidøre Skole, der hidtil har haft det uforholdsmæssig store Antal af indtil 180 skolesøgende Børn, endog nu, naar den befries for Taarbeks 50 Børn, beholder det allfor store Antal 130 skolepligtige Børn, og da Taarbek ikke kan henlægges til nogen anden nærliggende Skole, saa maa dette Fiskerleje udgøre et særligt Skoledistrikt med egen Skole i Taarbek“. — Tallet 180 maa jo indeholde den Forudsætning, at de fleste Børn til Stadighed var fraværende, thi kun en ringe Del deraf kunde samtidig rummes i eet Lokale. At denne Forudsætning er rigtig, fremgaar af en Udtalelse af Pastor Rønne, som nok vilde vide Besked om, hvorledes Børnene fra Taarbæk blev underviste i Hvidøre Skole og derfor af og til besøgte denne: „Jeg har ved mine Besøg aldrig truffet mere end 5, i Reglen 2 eller 3, undertiden slet ingen Børn fra Taarbek“.

Men selv om de Taarbækkere ikke var meget interesserede i deres større Børns Skolegang, kunde Gjentofte Skolek. nu efter den approberede Plan forlange Hvidøre Skole befriet for disse. 1814 kræver bemeldte Skolek., at „den Del af Hvidøre Skoledistrikt, der ligger i Lyngby Sogn, skal fremtidig contribuere til Gjentofte Skolekasse“. Herfra svarer man und-

vigende, at „man efter den approberede Skoleplan ikke tør anse Taarbeck henlagt under Hvidøre Distrikt.“ 1815 tilpligtes Lyngby Sogns Skolevæsen at betale 30 Rdl. S. V. (Sølvværdi) om Aaret til Lærer Petersen i Hvidøre, „saa længe som Taarbecks Skole Distrikt af Mangel paa egen Skolebygning søger Skoleunderv. i Hvidøre Skole“ — egentlig en ganske god Betaling, naar det ringe Antal mødende Børn tages i Betragtning. 1818 forlanger Gjentoftede Skolek. bestemt, at Udskillelsen skal finde Sted.

Nu var gode Raad dyre. Tidens Pengeforhold tillod absolut ikke Lyngby Sogn at bygge en Skole i Taarbæk, og det gamle Skolehus var nok gaaet al Kødets Gang. Man drøftede Planer om at skaffe et andet til en billig Penge. I et Møde, Skolek. holdt, meddelte Skoleforstanderen fra Taarbæk, at der nu kunde faas et Hus, som passede til en præliminær Skole. Men Tanken maatte opgives. Man søgte at trække Tiden ud i Haab om, at en uventet Hjælp skulde vise sig i det fjerne.

Og Hjælpen kom. To velhavende, i København bosiddende Englændere, Watt og Gordon, der ejede et større Lyststed i Taarbæk, skænkede dette til Bede- og Skolehus, utvivlsomt ansporede dertil af Pastor Rønne. Det hedder i Gavebrevet, som er dateret 15./6. 1821: „Efterat Sognepræsten i Lyngby for os undertegnede havde beklaget, at han manglede et Sted i Taarbeck, hvor han kunde holde de af ham begyndte Bibel-læsninger, efterdi Fiskernes Boliger er alt for indskrænkede til at rumme den Mængde, der indfinder sig for at høre hans Foredrag, have vi besluttet til dette og andet offentligt gudeligt Brug at skænke det os i Taarbeck - - tilhørende Lyststed „Neptunus“, hvilket Navn herefter formodes forandret til Navnet „Haabet“, - - paa det Gaven maa - - bidrage, hvad der er muligt, til kristelig Oplysnings og Gudfrygtigheds Fremme iblandt Taarbecks og Omegnens Beboere, hvortil Gud ville skænke sin Velsignelse“. Det udtales tillige i Gavebrevet, at Giverne ved Udtrykket „offentligt gudeligt Brug“, som er Stedets Bestemmelse, ogsaa tænker paa Skole og Bolig for en Skolelærer. I denne Tilføjelse kan atter spores en Hensligning fra Pastor

Rønne, som sikkert ofte har grublet over, hvorledes Skolespørgsmaalet i Taarbæk skulde løses.

Nu var Vanskeligheden jo løst paa udmærket Maade. Efter at der var foretaget fornøden Forandring og Istandsættelse af Lyststedet, der allerede 1821 havde en Del Aar bag sig, blev det baade Bede- og Skolehus. I en Skolekalender fra 1842 hedder det om Bygningen: „den bestaar af en høj, lys, grundmuret Bolig, hvori der foruden en rummelig Skolestue er tre smaa, hyggelige Værelser, to Kvistværelser samt en fortræffelig Kælder under hele Bygningen, hvori er indrettet Køkken, Spise- og Pige-kammer, alt vel vedligeholdt og afgiver en god Bopæl“. — En Plade, der blev indsat i Bygningen og nu er indmuret i den nye Skole, bærer følgende Indskrift: „Taarbeks Bede- og Skolehus — skænket af kristelige Ejere 1821 — istandsat ved flere Jesu Venners Omhu 1821 — Haabet beskæmmes ikke — Herren hørte Bønnen — Gud alene Æren“.

1822 holder Skolek. for første Gang Eksamen i den nye Taarbæk Skole. Paa Søndage blev der holdt Gudstjeneste i Skolelokalet. Men det synes, som om den lange Afstand og de mindre gode Veje efterhaanden har gjort det besværligt for Præsterne i Lyngby, særlig da de blev ældre, at naa til Taarbæk i den Anledning. Og da Bech, der var cand. phil., blev Lærer ved Taarbæk Skole 1852, havde han ved sit Kaldsbrev Forpligtelse til i forefaldende Tilfælde at lede de gudelige Møder i Skolen, dog saaledes, at Sognepræsten for hvert enkelt Tilfælde skulde give Tilladelse dertil. Pastor Ibsen, som da var Sognepræst, har næppe syntes om hele denne Ordning, for 1854 andrager Beboerne i Taarbæk Ministeriet om, „at der ikke maatte lægges Skolelærer Bech Hindringer i Vejen for at prædike om Søndagen, naar det er ham muligt“. Pastor Ibsen foreslaar saa, at hans personelle Kapellan, Pastor Sprechelsen, uden Vederlag skal prædike i Skolen hveranden Søndag, og da Provst Bojsen slutter sig til dette Forslag, er det formentlig godkendt af Ministeriet. — Da P. Rørdam blev Sognepræst 1856, blev der af Kaldet taget Midler til at lønne en Kapellan pro loco for, og han skulde saa afvekslende holde

Gudstjeneste om Søndagen i Taarbæk — og Raadvad Skolehuse. — Da Taarbæk Kapel blev indviet 1864, faldt det tidligere Lyststeds Anvendelse som Bedehus dermed bort.

Samme Aar fremkommer Kravet om Ansættelse af en Andenlærer ved Skolen. Skole-dir. anser det nødvendigt, at der bliver to Skolestuer, og hensigtsmæssigt, at der opføres en Tilbygning til Skolehuset. Sogneraadet vedtager dette Forslag, og 1865 er

Taarbæk ældre Skole i Tiden 1882—1914.

det løst saaledes, at Lærerens Lejlighed forneden i den gamle Bygning er omdannet til en ny Skolestue med Forstue, og Kvistværelserne foroven indrettede til Bolig for den nyansatte Andenlærer, medens Tilbygningen, som imidlertid var forandret til en selvstændig Bygning ved Siden af den gamle Skole, fremtidig blev Bolig for Førstelæreren. Denne Bolig var dog indskrænket: forneden tre mindre Værelser, tilsammen 120 □ Al. Gulvflade,

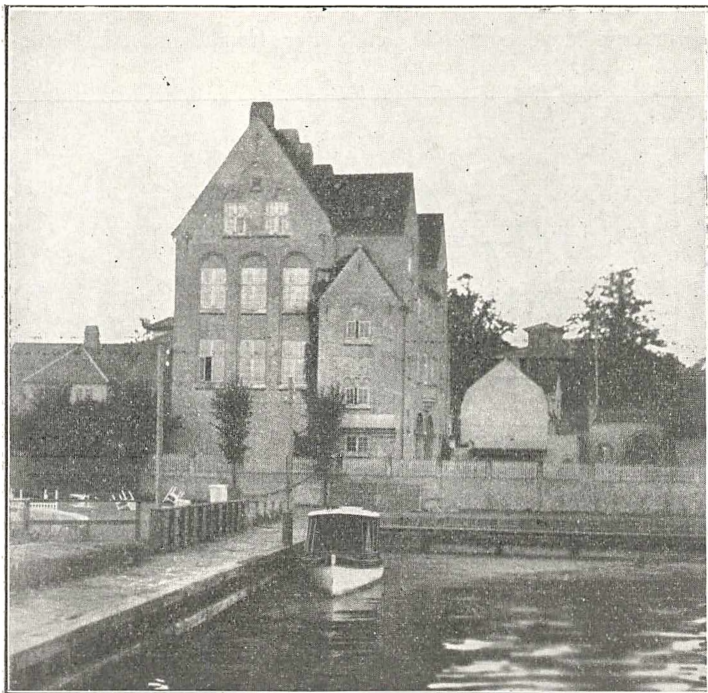
foruden Køkken o. s. v., og foroven et mindre Kvistværelse. Et andet, større Værelse foroven blev benyttet til Syskole, ledet af en privat Lærerinde, Frk. Ravn.

1882 vedtages, at der skal oprettes et fast Embede for en „Pøge- og Sylærerinde“ i Taarbæk, og samme Aar forhøjes den gamle Skolebygning med en Etage, indeholdende et tredje Lokale og Bolig for Andenlæreren. Lærerinden blev saa installeret i det omtalte store Værelse paa Lærerboligens Loft. Næste Aar fik Førstelærer Larsen efter Ansøgning Dispositionsret over det, dog paa udtrykkelig Betingelse i en af ham underskrevet Deklaration, at han dermed gav Afkald paa yderligere Udvidelse af Lejligheden og paa Opførelse af et Udhus ved Skolen. Lærerinden fik derefter Huslejegodtgørelse; senere fik hun Andenlærerens Lejlighed og han Godtgørelse.

Det nævnte Gavebrev af 1821 indeholdt ogsaa følgende Passus: „Skulde mod Forventning det Tilfælde nogensinde indtræffe, at man ikke kunde anvende denne vor Gave til gudeligt Brug, da skal Bestyrelsen være forpligtet til inden et Aars Forløb at lade Stedet paa lovlig Maade ved offentlig Auktion bortsælge paa Vilkaar, at den indkomne Købesum inden nok et Aars Forløb betales til Københavns Fattigvæsen.“ Og da nu i dette Aarh. Spørgsmaalet om Opførelse af nye og rummeligere Skoler i Taarbæk og paa Raadvad maatte tages op til Drøftelse, opstod Tanken om at flytte Skolen til Springforbi og saa henlægge baade Taarbæk — og Raadvad Distrikter under denne. Det forudsattes herved, at Københavns Fattigvæsen, som i Henhold til Gavebrevets sidst nævnte Bestemmelse i saa Fald vilde faa det Beløb, der indkom ved Salg af Taarbæk Skoles meget værdifulde Grund og paastaende Bygninger, deraf skulde afstaa en nærmere bestemt Del som Hjælp til Udgiften ved Opførelse af den paatænkte Skole paa Springforbi. Det viste sig ved de indledte Forhandlinger med Københavns Fattigvæsen, at dette ikke anede noget om Tilstedeværelsen af det omhandlede Gavebrev. Men iøvrigt naaede Tanken om Skolens Flytning ikke at blive Virkelighed, nærmest paa Grund af Modstand fra Taarbækkerne, som ikke vilde miste Skolen i deres By.

Den nye Skole, der blev opført paa den gamles Grund og foruden Klasseværelser rummer Bolig for Lærerinden, Lærer-værelse samt Sløjd- og Køkkenskole, blev indviet 17./4. 1914.

Det skal endnu anføres, at i Bede- og Skolehuset i Taarbæk blev det danske Missionselskab stiftet. I Anledning af Hun-

Taarbæk nye Skole.

dredaars Jubilæet blev der i Skolegaarden anbragt en Sten, som har Indskriften: „17. Juni 1821 stiftede her Præsten Bone Falk Rønne i Bygningen Haabet det danske Missionselskab“.

Lundtofte Skole.

Tanken med Opførelse af denne Skole, hvortil fornøden Godkendelse af Autoriteterne var indhentet, og hvortil de tid-

ligere Brede - og Raadvad Distrikter med Undtagelse af Strandvejen fra Strandmøllen til Ny-Taarbæk skulde henlægges, har mulig for en Del været dikteret af et Ønske fra Sogneraadets Side om at blive frit stillet overfor Fabrikkerne i skolemæssig Henseende. Disse ejede jo de gamle Skoler paa Brede og Raadvad, og det kunde forudses, at efterhaanden som der i disse Distrikter kom et stigende Antal Børn, hvis Underv. var Fabrikkerne uvedkommende, vilde der fremkomme Vanskelig-

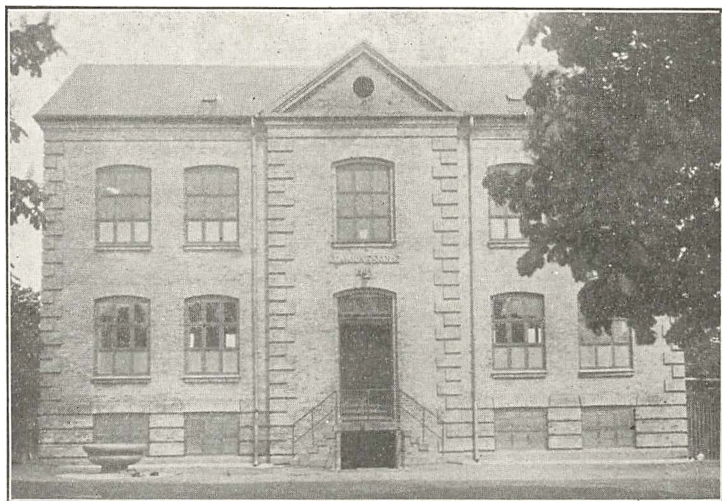
Lundtofte ældre Skole.

heder i økonomisk Retning mellem Parterne. Har denne Tanke været fremme, har den ogsaa vist sig at være rigtig.

Der herskede blandt Beboerne i de nævnte Distrikter fra Begyndelsen alt andet end Tilfredshed med den nye Ordning. Allerede i Sommeren 1872 indgik Arbejderne paa Raadvad med et Andragende til Sogneraadet om at faa Lov til at beholde deres gamle Skole, hvilket, rimeligt nok, ikke kunde tillades paa et Tidspunkt, da den nye Skole i Lundtofte var under Opførelse. Af forskellige Aarsager voksede Utilfredsheden i Aarene derefter; der opstod Privatskoler for de mindre Børn, bl. a. en paa Ørholm, og Enden blev, som tidligere berettet,

at de gamle Skoler genaabnedes, Raadvad Skole 1874 og Brede Skole 1877. Ved Forhandlingerne herom kunde Sogneraadet stille sine Betingelser med Vægt; der kunde stadig henvises til, at dersom Enighed ikke opnaaedes, maatte alt forblive ved den gældende Ordning. Fabrikloven af 1873, der forbød Børns Arbejde paa Fabrikker før deres fyldte tiende Aar, har sikkert ogsaa været en Faktor ved de stedfundne Forhandlinger.

Lundtofte Skole blev taget i Brug i Slutningen af 1872.

Lundtofte nye Skole.

Man tænkte sig den vel fra Begyndelsen som en Art Central-skole med to Lærerkræfter, hvorved blev givet Betingelser for en mere fyldig Underv. 1873 approberes en Instruks for „Førstelærer og Inspektør ved Lundtofte Skole“, og samme Aar approberes, at der indføres daglig Skolegang for Børnene som ved Lyngby - og Taarbæk Skoler. Men Udskillelserne fandt altsaa Sted. 1877 overflyttedes Andenlæreren til den genaabnede Skole paa Brede, og en Privatlærerinde, der hidtil havde undervist Pigerne i Skolen i Haandgerning, og som senere blev fast ansat ved denne, rykkede ind i hans Loftslejlighed.

De omhandlede Udskillelser bevirkede, at Børnetallet dalede ikke saa lidt, men var derefter igen i jævn Stigning, og 1904 opførtes den nye, højt beliggende Skolebygning med fire Lokaler i to Etager og Gymnastiksal nedenunder. Samtidig blev et af de gamle Lokaler omdannet til Bolig for den samme Aar ansatte Andenlærer. Det andet benyttedes til Afholdelse af Møder og er nu Haandgerningslokale.

I Aar føjes en Tilbygning, vinkelret mod Nord, til den i 1904 opførte Skolebygning. Den skal rumme en ny Gymnastiksal til Afløsning af den gamle, der paa Grund af Fugtighed var ubrugelig, og tillige et Skolekøkken.

Lønforhold og Skoledistrikter.

I Almindelighed.

Skolehold var i gamle Dage et lidet lønnende Erhverv. Men det var rigtignok ogsaa saare lidt, Skoleholderen kunde yde for Betalingen, og de, der skulde udrede den, havde ringe Evne dertil. Den tidligere omtalte Fattigforordn. af 1708 siger saaledes, at Skoleholdere, der ansættes efter den, skulde som Løn have „enten et Par Høveder Græs eller noget Ildebrændsel“. Var tilstrækkelig Interesse til Stede, tegnede Bønderne sig for et fast Bidrag til Løn for den Skoleholder, Præsten eller Provsten efter Anmodning havde skaffet dem. Var der saa et Skolehus eller andet Rum at benytte til Underv., havde Skoleholderen tillige fri Bolig og Brændsel. Manglede et saadant Rum, maatte han nøjes med, hvad der (efter Overlærer Laur. Petersen: „Landsbyskoler i Tryggevælde Amt før 1814“) kaldtes „et om-løbende Bord“, d. v. s. han maatte gaa paa Omgang i Bøndergaardene, hvor han saa fik Kost og Logis, dertil nogle faa Skilling pr. Uge for hvert undervist Barn. Lønvilkaarene var selvfølgelig forskellige under de forskellige Forhold og rettede sig efter Forældrenes Evne og Villighed til at betale og Skoleholderens Dygtighed til at undervise. Det hele fik derved en løs og ustadig Karakter.

I Lyngby Sogn blev fast Løn for Skoleholdere først givet ved Fundatserne for Prinsesseskolen og Rytterskolen. I den første hedder det: „Til Skolemesterens Nødtørfthighed og paa

det han sit Arbejde uden Suk og Forhindring kan forrette, have vi hver Skolemester foruden fri Vaaning og Kaalhaage naadigst tillagt aarlig 30 Rdl., saa og til fornøden Ildebrand 4 Skovlæs Brænde og 30 Læs Tørv. — Skolemesteren skal være forbunden alle Børn paa voris Godser og de, som vi allernaadigst maatte anvise, at antage og uden videre Betaling at informere og ikke noget videre af voris Undersaatter fordrer eller begærer, hvorved dog ikke forbydes, om nogen af Kærlighed til Skolemesteren frivilligen vil give“. Men han maa ikke befatte sig med „Krohold, Handel eller søge slig verdslig Næring og Profession, paa hvad Maade det end være kan, under vilkaarlig Straf efter Sagens Beskaffenhed“. For Rytterskolen var Lønnen for Underv. i Religion og Læsning 24 Rdl., Græsning til 2 Køer og 6 Faar paa den fælles Bymark, 1 Lø Hø og 1 Lø Halm af hver Td. Hartkorn samt af Husmænd, der havde Børn i Skolen, 2 Dages Arbejde eller 1 Mk. aarlig. Desuden fri Bolig og Brændsel samt for begge Skoler Fritagelse for Skatter, Contributioner og Paalæg, „hvad Navn de have kunde“. Chr. VI gik endnu et Skridt videre med Hensyn til Lønnen for Skoleholderne; men han maatte, som tidligere bemærket, trække i Land igen.

I det hele var disse Kongers Bestræbelser for at højne Underv. og forbedre Skoleholdernes timelige Kaar ikke velkomne hos Almuen. Man forstod ikke, at der tilsigtedes noget af Værdi for Børnene, men hæftede mere Blikket paa de Ofre af forskellig Art, som derved paalagdes den. Det forholder sig sikkert rigtigt, naar der fra mange Steder meldes om Vrangvillie ved pligtig Ydelse til Skoleholderen. Den tidligere nævnte Broholm skriver: „det maa stinge Læreren i Hjertet, naar Bønderne be- drage ham for, hvad de skyldte ham og formindske det“. Men selv om Skoleholderne har faaet, hvad der tilkom dem, kunde Levevilkaarene være tarvelige nok. Lars Juel, Skoleholder i Lyngby, søger 1746 Lønforhøjelse og klager: „— saa jeg skikkelig kan forsørge og opdrage mine umyndige og smaa, som daglig, ja ofte flere Gange om Dagen raaber: Fader! Moder! vi er hungrige, vi fattes Klæder og Sko, vi fryser“. —

Af disse Udraab faar vi dog en Mistanke om, at den gode Juel raaber vel højt, da Rytterskolerne bød de bedste Vilkaar for Livets Ophold. Men han var Student og havde vel ventet noget andet og bedre, end han naaede. — For de senere oprettede Skoler paa Brede og Raadvad beroede Lønnen paa, hvad Fabrikkerne vilde yde.

Skolereglementet for Øerne af 1806, der paabød Nedlægelse af Degneembederne og Anvendelse af disses Indtægter til Skolevæsenets Fremme, fastsatte ogsaa forbedrede Indtægter for Skolelærerne. Med Reglementet som Grundlag approberedes 1811 en Skoleplan for Lyngby Sogn, og ifølge denne blev der tillagt hver Skole, Raadvad undtaget, følgende Lønde: Jordlod og Fourage (128 Lø Hø og 192 Lø Halm), 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg in natura, 25 Tdr. Byg efter Kapitels-takst, 24 Rdl. Løn fra Amtstuen, $\frac{1}{6}$ af Offeret i Kirken samt Jule- og Paaskerente: 3 Ø Sul, 8 Ø Brød og 10 Æg fra hver Gaard. Heri dog nogle Afvigelser for enkelte af Skolerne, hvilket omtales nærmere i det følgende. I Almindelighed bemærkes, at naar der her som senere tales om Lønde for Skolerne, er Bolig og Brændsel stedse underforstaaet. Natural-ydelserne skulde præsteres af Skoledistrikterne. Om disse meddeles nærmere ved Omtale af de enkelte Skolers særlige Lønforhold.

Men denne tiltalende Lønningsplan havde en meget uheldig Side, bortset fra, at Bestemmelsen om, at den skulde gælde fra 1812, først traadte i Kraft længe efter for nogle af Skolerne, for den nye Skole i Lyngby slet ikke. De tre sidst nævnte Indtægtsposter for hver Skole blev nemlig vurderet til et samlet, bestemt Beløb, der hvert Aar skulde afkortes i Sædlønnen, hvorved disse Indtægter i en lang Aarrække nærmest blev Skueretter. Samtidig var man inde i den Nedgangsperiode, der efter 1807 var en Følge af det fjendtlige Forhold overfor England: først en sviende Dyrtid, under hvilken der f. E. 1812 i Lyngby er betalt 56 Rdl. for en Td. Rug og 35 Rdl. 4 Mk. for en Td. Byg, dernæst Statsbankerotten 1813, der forarmede hele Landet, endelig en Nedgang i Prisen paa Landbrugets Pro-

dukter, saaledes at Kapitelstaksten for Rug og Byg f. E. i 1822 var henholdsvis 2 Rdl. 45 Sk. og 2 Rdl. 19 Sk. Det vil forstås, at da det aarlige Afkortningsbeløb i Lærernes Indtægter stadig var det samme, fik dette Forhold sørgelig Betydning for disse, som Forholdene jo i det hele var sørgelige for alle i Landet. Og særlige Udgifter havde Lærerne ikke saa faa af; mange skulde udrede Pension til Formanden eller dennes Enke, alle skulde svare „Degnepensionen“ til Latinskolerne, betale en Td. Byg aarlig til den oprettede Hjælpekasse, yde Hjælp ved indtrufne Brandskader hos Kolleger o. s. v.

Det vrimler da ogsaa med Beviser paa, hvor haard Tilværelsen har været for de fleste Lærerfamilier i Lyngby Sogn. Allerede 1817 oprettes den nævnte „Skolelærer-Hjælpekasse“, og i mange følgende Aar berettes om, hvorledes disse dels søger Laan i denne Kasse, dels gennem Ansøgning faar Understøttelse af den, og Ansøgningerne er stadig begrundede med dette: „for at forskaffe mig og Familie det nødvendigste til Livets Ophold“. Men det er især den foran beskrevne Afkortning, der volder Fortræd. Der søges Aar efter Aar om Fritagelse derfor. 1821 tillader Kancelliet, at Lærerne i Lyngby Sogn maa i to Aar nyde reglementerede Indkomster uden Afkortning. Det tilføjes, at „Distriktets Beboere have dertil givet deres Samtykke, at deres Børns Lærer ikke skulde mangle det nødtørftige“, — et smukt Træk i det indbyrdes Forhold, da Beboerne næppe har haft det forholdsvis bedre end Læreren. 1825 gives almindelig Fritagelse for Afkortning „indtil videre“. Ogsaa Enker efter Lærere søger gennem Hjælpekassen Tillæg til deres Pension; en af dem begrunder Andragendet med, at hun har fem „uopdragne“ Børn at forsørge. Pastor Høegh i Gjentofte skriver 1835: „Skolelærernes Kaar er saa usle, at de ikke bør berøves en Hvid“. Dog tør det ikke antages, at et Circulære fra Biskoppen, hvori meldes, at „det synes, som om enkelte Degne og Kirkesangere har skaffet sig en extra Indtægt ved at forrette Jordpaakastelse“, hvorimod der advares, „eftersom Mangel paa Efterlevelse heraf vilde paadrage de paagældende meget ubehagelige Følger“, har haft Adresse til Lyngby Sogn.

Det er under „Undervisningsforhold“ berørt, at den indbyrdes: Underv. bevirkede, at Skole og Hjem fjernede sig noget fra hinanden. En anden Faktor, nemlig ulige Livsvilkaar, bidrog ogsaa dertil. Efter at Landbostand og Lærerstand saa længe havde delt timelige Kaar, været samhörige, fandt der fra c. 1830 en betydelig økonomisk Opgang Sted for den første Stand, medens Lærerne i saa Henseende sakkede bagud som de underlegne. Man kan forstaa, om Bevidstheden hos disse, at de udførte et samvittighedsfuldt og samfundsnyttigt Arbejde, kunde fremkalde en Følelse af Ret til at faa Del i de Goder, andre Samfundsklasser kunde nyde. Men dette skete ikke, og Følgen blev let skuffede Forhaabninger og Bitterhed. Ikke at forstaa saaledes, at Lærerstanden stiltiende resignerede; for gennem Artikler i Tidsskrifter, gennem deres Sammenslutninger, ogsaa gennem velmenende Medlemmer af Stænderforsamlingerne blev der slaet kraftigt til Lyd for en Bedring af deres Lønvilkaar. Heller ikke maa det forstaas saaledes, at der slet ikke blev naaet noget i den Retning. Men det kostede Besvær at komme saa vidt. Flere af Forbedringerne var betingede, og ingen af dem havde indgribende Betydning. De vigtigste af dem skal nævnes her.

Ifølge Plakat af 1839 skulde Lærerne slippe for Enkepensionen, „naar der allerede var Pension eller Hjælpelærer paa Embedet“, og Afkortningerne i Lærernes Løn skulde bortfalde, „naar Kommunen kunde taale det“; i Lyngby Sogn bortfaldt de endeligt 1840. 1850 forsvandt Degnepensionen.

— Efter trange Forhandlinger kom saa Loven af 1856, hvorved indførtes „Skolepenge“ til Læreren, 3 Mk. for hvert undervist Barn, tillige Alderstillæg paa 50 og 25 Rdl. Disse Tillæg kunde dog først opnaas i en fremrykket Alder, da der var saa faa af dem. Ligesom Kirkesangeren fra 1839 fik 10 Rdl. i aarlig Løn som saadan, skulde Kirkebyens Lærer nu ogsaa have 10 Rdl. om Aaret for hans særlige, tidligere omtalte Forpligtelser. Saa afløstes Ydelserne fra Gaardene af Sul, Brød og Æg med en Bygløn efter Kapitelstakst, der skulde afdrages i Pengelønnen, altsaa et direkte Tab. Ganske vist

blev disse Ydelser, der som Regel ikke blev knapt tilmaalte og fyldte godt i Spisekammeret, ikke straks inddragne; man var i Gaardene vant til at levere disse Sager til Skolelærerens Kone, og mange Steder fulgte man gammel Skik og Brug længe efter. Men det var jo saa en Gave, der kunde være Udtryk for personlig Velvillie overfor Lærerfolkene, men ogsaa kunde indeholde en stiltiende Forventning om, at Læreren ved forekommende Lejlighed viste lidt Gentjeneste. Der var jo noget, der hed Skoleforsømmelser og Skolemulkter. — Loven fritog ogsaa Lærerne for at yde Pension. Denne Forpligtelse overgik til de nyoprettede Skolefonds, der fik et betydeligt Tilskud fra Staten, og hvori Hjælpekasserne gik op, idet disses forskellige Opgaver overtoges af Skolefondene. Til Gengæld forpligtedes gifte Lærere til i Livrenteanstalten at sikre deres Enker en Overlevelserente af Størrelse mindst $\frac{1}{8}$ af Embedets Reguleringssum. Udredelse af Præmier herfor forringede betydeligt den tilsigtede Forbedring.

Aarhundredet gled ud under stadig Forventning fra Lærerstandens Side om Forbedring af Indtægterne. I det væsentlige vedblev disse at staa paa det ved Loven af 1814 skabte Grundlag. Endelig vedtoges Lov af $\frac{24}{3}$ 1899 med deraf følgende Skoleplan for Lyngby Sogn af 1901. Herved fastsattes en Grundløn af 1300—700 Kr. for de forskellige Embeder, heri fradraget Værdi for Jordlod og Accidenser, hvor saadanne Ydelser var tillagde (Højtidsoffer var afløst Aaret før), og tillige et Løntillæg fra Staten, efter 20 Aars Tjenestetid steget til 800—700 Kr. De nævnte Satser forhøjedes ved Lov af 1908. 1917 indføres højeste Købstadskala, og Førstelæreren ved Lyngby Skole bliver kongelig udnævnt Overlærer. Endelig ved Lov af 1919, der ogsaa fastsætter Ligeløn for Lærere og Lærerinder, kom Lønningerne paa Højde med Storkøbenhavns. Alle kirkelige Forpligtelser, der havde været knyttede til forskellige Embeder i Kommunen, var dels tidligere, dels herved bortfaldne.

Særligt for de enkelte Skoler.

Lyngby Skole.

Her fik Skolelodden, oprindelig paa 6 Tdr. Land af maadelig Bonitet, særlig Betydning for Embedet. Den stod under Matr.-Nr. 3 og havde Form som en Trekant, hvis ene Side gik langs med Hovedgadens vestre Kant og med Spidsen pegende mod Vest. Den afgav saaledes ypperlig Betingelse for Udstykning til Bebyggelse, og allerede 1841 udskiltes den første Grund paa c. 1000 □ Alen til fhv. Gaardmand Truels Hansen mod en aarlig Grundskat til Embedet af 12 Rdl., og i de følgende Aar fortsættes Udstykningen. 1886 var der en Rest tilbage paa $1\frac{1}{2}$ Td. Land, der blev bortarvefæstet til en Gartner mod 180 Kr. aarlig Grundafgift. Denne Gartner var Lærer Chr. Skjoldagers Søn; der igen overdrog Jordstykket til Faderen. Det meste af det blev afhændet ved Anlæggelsen af Jernbane-Dobbeltspor til Holte, og af Resten beholdt Skjoldager selv en mindre Grund, hvorpaa han lod opføre en Bolig, som han efter Afgang fra Embedet beboede til sin Død. Alt, hvad der nu hører ind under Matr.-Nr. 3: Hovedgadens vestre Side fra Stedet Syd for Apoteket til det sidste Sted før Jernbanesti, desuden Dele af Lyngby Torv, Jernbanevej, Jernbanesti, Jernbanens Omraade og Parallelvej er Grunde fra den gamle Skolelod. Den samlede Indtægt ved dens Udstykning androg 909 Kr. og 3 Tdr. Byg efter Kapitelstakst aarlig. Men ved Embedsledighed 1871 inddroges heraf 300 Kr. til Forbedring af Andenlærerens Løn, og ved lignende Lejlighed i 1899 inddroges 500 Kr. Den omhandlede Grundafgift, der fremdeles svares og indgaar i Kommunens Kasse, var medvirkende til, at Lyngby Førstelærerebede i en Aarrække var et af Amtets bedst lønnede.

Til Lyngby Skole hørte efter Skoleplanen af 1811 følgende Distrikt: Lyngby By med Undtagelse af, „hvad der hører ind under den nye Skole i Lyngby“, Fuglevad og Fortunen. Oprindelig hørte ogsaa Lundtofte med til Distriktet, men er antagelig henlagt under Brede Skole, da denne blev bygget. Fuglevad er i dette Aarh. henlagt dertil.

Lyngby nye Skole.

Planen af 1811 tillagde denne Skole samme Indtægter, som fremtidig skulde oppebæres af Lærerne ved den gamle Skole. Men man naaede aldrig saa vidt. Da den første Lærer blev ansat ved Skolen i 1805, havde han (foruden Bolig og Brændsel) kun 24 Rdl. i Løn, hvortil senere kom nogle Græsningspenge. Han klager da ogsaa over Indtægterne allerede Oktober s. A., idet han opgiver, at han kun har 50 Rdl. om Aaret at leve af. Han forflyttedes 1814, og efter Skolens Omdannelse til Præliminærskole ansættes, som alt berørt, en Lærerinde til at lede Underv. ved denne. Hun har heller ikke haft for meget at leve af, eftersom der flere Gange efter Ansøgning tilstaas hende Gratialer af Skolekassen som Lærerinde. Hun efterfølges af en Lærer, der faar forhøjet Løn. 1832 søger Beboerne i Distriktet om, at „Præliminærskolen maa gaa over til at blive en fuldstændig Skole, som oprindelig bestemt ved den approberede Plan, og Lærer Holm tillægges fuld Lønning“. Dette bliver dog afslaaet under Henviisning „saavel til Kommunens Udgifter som Underv.s Tilstand“. Skolen er fremdeles en Forskole, og det hedder derom i Kalenderen fra 1842: „Pladsen søges gerne af ugifte Seminarister, og Embedet kan anses som en Hjælpelærerplads“. Paa samme Tid var Indtægterne dog bedrede saaledes, at der blev ydet Læreren 9 Tdr. Sæd, Fourage og 84 Rdl. i Penge. 1846 ophæves Skolen.

Til denne Skole var der oprindelig henlagt følgende Distrikt:

- 1) Sorgenfri Slot,
- 2) Sorgenfri Gaden,
- 3) Engelsborgmarken,
- 4) hvad der ligger Vesten for Kongevejen,
- 5) Præstemarken,
- 6) Oliwarii Gaard i Virum („Virumgaard“, oprindelig et Lyststed, men ved Køb af „Müffelmanns Grund“ og Grunde fra Sorgenfri omdannet til en Avlsgaard).

(Ved Betegnelsen „Sorgenfri Gaden“ forstaas det Stykke af Kongevejen, der fra Indkørslen til Slottet førte mod Syd til „Kongevejsporten“, der var opført i Nærheden af „Store Kro“, nuvæ-

rende „Hotel Lyngby“. Dette Stykke Vej var matrikuleret under Sorgenfri, og Færdslen paa det var forbeholdt kongelige Personer og deres Gæster. Den almindelige Færdsel gik Nord fra ad Vejen ind til „Lottenborg“, derfra ned langs „Norske Skov“ og videre Sønden om „Friboes Hvile“ til Hovedgaden — og omvendt. 1811 var Færdslen paa det omtalte, tidligere afspærrede Vejstykke for længe siden frigivet, men Betegnelsen for det bibeholdt.)

Efter Skolens Nedlæggelse blev hele dens Distrikt ført tilbage til den gamle Skole.

Virum Skole.

Ved Fundatsen af 1721 tillægges Skolen 30 Rdl. som Penge-løn. Ved Skoleplanen af 1811 tilsikres 50 Rdl., medens Lyngby Skole kun faar 24 Rdl., og det er disse 50 Rdl., der senere figurerer som „Prinsesse Sophie Hedevids Legat til Virum Skole“. Det kan ikke oplyses, naar denne Forhøjelse af Pengelønnen har fundet Sted, heller ikke under hvilken Forudsætning den er givet, om den skulde være en Embedsindtægt, eller den skulde anvendes til i Almindelighed at fremme Skolevæsenet i Distriktet (en Nutidsbetragtning giver det Resultat, at Forhøjelsen blot er en Godtgørelse, fordi Skolen i Brændselsydelse kun fik 64 Tdr. Tørv i Stedet for de 30 Læs, som Fundatsen tillagde den. Navnet „Legat“ er derfor formentlig misvisende). Og da det Tidspunkt indtraf, da al Afkortning i Sædlønnen ophørte, viste det sig, at Skoleautoriteterne og Sogneforstanderskabet var meget uenige i deres Opfattelse af „Legatets“ Bestemmelse. Ganske vist fik Lærer Søbørg, der 1853 tiltraadte Embedet, de 50 Rdl. som Embedsindtægt; men 1856 sender Skoledir. Forespørgsel til Sogneforstanderskabet, „om man vil indrømme, at de 50 Rdl. af Sophie Hedevids Legat, som tilfalder Skolen i Virum, fremdeles som hidtil falder Læreren tilgode, men ved dennes Afgang indflyder i den almindelige Skolekasse til Lettelse for Kommunen“. Der svares, at „man maa stærkt holde paa, at de 50 Rdl. til alle Tider kommer Læreren tilgode, saaledes som Taxatrice har bestemt“. Næste Aar foreslaar Skoleraadet, „at Legatet efter den nuvæ-

rende Lærers Afgang anvendes til Skolevæsenets Tarv i Distriktet“, men Forstanderskabet henholder sig „til Fundatsens Ord og Bogstav, som det anser sig forpligtet til at overholde“. (Om denne Udtalelse bunder i virkelig Viden eller kun støtter sig til Formodninger, kan her ikke afgøres). Skoledir. giver endnu ikke tabt, men resolverer, at „Legatet efter Lærer Søeborgs Afgang maatte anvendes til Skolevæsenets Tarv i det Distrikt, til hvilket det er henlagt“. En Kendsgerning er det imidlertid, at de to følgende Lærere ved Skolen beholdt Legatet. Ved Indførelse af Købstadsløn 1923 glider det ud som Embedsindtægt, men oppebæres fremdeles af Kommunen.

Angaaende Jordlodden, der 1811 blev købt til Embedet, bemærkes, at der i nogle Aar forud blev betalt Græsningspenge til Læreren, og at Lodden, der laa $\frac{1}{8}$ Mil fra Skolen, kun bestod af 4 Tdr. Land af maadelig Bonitet. Dette sidste bekræftes derved, at Rerup 1832 søger om, „at man vilde tage Grusgrav paa Skolens Jordlod“. Den har som Regel været bortforpagtet.

Til Skoledistriktet hørte:

- 1) Virum By's Gaarde og Huse undtagen Oliwarii Gaard, der hørte til Lyngby nye Skole, og to udflyttede Gaarde, der henlagdes under Nymølle Skoles Distrikt,
- 2) Frederiksdals Gods undtagen Kulhusene, der hørte til Lilleværlose Skoles Distrikt,
- 3) Kanningaarden og Næsset med tilhørende Huse,
- 4) Marienholm.

Brede-Nymølle-Brede Skole.

Denne Skole fik ikke Løn fra Amtstuen, men, som det hedder i Skoleplanen af 1811, 100 Rdl. om Aaret fra Værkerne. Det er dette Beløb, der blev kaldet „Brede Skoles Legat“. Og i en Legatfortegnelse, der findes paa Landsarkivet, staar anført, at det Ørholmske Interessentskab skænkede Skolen et Legat paa 2500 Rdl., hvoraf Renterne skulde tilfalde Læreren ved Brede Skole. Det er fuldstændig urigtigt. End ikke i Feberdrømme kunde det falde Interessentskabet ind at „skænke“ Skolen

en saa betydelig Kapital. Af det følgende vil den rette Sammenhæng med det saakaldte Legat fremgaa.

Da Brede Skole, som tidligere omtalt, i nogle Aar havde været overflyttet til Nymølle, og Interessentskabet ønskede den igen flyttet tilbage til Brede, skete det — foruden de Punkter, der vedrører Boligforhold — paa Betingelse af, at der skulde tillægges Brede Skole lige saa stor Jordlod, som der havde været ved Nymølle Skole, c. 3 Tdr. Land. Fremdeles skulde den gamle Skoles Have udvides, og til dens „Indretning og Dyrkelse“ skulde der i fire Aar betales 50 Rdl. om Aaret. Endelig skulde Læreren have Erstatning, fordi han ved Overflytningen mistede den Indtægt, han hidtil havde haft ved at leje en Del af den gode Bolig paa Nymølle ud til Sommerbeboere. Denne Erstatning blev efter Forhandling fastsat til 100 Rdl. om Aaret. Men Kancelliet vilde have Sikkerhed for, at denne Erstatning blev betalt i Fremtiden og forlangte derfor, at der i Stedet for at betales 100 Rdl. om Aaret skulde indbetales 2500 Rdl. til Skolekassen, af hvilket Beløb Læreren saa kunde nyde Renterne. Interessentskabet maatte gaa ind paa dette Krav, og her har vi saa det „skænkede Legat“. Renterne heraf, fra Begyndelsen med vekslende Rentefod, senere stadigt med 100 Rdl. og 200 Kr. om Aaret, blev oppebaarne af N. N. Schjoldager og af hans Søn og Eftermand i Embedet. Og da denne 1872 overgik til den nye Skole i Lundtofte, fulgte „Legatet“ med og forblev ved denne Skole til Embedsledighed 1901. Kapitalen var tidligere indgaaet i Kommunens Kasse ved den særlige Skolekasses Ophør.

Det varede meget længe, inden Læreren paa Brede fik den lovede Jordlod. 1833 søger han om at forhjælpes til det lille Stykke Jord Sydøst for Fabrikkens Kulhus, som han hidtil har haft i Brug, men som Ejerne af Brede Fabrik har frataget ham. Disse kunde ikke erkende hans Brugsret til Jorden, men tilbyder „for at vise Billighed“ at svare ham en Td. god Rug aarligt, hvormed han ikke er tilfreds. Derefter søger han om at faa de tre Tdr. Land, som ifølge den i sin Tid indgaaede Overenskomst ved Overflytningen fra Nymølle skulde tilstaa ham. Og

Jordlodden maa han have faaet, for 1842 nævnes den som hørende til Embedet: „beliggende omtrent 200 Skridt fra Skolen og bestaar ikkun af 2 Tdr. 6 Skpr. Land dyrkelig Jord af maadelig Bonitet“. Hertil kan føjes, at Fabrikken i Tidsrummet 1872—77, da Brede Distrikt hørte ind under Lundtofte Skole, inddrog saavel Jordlodden som den største Del af Haven, der blev anvendt til Gartnerbrug. Der blev kun en Skp. Land tilbage til Afbenyttelse for de senere Lærere.

Da Brede Skole genaabnes 1877 som et Andenlærerembede under Lundtofte Skole, har Læreren i Løn: 600 Kr., Skolepenge samt Offer og Accidenser. Pengelønnen blev senere et Par Gange forhøjet, og da Skolen efter Henstilling fra Brede Fabriks Direktion i 1894 atter blev en selvstændig Brede Skole med eget Skoledistrikt, fastsattes Pengelønnen til 1200 Kr. For denne som for de andre Skoler i Sognet indtræder derefter de Forbedringer, der støtter sig til dette Aarh.s Lønningslove.

Skoledistriktet fastsættes 1811 saaledes: Brede, Ørholm, Nymølle, Lundtofte By's Gaarde og Huse, det ørholmske Interessentskabs Gaard, Skovløberhuset samt Major Silberschildts og Niels Nielsens fra Virum udflyttede Gaarde. Lundtofte Skole har heraf taget Ørholm, Nymølle og Lundtofte, medens Fuglevad er tillagt.

Raadvad Skole

var indtil 1896 en ren Fabriksskole, hvortil Udgifterne alene afholdtes af de i Distriktet liggende Fabrikker. 1849 siges om den i en Indberetning, at den er en Fabriksskole, „som aldeles ikke falder Sognet til Last“. Det skal dog bemærkes, at det 1847 blev bestemt, at Stokkerupgaard, Eremitagen, Hjortekærshuset og Skodsborg Kro, der alle laa i Distriktet, skulde deltage i de nævnte Udgifter.

I den ofte omtalte Skoleplan af 1811 anføres: „Da Raadvad Skole egentlig kun er en Fabriksskole, oprettet af Raadvad Fabrikkers Interessentskab for dette Fabriks skolepligtige Børn, saa maa Interessentskabet anmodes af Amtsdir. om i Forening med Lyngby Sogns Skolek. at forfatte til nærmere Approbation

en Plan til denne Skoles Organisation og Lærers Lønning overensstemmende med det lokales og Fabrikens Tarv, hvortil dog de øvrige her til denne Skole henlagde andre Fabrikker og Steder pro quota bør bidrage“.

I Henhold hertil enedes de nævnte Parter 1813 om at fastsætte den fremtidige Lærerløn saaledes: Raadvad skulde yde 100 Rdl., Strandmøllen 70 Rdl., Stampen 35 Rdl., Retraite 40 Rdl., Oliemøllen 18 Rdl., Springforbi og Skotsborg hver 4 Rdl., alt Navneværdi og pr. Kvartal, „som er foruden den Husleje, hvilken Raadvad Dir. betinger sig for indeværende Vinter, som de for det halve Aar fra dette Aars første Novbr. til næstfølgende 1. Maj foreslog ej kunde være ringere end 66 Rdl. 4 Mk.“, og „da det formodentlig vilde være umuligt at tilvejebringe en tilstrækkelig Jordlod, saa maatte Interessenterne i Raadvad Skole samtligen betale Skolelæreren tvende Kvæghøveders Græsning aarlig, hvor samme belejligst kunde erholdes“. Det hele var dog betinget af, om Lærer Christensen, der var kaldet til Embedet, vilde gaa ind derpaa. Dette har han antagelig gjort; men Posten om de to Køers Græsning maa være strøget. Hans Eftermand i Embedet, Martens, prøver flere Gange paa at faa forøget Indtægt. Han siger i en Ansøgning derom, at „han i mange Aar daglig har haft 11 Munde at mætte“. 1831 søger han saaledes Rentekammeret om at maatte faa nogle Tdr. Land af Jægersborg Dyrehave udlagt til Skolelod. Dette kunde ikke bevilges, „eftersom Raadvad Fabrik allerede er tilskødet et Stykke Land af Dyrehaven, dog uindhegnet, hvorpaa der kan græsses 8 Høveder frie“. Man vil dog efter Ansøgning overveje, om der til næste Sommer kunde overlades ham Græsning i Dyrehaven til to Køer mod sædvanlig Betaling af 8 Rdl. Stykket, og dette Tilbud modtog han. Nogle Aar efter søger han om at maatte indhegne og bebygge et Jordstykke, c. 1 Td. Land, „som ved Resolution af 1813 er anvist Vest for Karudsedammen til Opførelse af en ny Skolebygning, men har henligget ubenyttet“. Heller ikke dette kunde tilstaa.

Embedets Indtægter opgives 1842 til c. 500 Rdl., dertil Offer og Accidenser fra Distriktet. Men saa skulde Læreren deraf

afholde Udgift til Penne, Blæk, Grifler og Blyantspenne til Børnene, og der ydedes ikke Tørv og Fourage. Selv om Indtægterne 1859 var voksede noget, er det forstaaeligt, at økonomiske Sorger mange Gange har gæstet Lærerboligen.

Da Skolen blev genaabnet 1874, lønnedes den da ansatte Lærer med 720 Kr. om Aaret. Forhøjelse af Lønnen maatte selvfølgelig jævnlig finde Sted i de følgende Aar, og da Lærer Outzen 1896 blev fast ansat, bestemtes den til 1200 Kr., der betaltes af Kommunen. Efter 1913 følger Udviklingen de for Sognets andre Skoler nævnte Forbedringer.

Med Hensyn til Skoledistriktet bemærkes, at Planen af 1811 nævner: Raadvad Fabrik, Hjortekærshuset, Eremitagen, Strandmøllen, Springforbi, Stampemøllen, Skotsborg, Retraiten og Olie-møllen. 1856 nævnes: Raadvad, Strandmøllen, Skodsborg, Stampen og Godthaab. Siden 1872—74, da hele Raadvad Distrikt med Undtagelse af Strandvejen fra Strandmøllen til Ny-Taarbæk hørte til Lundtofte Skole, er der sket følgende Forandringer: De Dele af Distriktet, der laa i Søllerød Sogn, er i dette Aarh.s Begyndelse ført tilbage dertil, saaledes at Aaen danner Grænse ogsaa mellem Skoledistrikterne, og Hjortekær, som 1872 kom til Lundtofte, vendte 1919 tilbage til Raadvad, da dennes nye Skole var bygget.

Taarbæk Skole.

Planen af 1811 tillagde kun denne Skole 20 Tdr. Byg efter Kapitelstakst, heller ikke Jule- og Paaskerente, da der ikke var Gaarde i Distriktet. Men ellers skulde Skolen have samme Indtægter, som var tillagde de andre Skoler, ogsaa Jordlod og Fourage. Men det varede mange Aar, inden alle disse Ydelser eller Godtgørelse derfor præsteredes. De forskellige Lærere arbejdede ihærdigt paa, at dette kunde naas, og i den nævnte, approberede Plan havde de et godt Grundlag at arbejde paa.

Da den nye Skole 1821 var en Kendsgerning, fik Læreren som Løn 24 Rdl. Sølv, fri Græsning til to Køer i Jægersborg Dyrehave og Del i Offer og Accidenser, der faldt i Lyngby Kirke. Pengelønnen blev 1826 forhøjet til 40 Rdl., „for at

Læreren kunde forskaffe sig Livets første Fornødenheder“, senere atter forhøjet til 72 Rdl. og derefter omsat til 25 Tdr. Byg e. K. Tillige anføres, at den omtalte Græsningsret tidligt blev erstattet med 10 Rdl. om Aaret paa Grund af Kreaturholds Ophør, og at denne Indtægt forblev ved Embedet til indtraadt Embedsledighed i 1918 i Modsætning til andre Smaaindtægter, der bortfaldt ved Skoleplanen for Lyngby Sogn af 1910.

N. H. Schjoldager, der konstitueredes i Embedet som Lærer ved Taarbæk Skole 1825, var paa det Tidspunkt ueksamineret. 1830 tog han Lærereksamen, fik fast Ansættelse og kort efter de 6 Tdr. Rug og 10 Tdr. Byg in natura, som Planen tillagde Embedet. Og da der senere blev givet Godtgørelse for Fourage, manglede kun Jordlodden. Denne kunde af gode Grunde ikke skaffes; det eneste Hartkorn, der fandtes i Taarbæk, tilhørte Kroen, „Taarbækdal“, hvis Jorder stod skyldsats for c. 3¹/₂ Td. Men saa fik Læreren i Stedet for 50 Rdl. om Aaret, og dermed var Planen af 1811 traadt i Kraft.

I denne Forbindelse maa Skolens gamle Udhus ikke lades uomtalt. Det har nemlig spillet en vigtig Rolle som Middel til at skaffe Læreren en ekstra Indtægt. Det hedder herom i Kalendareren fra 1842: „I Udhuset har Læreren for egen Regning ladet indrette en Stue og et Sovekammer, som af ham hidtil har været beboet om Sommeren, da han har udlejet sine Værelser i Hovedbygningen for 50 à 60 Rdl. til Københavnerne, som i denne Egn meget søge Sommerlejligheder“. Denne Udlejning fandt ogsaa Sted i de følgende Aar; men saa skete det i Vinteren 1863—64, at Vandet gik op over Skolens Grund, hvorved Udhuset „blev løsladt“, og det deri værende Brændsel gennemvaadt. Der er saa Tanker oppe om at bygge et nyt Udhus; men da samtidig Spørgsmaalet om Ansættelse af en Andenlærer ved Skolen og Opførelse af en særlig Bolig for Førstelæreren toner frem, opgives de igen. Brændsel til Skolens og Lærerens Brug kunde saa passende anbringes i Skolebygningens derved frigjorte, rummelige Kælderrum.

Læreren vil jo gerne have et nyt Udhus og søger Sogneraadet om at faa det, men det bliver afslaaet. Begge Parter

er saa udmærket indforstaaede med, at kom der et nyt Udhus, vilde det ikke vare længe, inden der deri blev indrettet en ny Sommerbolig for Læreren, for at han kunde udleje sine Værelser i den nye Embedsbolig til Københavnerne, og herpaa saa Sogneraadet ikke med Velvillie. Paa den anden Side kunde han daarlig taale at miste den dermed forbundne Indtægt, og da han har faaet Vinduerne i det gamle Udhus som Vederlag for „udflydte Tørv“ og tillige faaet „Rudera“ af dette overladt for en billig Penge, benytter han alt brugeligt Materiale ved Opførelse af en Pavillon i Haven. Her residerer han saa om Sommeren, medens den nye Embedsbolig udlejes. Eftermanden i Embedet, Lærer Larsen, udvider Pavillonen og fortsætter Udlejningen. 1886 søger han Sogneraadet om, at den Embedet tilstaaede Godtgørelse for Mangel af Jordlod maa blive forhøjet til 300 Kr. om Aaret. Dette vil Sogneraadet ikke gaa ind paa, men tilbyder ham 450 Kr. om Aaret paa Betingelse af, at han ikke udlejer Embedsboligen eller Dele deraf til Sommerbeboere eller andre. Tilbudet modtages; men to Aar efter indrages det igen, uvist af hvilken Grund. Saa begynder Udlejningen igen og ophører først ved Lærer Larsens Afgang fra Embedet 1904. Indtægten derved var i Aarenes Løb steget til 600—700 Kr. om Aaret.

Pavillonen, der stod i Haven, tilhørte Lærer Larsens Enke, og ved Velvillie fra den følgende Førstelærers Side og mod en meget beskeden Godtgørelse til denne benyttede hun den i ni Somre til Opholdssted, medens hun udlejede sin Bolig i Byen til Sommerbeboere. Saa forlangte Sogneraadet den fjernet.

Til Taarbæk Skoledistrikt var fra Begyndelsen henlagt: Taarbæk By, Klampenborg og Skovløberhuset. Hertil kom fra 1872 det tidligere omtalte Stykke af Strandvejen.

Lundtofte Skole.

Da Brede Skoles Virksomhed standsede 1872, blev de forskellige Embedsindtægter, der havde været tillagt denne Skole, overførte til den nyoprettede Skole i Lundtofte. Som tidligere

berørt fulgte ogsaa det saakaldte „Brede Skoles Legat“ med. Kun var der ikke Jordlod ved den nye Skole, men som Erstatning derfor ydedes aarlig 30 Tdr. Byg e. K. Desuden fik den overflyttede Lærer Godtgørelse for enkelte Tab, der var en Følge af Forflytningen. Han mistede saaledes en stor og god Have paa 6 Skpr. Land og fik i Stedet 4 Skpr., hvorpaa fandtes en Grusgrav. Derfor gav Sogneraadet ham i nogle Aar et Bidrag til Udgifter ved Havens Anlæg og Beplantning. Særlig den følgende Lærer ofrede ikke saa lidt herpaa, saa at der nu forefindes en i enhver Henseende god Have.

Angaaende Skoledistriktet kan henvises til, hvad derom er anført under Brede og Raadvad Skoler.

Andenlæreren, der blev ansat ved Lyngby Skole 1846, den første i Sognet, fik 150 Rdl. i aarlig Løn. 1850 faar han efter Ansøgning et Tillæg af 50 Rdl. Forstanderskabet viser herved megen Forsigtighed: „dog saaledes, at han henimod hvert Aars Udgang skal ansøge om, at det maatte være ham udbetalt, for at man hvert Aar kunde finde Anledning til at overveje, om der var Grund til at lade ham beholde det eller til at lade det bortfalde“. Tillægget blev dog staaende og maatte naturligvis efterfølges af flere i Aarenes Løb. Det Tillæg paa 300 Kr., der 1871 blev taget af Grundafgifterne for bortsolgte Dele af Lyngby Skoles Jordlod og lagt til Andenlærerens Løn, blev ogsaa til Gavn for den daværende Andenlærer i Taarbæk. Begge havde 1877 en Løn af 800 Kr. og 1887 c. 1000 Kr. foruden Andel i Skolepenge. Derefter undergik Lønningerne for disse som for de med Aarene ansatte øvrige Lærerkrafter i Sognet de Forbedringer, der betingedes af de approberede Skoleplaner.

Kaldelse og Kaldsret.

Det har stedsse været Regel at give den, der blev betroet et Embede i Skolens Tjeneste, et Kaldsbrev, d. v. s. en skriftlig Meddelelse fra den kaldende Myndighed til vedkommende, at han, mulig paa nærmere angivne Betingelser, var kaldet eller beskikket til saadant Embede. Herfra dog undtaget en Tid i 18. Aarh., da man enkelte Steder undlod at give Kaldsbrev, fordi man saa lettere kunde kassere en Skoleholder, naar man ikke var tilfreds med ham. 1789 foreslog Biskop Balle, at der skulde gives den kaldede Bestalling paa stemplet Papir, hvilket Forslag næppe er bleven fulgt. Senere blev der foruden Kaldsbrev givet den kaldede et af Biskoppen udstedt „Kollats“, der maa betragtes som et Vidnesbyrd for Skoledistriktets Beboere, at den kaldede var deres ret beskikkede Skolelærer. Baade Kaldsbrev og Kollats blev da efter Prædiken i Kirken oplæste af Præsten, som dermed „indsatte“ den kaldede i Embedet. Denne „Indsættelse“ finder endnu Sted paa Landet, men er faldet bort paa Egne, hvor der ofte kaldes til Lærerembeder, og i saa Fald er Erhvervelse af Kollats næppe paakrævet. Den sidste Embedsindsættelse i Lyngby Kirke fandt Sted 1912.

Ved Tiltrædelse af Embede som Skoleholder ved Rytter-skolerne maatte den kaldede afgive bindende, skriftligt Løfte om i et og alt at overholde de Forpligtelser, der ifølge de givne Instrukser paahvilede ham, og dette skriftlige Løfte blev saa tilføjet den trykte Instruks. Ifølge Chr. Jensen og C. Pedersen: „Gjentoft og Hvidøre kongelige Skoler“ har saaledes den første Skoleholder ved Rytterskolen i Gjentoft, Niels Olsen, under-

skrevet følgende: „Jeg Niels Olsen, som er antagen i Gjentofte, Vangede og Orderop at være Skoleholder, forpligter mig herved i alt at holde mig foregaaende, allerunderdanigste Instruction, hvoraf mig Gienpart er tilstillet, allerunderdanigst efterrettelig under samme mit Embedes Forbrydelse“, og det samme Løfte er paa lignende Maade afgivet af R. Thorborg, der 1723 blev ansat ved Hvidøre Skole. Denne Form for Afgivelse af Løftet er nok benyttet ved de nævnte Skoler Aarhundredet ud.

Efter kgl. Resol. af 1808 skulde den kaldede ved fast Ansættelse aflægge Ed paa at ville overholde de Forpligtelser, der paahvilede ham som Lærer. Denne Edsaflæggelse har fundet Sted under forskellig Form, enten ved Underskrift paa en Eds-formular eller senere, under Provstens Oplæsning af en saadan, ved at række tre Højrehaandsfingre i Vejret paa det paagældende Sted. Under Fr. VI benyttedes følgende Formular, der er saa betegnende for Tiden og derfor gengives her:

„N. N. lover og sværger herved:

- 1) at jeg (som jeg dog desforuden skyldig og pligtig er) vil være Hans Kongelige Majestæt som min rette Arveherre og Konge huld og tro, Hans Kongelige Majestæts Gavn og Bedste med højeste Flid at befordre, des Skade og Fordærv af yderste Formue hindre og besværge, i Synderlighed med al Kraft og Formue derhen mine Tanker og Idrætter dirigere, at Hans Kongelige Majestæts Absolutum Dominicum, Souverainitet og Arverettighed over Hans Kongelige Majestæts Kongerige og Lande uforanderligen conserveret og paa Hans Kongelige Majestæts retmæssige Arvesuccessorer fortsat og forplantet vorder; hvorpaa jeg og vil skyldig og forpligtet være at vove Liv, Gods og Blod. Jeg vil ikke tilstede eller samtykke, i hvem det og være maa, noget præjudiceerligt i nogen Maade derimod enten hemmeligen eller aabenbar, foretager, taler eller handler; men, saafremt noget saadant, imod Forventning, skulde ske og til min Videnskab komme, mig ikke alene, uden nogen Afskye, derimod at opponere, men endog, uden Ophold Hans Kongelige Majestæt det samme allerunderdanigst tilkjendegive. Ligesom jeg og al drig vil aabenbare, hvis mig, i Henseende til mit Embede, betroes og hemmeligt bør holdes.

- 2) at jeg vil, med al redelig Flid og efter min bedste Indsigt, undervise den mig betroede Ungdom, saavel i den evangelisk christelige Religion efter befalede Lærebøger, som og i alle de almeennyttige Kundskaber, hvori det, efter de almindelige Anordninger og bemeldte Districts Skoleplan, tilkommer mig at undervise.
- 3) at jeg vil anvende al Omhu for, at de Kundskaber, jeg bringer Ungdommen, maa være virksomme til Forstandens Oplysning og Sædelighedens Fremme.
- 4) at jeg vil, med alvorlig og kærlig Omhue, vaage over Sædelighed, Orden og Velanstændighed blandt den mig betroede Ungdom, saavel i Almindelighed som især i Skoletiden.
- 5) at jeg vil, med Klogskab og Nøjagtighed i alle de til mit Embede henhørende Forretninger og ved ustraffelig Vandel i og udenfor samme, omhyggeligen beflitte mig paa at give baade Yngre og Ældre et godt Exempel, samt stræbe ved utrættelig Flid og Læsning i nyttige Skrifter at befæste og forøge mine egne Kundskaber for at vorde stedse mere duelig til at gavne i mit Kald.
- 6) at jeg; i min hele Embedsførelse, vil nøje rette mig efter alle Hans Kongelige Majestæts Anordninger, samt vise min gejstlige og verdslige Øvrighed tilbørlig Hørighed og Lydighed.

Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord“.

(Underskrift)

1850 indskrænkes Omfanget af denne Formular betydeligt, hvilket ogsaa skulde synes paakrævet. 1909 bortfaldt Edsaflæggelsen (gælder dog endnu for første kongelige Ansættelse) og afløstes af et — ved første faste Ansættelse — paa Ære og Samvittighed afgivet skriftligt Løfte om at være Kongen tro og lydlig, holde Rigets Grundlov og med Troskab og Flid varetage den Gerning, som ifølge Stillingen som Lærer eller Lærerinde og det meddelte Kaldsbrev paahvilede den kaldede. Nu forlyder det, at Ministeriet formener det tilstrækkeligt ved fast Ansættelse i Skolens Tjeneste at benytte den almindelige Tjenestemand-Formular til Underskrift. Denne lyder saaledes:

„Jeg — —, der har modtaget Ansættelse som — —, lover herved paa Ære og Samvittighed, at jeg vil holde

Rigets Grundlov, og at jeg med Trofasthed og Nidkærlighed vil opfylde de Tjenesteplichter, som paahviler mig i min fornævnte Tjenestemandstilling“.

Det er omtalt, at Provsten eller Præsten skaffede en Skoleholder, naar Beboerne i en By i gamle Dage ønskede en saadan. For Rytterskolerne, vel ogsaa for Prinsesseskolerne, gælder, hvad Biskop Balle skriver 1789: „Hidindtil har Amtmanden paa Kongens Gods med Provstens Raad udnævnt Skoleholdere, og Biskoppen kaldet Degne“. Senere skulde Embedsledighed anmeldes til Forstanderen for Stiftets Seminarium, med hvem de derfra udgaaede Elever skulde staa i stadig Forbindelse, saaledes at han vidste, hvor de opholdt sig, og gjaldt det for en af disse at faa Embede, skulde han nok passe at holde Forbindelsen vedlige. Forstanderen kunde saa mulig give Anvisning paa en eller flere Ansøgere, og vilde han særlig anbefale en af disse, kunde denne derved faa et godt Forspring fremfor de øvrige Ansøgere. Var et Embede i et Provsti ledigt, og en eller flere Lærere derfra Ansøger, kunde Provsten med Amtmandens Tilslutning naturligvis gribe afgørende ind, til Fordel for en af disse ved Besættelsen af Embedet. Offentlig Bekendtgørelse om Embedsledighed blev først paabudt ved Skoleloven af 1856, og før den Tid var det sjældent, at der i saadant Tilfælde meldte sig Ansøgere fra andre Stifter, med mindre disse ved Mellemmænd skaffede sig ønsket Underretning. Iøvrigt var det almindeligt, at Ansøgere skriftligt henvendte sig til Biskopper eller Provster med Bøn om at komme i gunstig Betragtning, naar et nærmere betegnet Embede blev ledigt. Nævnte Lov gav ogsaa Sogneraadene den kendte Indstillingsret; tidligere havde Beboerne ikke mindste Indflydelse paa Besættelsen af et ledigt Lærerembede.

Kaldsretten var tidligere fordelt paa mange Hænder; Loven af 1856 samlede den paa faa Undtagelser nær hos Biskopper og Skoledir., altsaa med den Begrænsning, som Indstillingsretten

medførte. For den Periode, da der var Skoleholdere ved Rytterskolen i Lyngby, har Dir. haft Kaldsret, som af Biskop Balle anført. Og da Embedet i Kraft af Skolereglem. af 1806 afløste det gamle Degneembede, gik Retten til at kalde over til Biskoppen, der beholdt den til 1918. Dette Aar blev Embedet, der fra 1899 havde været et Førstelærer- og Inspektørembede, omdannet til et Overlærerembede, hvortil Kongen kalder efter Ministeriets Indstilling. Til de øvrige Embeder ved denne Skole og til samtlige Embeder ved Virum-, Taarbæk- og Lundtofte Skoler har Skoledir. stedse kaldet. Ved Lyngby nye Skole, der bestod fra 1804—46, antog og afskedigede Skolek. Lærerne.

Mere blandet har Forholdet været ved Fabrikskolerne. Da Kancelliet 1849 forespørger, hvilke Autoriteter der har Kaldsret til de forskellige Skoler i Sognet, svarer Sognepræsten angaaende Brede Skole: „Den nuværende Lærer ved Skolen er i sin Tid kaldet af Ørholms Interessentskab, fordi Skolen dengang var en Fabriksskole (og var flyttet til Nymølle); men efter at den er gaaet over til at blive en Distriktsskole, er det mig ikke bekendt, at der er reserveret Fabrikernes Ejere nogen Kaldsret“, og til denne Opfattelse sluttede Dir. sig. Alle følgende Lærere ved Skolen er da ogsaa kaldede af denne. Ved Raadvad Skole har Interessentskabet for Fabrikkerne i Henhold til Kancelliets Skrv. af 1815 haft Kaldsret fra Skolens Oprettelse. 1842 var den delt mellem Ejeren af Raadvad Fabrik og Ejeren af Strandmøllen, og derved skete det, at Isenkræmmerlauget i København, der omkring 1840 ejede Raadvad Fabrik, blev kaldsberettiget. 1846 indtræder Skoledir. som den tredje Part, der efter Omgang har Kaldsret, og som fra 1896 alene kalder.

Personalia.

Lyngby Skole.

Skoleholdere:

Lars Juel, Student, nævnes 1731 og 1746.

Jochum Bendiche, antagelig til 1755.

Peder Bygom, Student, Skoleholder fra 1755—69. Derefter
Degn i Lyngby.

Severin Mohr, ansat 1769 og var Skoleholder her i 34 Aar.
Døde 1802. Han søger Lønforhøjelse og anbefales i den
Anledning smukt af Sognepræsten.

Cornelius Jansen, døde 1804. Biskop Balle skriver om ham
1803: „Gammel Mand af exemplarisk Forhold. Gør sig al
den Flid, hans Evner og Kundskaber tillade“. Ved Testa-
mente bestemmer han, at alt, hvad han ejer, skal efter hans
Død tilfalde Lyngby Sogns Fattigvæsen og særlig anvendes
til bedste for fattige Børns Underv.

Enelærere, Førstelærere, Overlærere:

Jes Jessen Hansen, f. paa Als 1779. Dim. fra Jonstrup 1799.
Skoleholder paa Brede til 1803. 1805 skrives om ham:
„Nu hos Hr. Rønne og har gratis over et Aar med saa
ypperlig Frugt læst i den nye Skole“. Ansat ved Lyngby
Skole 1805—39. Fortrinlige Vidnesbyrd som Lærer.

Niels Hansen Schjoldager, f. i Slesvig 1803. Blev ansat som
ueksamineret Lærer ved Taarbæk Skole 1825. Tog Lærer-
eksamen fra Jonstrup 1830 og fik derefter fast Ansættelse
i Taarbæk. Fra 1839—70 ved Lyngby Skole. Dbmd. Har
udgivet „Praktisk Regnebog for Almueskolen“. Døde 1870.

Christian Gjødert Skjoldager, f. i Taarbæk 1827; Søn af foranævnte. Dim. fra Jonstrup 1847. Lærer i Ejby ved Glostrup 1850, paa Raadvad 1852 og ved Lyngby Skole 1871—99. Ved hans 50 Aars Jubilæum som Lærer afholdtes en Festlighed, og i hans Lokale i Skolen blev indmuret en Tavle med Indskrift: „Christian Gjødert Skjoldager havde 1. Okt. 1897 været Lærer i 50 Aar. Taknemlige Elever lode denne Sten indmure for at bevare Mindet om ham i denne Skole, hvor han havde virket i 27 Aar til megen Velsignelse for Skole, Hjem og By“. (Tavlen findes nu indmuret i en af Hallerne i den nye Skole). Dbmd. Død 1909.

Valdemar Theodor Nicolai Fraas, f. i Holbæk 1852. Dim. Jonstrup 1872. 1875 Lærer i Valby v. Helsingør, 1884 i Slagslunde, Ølstykke Herred. 1899 Førstelærer og Inspektør v. Lyngby Skole. 1918 kgl. Udnævnelse som Overlærer. Tog Afsked 1922. R. af Dbg.

Thorvald Petersen, f. 1876. Dim. Ranum 1897. Ved Slagelse Skolevæsen 1899, ved Aalborg do. 1906. Overlærer v. Kjellerupgades Skole dersteds 1914 og Overlærer ved Lyngby Skole 1923.

Andre Lærere:

Niels Thorstensen, f. 1825, dim. Jonstrup 1845. Samme Aar Andenlærer i Østofte, i Lyngby 1846—52. Derefter Lærer i Herstedøster.

Johan Herluf Skjoldager, f. i Taarbæk 1830, Søn af Niels Hansen Schjoldager, dim. Jonstrup 1849. Lærer i Taagense ved Nysted 1852, i Lyngby 1852—54, derefter Lærer i Budinge. 1874 Lærer v. Friskolen i Helsingør samt Klokker og Graver ved St. Olaj Kirke. Død 1899.

Søren Jensen Hammelev, f. i Horsens 1831, dim. Jonstrup 1854. Andenlærer her 1854—59. Derefter Lærer ved Virum Skole til 1898, da han paa Grund af Svagelighed søgte Afsked. Døde i Lyngby 1916.

Valdemar Nehm, her 1859—60. Blev derefter ansat ved Københavns Skolevæsen.

Johan Jensen, her 1860—61. Derefter Lærer i Skodsborg og senere i Nærum. Tog Afsked derfra 1891.

- Thøger Jørgensen*, f. 1840, dim. Skaarup 1861. Anderlærer her 1862—88. Derefter Lærer ved Lundtofte Skole til 1901, da han tog Afsked paa Grund af Svagelighed. Død 1928.
- Martin Andersen*, f. 1863, dim. Skaarup 1883. Her fra 1888—92, da han døde.
- Lars Vilhelm Skjoldager*, f. 1868 paa Raadvad, Søn af Christian Gjødert Skjoldager. Dim. Vesterbro Semin. 1888. Lærer v. Odder kommunale Realskole 1889—92. Andenlærer her 1892—1906. Overgik til privat Virksomhed nogle Aar. Vendte tilbage til Skolen og blev 1909 Lærer v. Munkeby Skole paa Lolland.
- Markus Holm Andersen*, f. 1864, dim. Ranum 1885. Lærer ved Ondrup Biskole 1889—95 og ved Aarhus private Realskole og Nysted Højskole. Ansat her 1899.
- Niels Nielsen*, f. 1869. Dim. Jonstrup 1894. Ansat her 1901—02, derefter Lærer i Horsebøg v. Sorø.
- Lauritz Andreas Hanssen*, f. 1879. Dim. Vordingborg 1898. Andenlærer ved Hvejsel Skole i Jylland 1899—1902. Ansat her 1902—06, derefter ved Hellerup Kommuneskole. Artium 1908, cand. phil. 1909, Magister art. 1914, Dr. phil. 1915. Nu Rektor ved den danske Realskole i Flensborg.
- Johan Sophus Mouritzen*, f. 1876, dim. Skaarup 1897. Statens Aarskursus i Gymnastik. Lærer v. Samsø Realskole. Ansat her 1906.
- Lauritz Grønlund Rasmussen*, f. 1881. Dim. Odense Seminarium 1902. Andenlærer i Stenlille v. Søre 1904. Ansat her 1906.
- Hans Jakob Axel Jakobsen*, f. 1882. Dim. Jonstrup 1905. Ansat her 1907.
- Frederik Tscherning Sørensen*, f. 1882. Dim. Silkeborg 1905. Ved Lyngby Skole 1908—19. Derefter Førstelærer v. Taarbæk Skole til 1924.
- Hans Christoffer Larsen Dydensborg*, f. 1865. Dim. Gedved 1889. Lærer i Skørring i Jylland 1892 og i Elev i Jylland 1895. Ansat her 1910, tillige som Kirkesanger og og Klokker ved Lyngby Kirke.

Hans Adolf Jørgensen, f. 1887. Dim. Silkeborg 1908. Lærer ved Holsted Efterskole samme Aar. Ved Lyngby Skole 1912—18 efter forudgaaende Vikariat. Derefter Førstelærer ved Lundtofte Skole.

Stefan Alfred Petersen, f. 1883. Dim. Blaagaard 1909. Ansat her 1913.

Johannes Georg Jakobsen, f. 1890. Dim. Vordingborg Semin. 1911. Statens Aarskursus i Gymnastik. Timelærer v. Frederikssund Borgerskole. Ansat her 1915—19, ved Raadvad Skole 1919—24, derefter Førstelærer ved Taarbæk Skole.

Jens Antonius Weile, f. 1885. Dim. Jellinge 1907. Andenlærer v. Lyngs Skole i Jylland 1909. Ansat her 1915.

Johannes Jørgensen Rambøll, f. 1880. Dim. Odense Semin. 1901. Artium 1909, cand. phil. 1910. Ansat 1902 v. Odense St. Hans Landdistrikts Skole og 1909 v. Korsør komm. Mellem- og Realskole. Ved Lyngby Skole 1917—26. Derefter Førstelærer v. Virum Skole.

Peter Mogensen Gerald, f. 1883. Dim. Skaarup 1904. Statens Aarskursus i Dansk o. s. v. Fra 1908—11 ved Nykøbing F. Skolevæsen, 1911—17 ved Esbjergs. Her fra 1917—23. Derefter ved Embedsbytning Førstelærer ved Skolen i Røde Kro, Slesvig.

Christian Frederiksen, f. 1884. Dim. Jellinge 1906. Statens Aarskursus i Engelsk og Historie. Ved Horsens Skolevæsen 1910, ansat her 1917. Har virket til Gavn for Kommunens Biblioteksvæsen.

Andreas Georg Jensen, f. 1880. Dim. Jellinge 1906. Ved Esbjerg Skolevæsen 1911. Kaldet 1918 som Andenlærer ved Virum Skole og straks efter overflyttet til Lyngby Skole. Søgt Afsked 1927 paa Grund af Svagelighed. Har udgivet en Afhandling om Jydepotter.

Christian Johannes Borby, f. 1882. Dim. Jellinge 1903. Ved Skive Skolevæsen 1906. Ansat her 1919.

Alfred Christen Poulsen, f. 1889. Dim. Skaarup 1910. Andenlærer i Lunde paa Fyn samme Aar. Tog derefter Statens Aarskursus i Gymnastik. Ansat her 1919—23, men maatte søge Afsked paa Grund af Svagelighed.

Jens Hansen, f. 1881. Dim. Jonstrup 1902. Statens Aarskursus i Gymnastik. Ved Skive Skolevæsen 1905. Ansat her 1923.

Hans Poul Herneth, f. 1893. Dim. 1915 fra den danske Realskoles Semin. Ved Rungsted Statsskole. Ansat her 1926.

Lærereinder:

Emilie Alvilda Ottilie Olsen, f. 1870. Dim. Frk. Zahles Semin. Ansat ved Svindinge Skole paa Fyn. Her fra 1895—1900, da hun døde.

Augusta Frendrup, f. 1870. Dim. Femmer 1893. Ansat ved privat Pigeskole i Aarhus og ved Lyngby Skole 1897—1917, da hun tog Afsked for at indgaa Ægteskab. Døde faa Aar efter.

Anna Marie Henriette Barnevitz, f. 1874. Dim. Femmer 1896. Ansat her 1900.

Engel Anna Marie Nielsen, f. 1879. Dim. Zahle 1901. Ansat her 1903—04, derefter ved Øverød og Vedbæk Skoler.

Louise Vilhelmine Madsen, f. 1863. Dim. Femmer 1887. Ved Neksæl Skole 1888, ved Hovby Skole pr. Fakse 1889, ved Mosede Skole pr. Taastrup 1891 og her 1904.

Cordula Henrikke Emilie Hoffmeyer, f. 1868. Dim. Zahle 1889. Statens Kursus i Skolekøkken. Ved Neksæl Skole 1889, ved Kildebrønne Skole 1891, ved Brede Skole 1904 og her 1907.

Karoline Anna Iversen, f. 1879. Forskolelærerinde-Eksamen fra Femmer 1907. Ansat ved Melby Skole samme Aar og her 1909.

Oda Marie Benedicte Knudsen, f. 1884. Dim. Zahle 1910. Ansat her 1911—19, det sidste Aar fraværende med Orlov. Tog Afsked for at virke i Magdalenehjemmets Tjeneste.

Ane Kirstine Marie Olsen, f. 1867. Dim. Zahle 1891. Ved Gurre Skole 1893, ved Virum Skole 1905. Ansat her 1913.

Karen Marie Alkjær, f. 1887. Dim. Zahle 1912. Statens Aarskursus i Skolekøkkengerning. Ansat her 1914. Tog 1921. Eksamen som Faglærerinde i Regning og Matematik.

Ida Frederiksen, f. Vestergaard Nielsen, f. 1883. Dim. Zahle 1905. Ved Herlev Skole samme Aar og ved Brede Skole 1907. Ansat her 1917.

Emma Caroline Hasselfelt, f. 1888. Dim. Femmer 1914. Ansat her 1919.

Anna Marie Dagny Børgesen, f. 1901. Dim. Aarhus Semin. 1922. Statens Aarskursus i Gymnastik. Ansat her 1927.

Timelærerinder:

Nedennævnte ueksaminerede Timelærerinder har ikke naaet fast Ansættelse, men har virket en lang Aarrække ved Skolen:

Emma Emilie Skjoldager, f. 1868. Var Lærerinde i Haandgering en lang Aarrække til 1909. Døde 1919.

Agnete Dorthea Agier, f. 1877. Privatlærerinde-Eksamen 1898. Statens Aarskursus i Geografi og Zoologi. Har virket her siden 1905.

Ida Cathrine Sophie Brix, f. 1860. Særlig Uddannelse som Lærerinde i Haandgering. Har virket her siden 1905.

*

Lyngby nye Skole.

Enelærere:

Jes Jessen Hansen (se foran) fra 1804—05.

Mads Sørensen Kierberg, dim. Brøndbyvester Semin. 1805. Præmie derfra for ypperlig Dyrkning af Havelodder. Ansat her 1805—14. Var „Forsanger“ i Kirken. Gav Anledning til Klage, fordi han Novbr. 1813 flere Gange rejste til Kbhvn. uden forud indhentet Tilladelse fra Sognepræsten, sidste Gang endda blot ved en løs Seddel meddelt denne, at han rejste. For saaledes at have udvist „en Slags Trodsighed mod sin nærmeste Foresatte“ blev han af Skolek. idømt en Mulkt af 2 Rdl. til Skolekassen „til velfortjent Revselse“. Han blev kaldet til Lærer i Tranegilde 1/4 1814, men rejste fra Lyngby, inden Foraarseksamen blev afholdt. Skolek. maatte saa selv klare denne og maatte undlade at give Børnene Karakterer for Sædelighed.

Efter Skolens Omdannelse til „Præliminærskole“ ansattes:

Throne Marie Johansen, i daglig Omtale almindelig benævnt „Tronemor“. Ved Visitatser omtaler Provsten hende som „den duelige, flittige og brave Throne Marie“. Død 1826.
— Efter hende ansættes igen Lærere.

Jørgen Frederik Holm, her indtil 1838, da han blev Lærer ved Hvidovre Skole og senere ved Frederiksberg Skole og Kirkesanger v. Kirken dersteds. Dbmd. 1856.

Frederik Hansen, f. 1809. Dim. Jonstrup 1837. Student. Her 1838—46, derefter ved Hjortespring Skole til 1864. Død 1868.
— Derefter blev Skolen nedlagt.

*

Virum Skole.

Skoleholdere:

Mathias (Henrich) Høvinghoff, ustuderet. Var her 1740. Død 1752.

Johan Friderich Ryberg, var her 1762; begravet 1768, 87 Aar gl.

Wolf eller *Wulff*, var her 1769; død 1778.

Erhard Thomas Meldahl, siges at være født i Norge. Han var her 1781 og døde 1805, — kaldes da „gamle Meldahl“. Biskop Balle siger om ham 1803: „gammel Mand af godt Forhold, som viser Flid med de Børn, som møde“. (Som Kulturbillede anføres følgende Regning over Udgifter til Beværtning af Følget ved hans Jordefærd, indsendt til Skifteretten som Fordring i Boet:

20 Potter Brændevin	5 Rdl.	0 Mk.	0 Sk.
1 Td. Øl	3 „	2 „	0 „
2 Ø Kaffebønner	1 „	1 „	8 „
1 Ø Kandis og 1 Ø Melis	0 „	4 „	8 „
4 Ø Smør á 24 Sk.	1 „	0 „	0 „
8 Ø Ost á 8 Sk.	0 „	4 „	0 „
Brød for	1 „	1 „	8 „
Lys og Knappenaale	0 „	0 „	10 „
2 Potter Fløde	0 „	2 „	8 „
Ligets, Kistens og fl. Tings Transport	1 „	2 „	0 „
For Ligprædiken	5 „	0 „	0 „

Ialt: 20 Rdl. 0 Mk. 10 Sk.

— Følget kan ikke have været særlig talrigt, at dømme efter Størrelsen af flere af Posterne. Men — 20 Potter Brændevin og en Td. Øl hørte med til anstændig Beværtning.)

Ene- og Førstelærere:

Jens Andreasen Rerup, f. i Slesvig 1779. Dim. Jonstrup 1805. Ved Virum Skole 1805—53, da han døde.

L. G. Søeborg, f. 1828. Cand. theol. Her 1853—58, da han døde.

Søren Jensen Hammelev, f. 1831. Dim. Jonstrup 1854. Andenlærer v. Lyngby Skole til 1858, derefter Lærer i Virum til 1898. Død i Lyngby 1916.

Johan Christian Johannessen, f. 1862. Dim. Jonstrup 1881. Samme Aar Andenlærer v. Egitslevmagle Skole, 1890 Lærer i Horsebøg v. Sorø, 1892 i Braaby, Lyng Herred, og ved Virum Skole 1898—1926, da han døde.

D. 28. Juni 1923 afholdtes i Skolen en Festlighed i Anledning af hans 25 Aars Jubilæum som Lærer ved Virum Skole. Ved denne Lejlighed blev der fra Autoriteters, Forældres og Læreres Side bragt ham en velfortjent Tak for hans samvittighedsfulde og dygtige Arbejde ved Skolen.

Johannes Jørgensen Rambøll, f. 1880. Dim. Odense Semin. 1901. Ved Odense St. Hans Landsogns Skole 1902. Artium 1909, cand. phil. 1910. Ansat v. Korsør komm. Mellemskole og Realskole 1909 og ved Lyngby Skole 1917. Førstelærer i Virum 1926.

Andre Lærere:

Carl Ludvig Bruhn Cramer, f. 1892. Dim. Haslev 1913. Tillægseksamen i Engelsk og Tysk. Ansat her 1918—26. Derefter ved Søborg Skole.

Ejnar Vilhelm Berthelsen, f. 1899. Dim. 1921 fra K. F. U. M.s Semin. i Kbhvn. Timelærer ved Virum Skole 1924, fast ansat her 1925.

Axel Stuer Lauridsen, f. 1903. Dim. Blaagaard 1924. Ansat som Timelærer 1925 (Vandrelærer mellem Virum - og Brede Skoler).

Niels Kristian Høft Rasmussen, f. 1892. Dim. 1913. Statens Aarskursus i Gymnastik. Ved Branderslev Skole 1918, ved Virum Skole 1926.

Lærerinder:

Ane Kirstine Marie Olsen, f. 1867. Dim. Zahle 1891. Ansat ved Gurre Skole 1893, ved Virum Skole 1905—13, derefter ved Lyngby Skole.

Anna Johanne Johansen, f. 1888. Dim. Femmer 1910. Ansat her 1913.

*

Brede-Nymølle-Brede Skole.

Skoleholdere:

Johannes Hansen Munk (Munck), omtales af Biskop Balle 1787. Hans Kone var „Spindemesterinde“ paa Brede. Han døde 1798.

Jes Jessen Hansen, f. 1779. Dim. Jonstrup 1799. Skoleholder her 1799—1803, senere Lærer v. Lyngby Skole.

(Fra 1803 var der i nogle Aar ikke fast Skoleholder paa Brede. Skolen er før 1806 flyttet til Nymølle).

Ene- og Førstelærere:

Jens Jetsmark, f. 1781. Dim. Blaagaard 1805. Forblev paa Seminariet et Aar for at studere Naturvidenskaberne. Derefter Huslærer hos Justitsraad Manthey paa Brede og samtidig Lærer ved Nymølle Skole. 1810 tog han Afsked og blev Redaktør af „Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger“. Er Forfatter af Sangen: „Duftende Enge og kornrige Vange“. Døde 1853.

Nis Nielsen Schjoldager, f. 1786. Dim. Jonstrup 1809. Blev ansat ved Nymølle Skole 1811 og fulgte med, da denne 1812 blev flyttet tilbage til den gamle Skole paa Brede, hvor han var Lærer til 1851. Død 1857. Han havde tre Sønner, der blev Lærere, og tre Døtre, der blev gifte med Lærere.

Han var den første, der antog Navnet „Schjoldager“ eller „Schjoldagger“ efter Fødebyen i Slesvig. Senere Medlemmer

af Slægten fulgte Eksemplet og fordanskede efterhaanden Navnet til „Skjoldager“.

Ditlev Herluf Skjoldager, f. paa Brede 1818, Søn af foran nævnte. Dim. Jonstrup 1846. Lærer v. Brede Skole 1851—72, derefter v. Lundtofte Skole 1872—88. Død 1903.

(Fra 1872—77 var der ikke fast Skole paa Brede. Den aabnes igen sidstn. Aar med nedennævnte Carl Frederik Hansen som Lærer og som et Andenlærerembede under Lundtofte Skole. Herfra udskilles den 1894 som en selvstændig Skole med eget Skoledistrikt).

Niels Andreas Skjoldager, f. 1860. Dim. Jonstrup 1879. Andenlærer v. Nøbbet Skole paa Lolland 1881 og v. Lundtofte Skole p. Brede 1886. 1894 Førstelærer v. den selvstændige Brede Skole til 1912, da han døde.

Frederik Marius Madsen, f. 1876. Dim. Københ. 1897, Artium og Filosofikum 1910. Andenlærer v. Ravnkilde Skole i Himmerland 1897, Enelærer v. Vejerslev Skole p. Mors 1902, v. Rudkøbing komm. Skolevæsen 1909 og Førstelærer v. Brede Skole 1912.

Andre Lærere:

Carl Frederik Hansen, f. 1844. Dim. Jonstrup 1864. Konstitueret Lærer p. Raadvad 1870—72. Andenl. v. Lundtofte Skole 1873 og i samme Embede p. Brede 1877—84, da han, næsten blind, maatte søge Afsked. Han boede derefter i Nærum som et stakkels, fattigt og blindt Menneske, der stadigt søgte Lyngby Sogneraad om Understøttelse til Livets Ophold.

Julius Marius Nehm, ligeledes Andenl. ved Lundtofte Skole paa Brede 1884—86. Derefter ansat v. Københavns Skolevæsen.

Søren Kristensen Nielsen, f. 1890. Dim. Ranum 1912. Efter forskellige Vikariater ved Lyngby og Brede Skoler fast ansat ved denne 1918.

Carl Viggo Aksel Ejnar Vilhelm Nilsson, f. 1894. Dim. Blaagaard 1920. Efter treaarigt Vikariat v. Brede Skole fast ansat dér 1924.

Johannes Cruusberg, f. 1882. Dim. Odense Semin. 1908. Timelærer i Esbjerg 1910, fast ansat dér 1912, Førstelærer i Stavreby, Jungshoved Sogn 1913, ved Skolen i Røde-Kro, Slesvig, 1920, og — ved Embedsbytning med Lærer Gerald, Lyngby — kaldet 1923 til Lærer v. Lyngby-Taarbæk Skolevæsen og ansat ved Brede Skole.

Lærere:

Bertha Cathrine Kock, f. 1850. Dim. Femmer 1882. Efter Lærerindevirksomhed i Nyraad og i Svindinge v. Nyborg ansat v. Brede Skole 1892 til hendes Død 1899.

Emma Mathilde Holm, f. 1865. Dim. Femmer 1889. Ansat v. Terndrup Skole v. Aalborg 1890, her fra 1900—04, da hun søgte Afsked for at indgaa Ægteskab.

Cordula Henrikke Emilie Hoffmeyer, f. 1868. Dim. Zahle 1889. Ved Kildebrønde Skole 1891, her fra 1904—07, derefter v. Lyngby Skole.

Ida Vestergaard Nielsen, f. 1883. Dim. Zahle 1905. Samme Aar v. Herlev Skole og her 1907; fra 1917 v. Lyngby Skole.

Margrethe Jørgensen, f. 1889. Dim. Odense Semin. 1912. Efter forskellige Vikariater ansat ved Brede Skole 1918.

Anna Rosenlund Hansen, f. 1893. Dim. Skaarup 1923. Timelærerinde her samme Aar og fast ansat 1925.

*

Raadvad Skole.

Skoleholdere:

Ruht eller *Rust*, nævnes 1782.

Klou, omtales med Ros af Biskop Balle 1787. Var studeret.

Lehnert, var her 1795.

Ene- og Førstelærere:

Peter Vestergaard, Student. Afsked efter Ansøgning 1812.

Mads Christensen, f. 1785. Dim. Jonstrup 1805. Virkede her 1813—15 og blev saa Lærer i Ladby v. Næstved.

Andreas Vilhelm Martens, f. 1783. Dim. Brøndbyvester Sem., Student. Tidl. Lærer paa Christianshavn, paa Raadvad 1815—50. De sidste otte Aar holdt han Hjælpe lærer. Provsten kalder ham „en duelig og paapasselig, men meget svagelig Mand“.

Christian Jensen, f. 1825. Dim. Jonstrup 1847. Her 1850—52. Ansat ved Københavns Skolevæsen.

Christian Gjødert Skjoldager, f. 1827. Dim. Jonstrup 1847. Lærer i Ejby v. Glostrup 1850, ved Raadvad Skole 1852—70 og derefter Førstelærer v. Lyngby Skole.

Carl Frederik Hansen, f. 1844. Dim. Jonstrup 1864. Konstitueret Lærer her 1871—72, hvorefter han blev Andenlærer ved Lundtofte Skole.

1872—74 hørte Raadvad Distrikt under Lundtofte Skole. Derefter ansattes:

August Johan Klavs Schindler, f. 1850. Dim. Blaagaard 1871. Ved Raadvad Skole 1874—77. Ansat v. Frederiksberg Skolevæsen og Overlærer sammesteds.

Jøns, ueksamineret. Var Fuldmægtig hos Svogeren, Gørtlermester Eyer mann v. Raadvad Fabrik og underviste samtidig v. Skolen 1878—81. — Denne Underv. kan næppe have været fyldestgørende. Der er heller ikke i de 3 Aar ført Skoleprotokoller.

J. H. N. True, f. 1846. Dim. 1880 fra Københavns Semin. Cand. pharm. Blev ansat v. Kbhvn.s Skolevæsen efter Virksomhed v. Raadvad Skole fra 1881—84.

Kristian Hansen (senere Navneforandring til *Vedsmænd*), f. 1857. Dim. Jonstrup 1878. Ved Raadvad Skole 1884—89, derefter Lærer v. Buddinge Skole og senere Overlærer v. Søborg Skole, hvilket Embede han p. G. af Alder frattraadte 1927.

Peter Boisen Outzen, f. 1862. Dim. 1884 fra Kbhvn.s Sem. Ansat v. Raadvad Skole 1889. Fra $\frac{1}{1}$ 1896 fast ansat af Skoledir. som Lærer v. den komm. Skole paa Raadvad.

Andre Lærere:

Johannes Georg Jakobsen, f. 1890. Dim. Vordingborg 1911.

Ved Lyngby Skole 1915—19, ved Raadvad Skole 1919—24, derefter Førstelærer v. Taarbæk Skole.

Knud Lavard Brogaard, f. 1897. Dim. Jonstrup 1918. Efter at have vikarieret her v. Skolen fast Ansættelse 1924.

Johannes Peter Olsen, f. 1901. Dim. Jonstrup 1922. Vikar her 1924, Student 1926. Fast ansat samme Aar.

Lærere:

Walborg Ohlsen, f. 1885. Dim. Femmer 1912. Fast Ansættelse v. Skolen 1918 efter tidligere Vikariat v. samme.

*

Taarbæk Skole.

Skoleholdere:

Der nævnes en Skoleholder *Klocher* 1761.

Ene- og Førstelærere:

Eckert fra 1821—25, da han ønskede at „dimitteres“ fra sit Embede. Skolek. beklagede det, men kunde ikke nægte at tilstaa hans Begæring.

Niels Hansen Schjoldager, f. 1803. Ansat som ueksamineret Lærer 1825. Dim. Jonstrup 1830 og fik saa Kaldsbrev som fast ansat Lærer v. Taarbæk Skole og virkede som saadan til 1839. Derefter v. Lyngby Skole.

Peter Christian Frederik Mejlgaard fra 1839—52, da han blev Lærer i St. Magleby. Skolek. beklager, at han forlader Taarbæk Skole.

Søren Cosmus Beck, f. 1809. Cand. phil. Var først Degn og Skoleholder v. Tugthuset paa Christianshavn, derefter Lærer i Munkebjergby v. Slagelse. I Taarbæk 1852—80. (Den smalle Vej, der fra Strandvejen fører forbi Førstelærerens Embedsbolig ned mod Stranden, er opkaldt efter ham).

Laurits Frederik Theodor Larsen, f. 1841. Dim. Jonstrup 1861. Ansat v. Realskolen i Køge og Lærer i Ørsted 1871. Her 1881—1904.

Jakob Henrik Jakobsen, f. 1870. Dim. Blaagaard 1893. Andenlærer i Taarbæk 1897—1904 og Førstelærer sammesteds 1904—18.

Frederik Tscherning Sørensen, f. 1882. Dim. Silkeborg 1905. Ved Lyngby Skole 1908—19, derefter Førstelærer i Taarbæk til 1924.

Johannes Georg Jakobsen, ved Lyngby Skole 1915—19, ved Raadvad Skole 1919—24, derefter Førstelærer i Taarbæk.

Andre Lærere:

Nicolai Hannibal Skjoldager, f. 1843. Dim. Jonstrup 1864. Andenlærer her 1865—73. Derefter Lærer paa Jægersborg.

H. P. Bidstrup, f. 1849. Dim. Skaarup 1871. Her 1873—88. Overgik derefter til privat Virksomhed.

Niels Petersen, 3. Lærer ved Saksøbing Borgerskole. Her 1888—89.

Johannes Carl Herman Petersen, f. 1866. Dim. Jonstrup 1887. Her 1889—94. Derefter ansat v. Frederiksberg Skolevæsen.

Christen Christensen Hedemand, ansat v. Skagens Skolevæsen. Her 1894—97, derefter Førstelærer v. Græsted Skole.

Jakob Henrik Jakobsen (se foran).

Anders Laurits Jensen, f. 1878. Dim. Vordingborg 1900. Ved Nysted Realskole 1900—02. Ansat her 1904.

Timelærere:

Johannes Knudsen, f. 1902. Dim. 1923 fra K. F. U. M.s Seminarium. Ansat her 1925.

Hans Oluf Andersen, f. 1898. Dim. 1923 fra Haslev Semin. Timelærer v. Lundtofte Skole 1925. Ved Taarbæk Skole 1926.

Lærerinder:

Hanne Marie Bering, f. 1847. Ueksamineret. Konstitueret her 1881, fast ansat 1882. Virkede ved Skolen indtil 1912.

Olga Jansen, f. 1883. Dim. Zahle 1908. Ansat her 1914 efter forudgaaende Vikariat.

*

Lundtofte Skole.

Førstelærere:

Ditlev Herluf Skjoldager, f. 1818. Dim. Jonstrup 1846. Lærer v. Brede Skole 1851 og v. Lundtofte Skole 1872—88.

Thøger Jørgensen, f. 1840. Dim. Skaarup 1861. Andenlærer v. Lyngby Skole 1861—88. Førstelærer i Lundtofte 1888—1901, da han søgte Afsked paa Grund af Svagelighed. Død 1928.

Hans Jørgen Valdemar Pedersen Ebbe, f. 1861. Dim. Blaa-gaard 1879. Lærer i Sløsse, V. Ulslev Sogn 1883, i Udby, Tudse Herred, 1892, her 1901. Søgt Afsked 1917 paa Grund af Svagelighed.

Hans Adolf Jørgensen, f. 1887. Dim. Silkeborg 1908. Ved Holsted Efterskole 1908, ved Lyngby Skole 1912 efter forudgaaende Vikariat og ved Lundtofte Skole 1918.

Andre Lærere:

Carl Frederik Hansen, f. 1844. Dim. Jonstrup 1864. Konstitueret Lærer paa Raadvad 1870, Andenlærer v. Lundtofte Skole 1872—77, overflyttet som saadan til Brede 1877. Søgt Afsked 1884 p. Gr. af Svagelighed. Se under Brede Lærere.

— Fra 1877—1904 var der ikke Andenlærere ved Skolen.

Peter Johannes Petersen, f. 1878. Dim. Vesterbro Semin. 1899. Andenlærer i Græsted 1902, her 1904—07. Derefter ansat v. Kbhvn.s Skolevæsen.

Kay Petersen, f. 1884. Dim. Ranum 1905. Ansat her 1907 og ved Aarhus komm. Skolevæsen 1909.

Axel Torvald Gregersen, f. 1884. Dim. Skaarup 1905. Ved Rudkøbing Realskole 1905—06, Andenl. v. Taarup Skole, Svendborg Amt, 1906—09. Her fra 1909—12, derefter Lærer ved Kregome Skole.

Hans Peter Hansen Novrup, f. 1889. Dim. Jonstrup 1911. Andenl. her 1913—16, derefter Lærer v. Maaløv Skole og nu Overlærer v. Tønder Seminariums Øvelsesskole.

Albert Peter Nikolaj Nielsen, f. 1887. Dim. Blaagaard 1916. Ansat her 1917 efter forudgaaende Vikariat.

Edvard Michael Haraldsen, f. 1893. Dim. Jellinge 1921. Efter forudgaaende Vikariat Timelærer her 1924 og fast ansat 1925.

Hans Oluf Andersen, f. 1898. Dim. Haslev 1923. Efter Vikariat forud Timelærer her 1925 og fast ansat v. Taarbæk Skole 1926.

Lærereinder:

Anna Olivia Viktoria Holstebro, f. 1834, ueksamineret. Kom til Lundtofte c. 1865 som Privatlærerinde for nogle Familiers Børn og overtog 1872 Underv. i Haandgerning v. Skolen. Fast ansat v. denne 1884—95. Paa hendes Initiativ oprettedes et Bibliotek i Lundtofte.

Laudine Margrethe Larsen virkede ved Skolen fra 1895, men maatte 1900 tage Afsked p. Gr. af Svagelighed. Hun døde samme Aar i hendes Forældres Hjem i Gjøløse.

Margrethe Henningsen, f. 1861. Dim. Zahle 1888. Ansat her 1900. Tog Afsked 1914 p. Gr. af Svagelighed.

Carla Solveig Emilie Nielsen, f. 1891. Dim. Zahle 1912. Ansat her 1915. Søgte Afsked 1921 p. Gr. af indgaaet Ægteskah.

Oda Nielsen, f. 1895. Dim. Femmer 1916. Ansat her 1921.

BENYTTED E KILDER:

Joakim Larsen: Den danske Folkeundervisnings Historie.

L. Koch: Den danske Landsbyskoles Historie.

K. Ottosen: Vor Folkeskoles Oprindelse og Udvikling.

*Lærereforeningens Festskrift i Anledning af Hundredaaret for Loven af 29.
Juli 1814.*

A. Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie.

„*Vor Ungdom*“, Aprilheftet 1908: Rytterskolerne.

Overlærer *Laur. Petersen*: Skoler i Tryggevej Amt før 1814.

Jepsen & Thastum: Skolekalender for Sjællands Stift 1841.

Embedsbøger for Skolerne i Lyngby Sogn.

Lyngby Sogneforstanderskabs og Sogneraads Forhandlingsprotokoller.

Materiale paa Arkiverne.

Mundtlige Oplysninger.

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Forord	3
Undervisningsforhold.	5
Degne	7
Fr. IV's og Chr. VI's Tid	14
Skoleholdere	18
Omkring 1800	20
Indbørdes Undervisning	37
Fabrikskoler	42
Den nyere Tid	45
Bøligforhold:	
I Almindelighed	49
Særligt for de enkelte Skoler.	50
Lønforhold (og Skoledistrikter):	
I Almindelighed	85
Særligt for de enkelte Skoler.	91
Kaldelse og Kaldsret	102
Personalialia	107